ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

In This Issue:

SERGE I. LIBERMAN — The Holocaust as History 1

M. C. D. — Kadimah Art Exhibition — 1979 2

JOSEPH SOLVEY — Zionism — Confronting the 1980s 3

WALTER M. LIPPMANN — Jewish Refugees ex U.S.S.R. 4

BRIAN FOX — Current Status of Christian-Jewish Dialogue 7

BOOK REVIEWS — Exile and Return, The Emergence of Jewish Statehood (by Dr. M. Verstandig) . . 9

— The Jewish Paradox (by S. L.) 10

— Portraits of Yiddish Writers (by S. L.) 11

— The End of the Journey (by S. L.) 12

JACK KOSKIE — MARTHA ASH — Jewish Artists of Australia 13

SERGE LIBERMAN — Plaques 14

PRICE $1.00

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No. 7 (18) June-July, 1979

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford, for the Publisher
S. Goldstein, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

JUNE-JULY 1979 No. 7 (18) MELBOURNE, AUSTRALIA

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

Editorial

The Holocaust as History

Serge I. Liberman

The Holocaust has, in the past 30 or more years, given rise to a host of questions.

In a recently-published volume of essays, "The Holocaust in Historical Perspective",* Yehuda Bauer, head of the Institute of Contemporary Jewry at the Hebrew University of Jerusalem, has focussed a sharp light on these.

"What were the bases of Nazi Jew-hatred?", he asks. "What in Christian theology and popular anti-Semitism, prepared the ground? Who were the murderers? . . . When was the mass murder planned, and how? Who built the gas chambers? What was the reaction of the victims? . . . Was there a way of rescue? What were the relations between Jew and non-Jew in the European countries occupied by the Nazis? What were the demographic, cultural, psychological consequences of the Holocaust? How did the State of Israel, into which two-thirds of the survivors immigrated, emerge, just three years after the mass murder? What are the effects of the Holocaust on the Jewish people, in Israel and in the Diaspora? What is the responsibility of the free world towards this event?" (P.46).

And in a more general way, he asks, "What is the meaning of it to the Jewish people, and to others?" and "Who can tell who the Jews will be next time?" (Pp. 48, 49).

Although he is categorical that much more accurate and conscientious factual research still needs to be done into all of these aspects, Bauer goes part of the way towards answering the questions he poses. His approach is a historical one, far removed from the literary-allegorical one of Katzetnik (Yehiel Dinur) and Elie Wiesel and the philosophical-theological one of such contemporary thinkers as Fackenheim, Maybaum and Berkovits who have dealt with the Holocaust phenomenon. His essays deal successively with the ideological pseudo-religious background of Nazi anti-Semitism and the reaction of the Jewish leadership in the West, particularly in America, to the emerging information of the mass murder of Jews in Europe; with post-War attempts, both well-meaning on the one hand and malignant on the other, to mystify or obscure or deny what really happened; with the diverse responses of non-Jews — both of religious and secular leaders and of the common people — in Axis, occupied, Allied and neutral countries; and with the illustrative ill-fated Joel Brand mission to negotiate the release of one million Jews in Hungary from death and the part played by the Allies to foil the plan.

Nazi Jew-hatred was the central pillar of a pseudo-religion extending back into the nineteenth century that transformed accepted moral values into their opposite, but within the framework of accepted and traditional ideas. Thus the Christian Trinity of the Father, Son and Holy Ghost became the Germanic trinity of Father of the State, Son of the Race, the Spirit of the Volk. Against this stood the Jew, embodied in the Anti-Christ, the Devil, the incarnation of evil, the bearer of social and physical disease, the ugly Lucifer who tried to rape and thereby contaminate non-Jewish (i.e. Aryan) women, and the parasite "battening on the substance of others", bringing sickness and destruction upon cultures. This concept of the Jew, ingrained in the German folk-mentality, coupled with repeated advocacy of his forcible exterpation from German Society, prepared the ground for the acceptance of the successive steps taken against him, from the early boycotts of 1933 through the Kristallnacht of 1938 and subsequent forced emigration to the East towards the ultimate "Final Solution" — the total physical extermination of the Jew.

Western Jewish reaction to the events in Europe, even when accurate information became available, was muddled. It ran the gamut of incredulity, hope that it might prove a mere nightmare, despair, a desire for immediate action, helplessness, and a desire to escape from responsibility behind words or meaningless action. Despite pleas from the Jewish Agency officials in Geneva, Istanbul and Palestine, rescue action was not forthcoming. The outcome was a fatalistic acceptance of the "fact" that nothing could be done to help the Jews, or indeed any other persecutes in Europe, and that the only plausible solution was to win the war quickly and save whatever could be saved that way. To that end, anything that might hamper the war effort — for example, rescue plans or the bombing of Auschwitz, that might divert means and manpower from pursuit of victory — could not be justified.

***(Published by the Australian University Press 1978 180 pp $9.95).**

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

The question of attitudes of non-Jews to Jews is a complex one indeed which Yehuda Bauer deals with country by country. Generalisations are impossible. Differences in motivations, national traditions, religious and political and economic circumstances in different countries produced different responses ranging from active collaboration with the Nazis in the persecution of the Jews (e.g. the Croats), through resistance to Nazism combined with equally virulent murderous hostility towards the Jew (as in Poland and the Ukraine), indifference to him (e.g. Spain), to active protection (as in Italy, Denmark and the Low Countries). Wherever there was repression, there were also a number of heroic individuals (from clergy down to peasant families) for whom basic morality counted and who saved Jews from death at the risk of their own lives. As Bauer writes, "in the darkness of Gentile attitudes to Jews, there shone many bright lights. In places where the darkness was black indeed, the lights, though few, shone much brighter". (P. 91).

What is particularly perturbing in our own day, more than three decades after the event, is the attempt to whitewash Nazism and its deeds. A growing number of reputable scholars such as A. J. P. Taylor and Geoffrey Barraclough as well as what to Bauer are neo-Nazi gutter historians of the ilk of Paul Rassiner and A. R. Butz are writing a revisionist version of Nazi history. Where the latter do not categorically deny the gassing of Jews or claim that the evidence for Nazi atrocities — the testimonies of criminal and victim, documents and photographs — are forgeries, they accuse the Jews of inventing the story of their murder or of collaboration with the Nazis in their own destruction. The more "refined" historians either de-demonise Hitler by portraying him as a perfectly normal human being who knew nothing of the murders of Jews before 1943 (David Irving, Joachim Fest) or absolve Germany of primary responsibility for the Second World War (A. J. P. Taylor) or regard Nazism as a regrettable brief episode to the more pressing issue of Communism. To quote Bauer once again, these intellectuals "have created the preconditions for a rehabilitation of Nazism and have thereby paved the way for a linkup between revisionist history and neo-Nazi pseudo-scientific gutter history (and) it is by no means certain that spreading the teaching of the Holocaust . . . will successfully prevent such untoward development." (P. 43).

In this short, valuable book, Bauer cannot, of course, answer all the questions he has raised. It is doubtful indeed whether any one man can encompass all the issues that the Holocaust tosses up. As a history, Lucy Dawidowicz's "The War Against the Jews 1933-1945", for example, is more comprehensive and satisfying. But Bauer, ever insisting upon the need to study the period as history, does point the way.

In doing so, he confronts the reader with two particularly important insights.

To his Jewish readers, those who have not had to endure the physical agonies themselves, he states: "You are the survivors of the Holocaust. It is only by accident that your parents, or grandparents or great-grandparents came here and did not stay there as their relatives did. **You** must find out who **you** are, where you come from, what the Jewish people lost in the gas-chambers and the shooting pits". (P. 48).

Elsewhere, he writes that the Holocaust is unique. As a policy of total physical annihilation of a nation or a people, it is unique in that it has happened only once in history — although the massacre of the Armenians during World War I, the slaughter of the Sudanese Blacks, the annihilation of the Ibos in Africa have been near-Holocausts. But, in another sense, it is not unique. "Events happen because they are possible," Bauer writes, (and) "if they are possible once, they are possible again". The Holocaust therefore stands as "a warning for the future" (P. 37). The warning, naturally, is not confined to Jews. That would be too narrow a perspective and unworthy of a people that has endured so much. The Holocaust is a phenomenon not of the past but of the continuing present potentially affecting all peoples. Therefore, it dare neither be forgotten nor minimised nor mystified, either by Jew or Gentile. For, to repeat Bauer's metaphorical question once again, "Who can tell who the Jews will be next time?"

KADIMAH ART EXHIBITION — 1979

Opening on Sunday 29th April, the Kadimah presented its third Annual Art Exhibition, with an excellent collection of oils, water colours, the graphic arts and sculptures. The general excellence of the show was commendable.

In browsing through the display, one recognises the strong creative force which makes possible the 180 works on display. One has learned to expect the high quality of works by Martha Ash, and her vitreous enamels and mixed media, for example her 'Girl with the Book', add to her reputation.

Powerful etchings by Louis Kahan reveal magnificent line techniques and 'Flight into Egypt' adds a note of whimsicality to a very interesting creation. The strong portrait of Moses is quite moving. 'Pupil and Master' shows exciting control of line.

'Boats' by E. Klurman stands out among the group of oils by this artist, and the special works on glass by Adela Shaw (e.g. 'In Chaider Hot Zi Mich Getribn' and 'Wen Ich Tracht') add great charm and beauty. Striking colour harmony is seen in Eva Nissen's "Wattles in the Backyard', and the Pen-and-ink drawings of Marianne Roth show very good craftsmanship. Lola Szyman in her watercolour landscapes reveals excellent sense of design.

Some very dramatic charcoal drawings by Pistol, e.g. 'Story' and 'Tiberias and Jerusalem' are vivid and have strong tonal qualities. Sonya Weinfeld presents some lovely oils and the series from 'Fiddler on the Roof' afford great thematic material. 'Joy' is a little gem.

Portraits by V. Geoghegan show excellent likenesses to their subjects but create a somewhat grim effect by the too-vigorous black outlines. 'Aboriginal Country' gives Hymie Slade the opportunity to elaborate his technique with good effect, and the etchings of Morris Davis illustrate line-form and colour, as in 'Iris' and 'Boats at Harbour', and 'Summer Heat' should be noted.

Etka Wolowski's 'Discussion' is painted with great strength. Anna Zandberg provides some excellent works (e.g. 'Spring'), and good portrait technique is shown by Frances Einhorn. Rose Dorin presents a happy colourful painting in 'Frolic'.

Two sculptured figures of great sensitivity are those of Karl Duldig, and the clay figures of L. Wolowski are full of action and movement.

Mention should be made of Loy Lichtman, the subtle work of Josef Silberstein (e.g. 'Somewhere'), Aviva Kamil ('Lerderderg Gorge') and the very creative contribution of Charles Aisen who delineates life situations through the medium of metal scraps in a truly remarkable fashion.

Works by I. M. Lewin, Rose Rubenstein and Hertha Swiatowy add a colourful note to the show.

Altogether, the exhibition provides a balanced cross-section of imaginative creative works of fine quality and the Kadimah is to be congratulated in its encouragement of the arts in this way, although perhaps comment should be made on the inadequate lighting of the exhibition which deprives many good works of their true quality.

M.C.D.

ZIONISM — CONFRONTING THE 1980's

JOSEPH SOLVEY[1]

The saying **"Embarras de Richesse"**[2] is undoubtedly applicable to Zionism. Unlike most other ideologies that have to go into deep casuistries to explain their achievements, Zionism has achieved what it aimed to achieve, and more, in a minimum of time and without apologies. Its goal was the establishment of a Jewish National Home in Palestine; the achievement: a Jewish State in Palestine. Not only has it achieved Herzl's dream, but it has also, to a very large extent, fulfilled Ahad Ha'am's vision of a Homeland for Judaism. Even the ultra-orthodox who countered the establishment of the Jewish State with the slogan **Ein shinui** (no change) cannot stop the tide and are very often giving in without admitting to it.

And yet, in spite of the enormous success that fills every Jew with pride and makes him emotionally a Zionist, some Jews try to dissociate themselves from the label of Zionism, as if it were **treif.** The psychological factors behind it are undoubtedly very interesting and important. A proper assessment of the problem is to be undertaken.

One of the factors that gives rise to most questions is the very fact that Zionism has achieved its aim. Is there any sense in Zionism after the establishment of the State? Is not Zionism an anachronism?

The consequences of this logical reasoning are two-fold.

One school of thought represented by Arthur Koestler (himself an ardent Zionist) is "either-or". There is a state of Israel which has its doors open to every Jew. Consequently, there is no **Golah** (exile). The Jews have to make up their minds; go to Israel if they want to remain Jews or to retain their Jewish identity, or to stay put and assimilate.

The other school of thought, best represented by Ben-Gurion, is that there is no need for a World Zionist Organisation, a body which should be replaced by Friends of Israel. As to Zionism, Jews should either go on **Aliya** or stop calling themselves Zionists. This point of view was shared by most Israelis until 1967 when they realised that Israel had no other allies but Diaspora Jewry.

Both schools failed to conquer the hearts of either the **Yishuv** or the Diaspora, hence the need for a reassessment of the problem.

In reassessing the problem, one must bear in mind that emotional factors must be considered no less than rational ones. Both Koestler and Ben-Gurion failed because their analyses and conclusions were built on purely rational foundations. All the reassessing becomes futile if one disregards **"dos pintele Yid"** — the deep-seated Jewish consciousness which may be dormant for a few generations, but given a jerk, comes out in full strength.

A new attempt to redefine Zionism is the Jerusalem Programme. Its clauses affirm

1) The unity of the Jewish People and the centrality of Israel in Jewish life;

2) The ingathering of the Jewish People in its historic homeland Eretz Israel through Aliyah from all countries;

3) The strengthening of the State of Israel which is based upon the prophetic vision of justice and peace;

4) The preservation of the identity of the Jewish People through the fostering of Jewish and Hebrew education and of Jewish spiritual and cultural values;

5) The protection of Jewish rights everywhere.

As can be seen, this Programme embodies all previous elements and spells them out in quite clear terms.

Clause 1) — affirming the unity of the Jewish People and the centrality of Israel — illustrates the very emotional element discussed above. It reaffirms the very basis of our existence as expressed in the old saying **"Kol Isroel Khaverim"** (all Jews are brethren). But it also contains the new emotional element of the centrality of Israel. This is the part that has caused a great deal of controversy, mainly amongst the remnants of the anti-Zionist bodies. This point can be misconstrued as the abandonment of the Diaspora, which it is not. But the suspicion could remain were it not for the other points to be discussed below.

Clause 2) — dealing with the ingathering of the Jewish People into Eretz Israel — was, in its time, the most controversial item at the Zionist Congress after the establishment of the Jewish State. Originally, the main opposition came from the United States, particularly from Hadassa. To call the U.S.A. a **galuth** (exile) or even **tfutzah** (dispersion) was anathema to American Jewry. It took them a few years to realise that even the U.S.A. may one day cease to be a homeland for the Jews. This point is still more of a wish than a reality. It is to this very day by no means a closed chapter and will most likely re-emerge for debate in future discussions on ideology.

Clause 3) — the strengthening of the Jewish State based on the prophetic vision of justice and peace — is the least controversial point. The latter part of the sentence is meant as a sop to the left wing of the social spectrum of world Jewry. At the same time, it is a reflection of the original ideology of the Second Aliya, which has left as indelible stamp on Jewish society.

Clause 4) — the preservation of the identity of the Jewish people — is undoubtedly the most important point of the Jerusalem Programme. It is the reaffirmation of the very basis of the Jew's existence. All his sufferings through the millenia in Exile are the result of his desire to preserve his identity. The wheel, the rack and the stake could not break his determination to do so. While it would be hard to imagine a Jew today opposing this point, its formulation and its implications leave room for hectic debates.

Clause 5) — the protection of Jewish rights everywhere — which was the quintessence of the work done by various Jewish organisations in the Diaspora, has acquired a new meaning since the establishment of the Jewish State.

In the past, a fight for Jewish rights was like a plant without roots. There was no backing, no terrain to which to retreat in order to regroup and then to reattack. At best, the recourse was to organise **shtadlones,** appealing to people's conscience, compassion, ideology and sense of justice. Today, it has a different meaning. Today there is a new reality behind that fight for Jewish rights. There is backing by a sovereign state whose historic task is to provide protection and, if need arise, shelter to Jews forced to leave their country of domicile.

This is a very important benefit (some would view it as a repayment of debts) for the Diaspora, and will undoubtedly figure in all future formulations and definitions.

The Jerusalem Programme is a very important document. It is far more than a stop-gap, but it is not yet the final version. It lacks something that would make it a corner-stone, a self-explanatory historic dictum. What is required still is a conception fully acceptable to world Jewry, something taken for granted and beyond serious doubts.

In order to come closer to a solution we must redefine the problem lying in the path of the aims under consideration.

One of the difficulties facing the Zionist Movement is the simple fact that one cannot please everybody simultaneously.

The religious Jew is disappointed with the secular aspect of the Jewish State. He expected the Talmud to become the law

1. Mr. Joseph Solvey is a Past President of the Zionist Federation of Australia and of the State Zionist Council of Victoria, has also been Honorary Secretary of the "Kadimah" and a member of the Executive of the Victorian Jewish Board of Deputies.

2. "Embarras de richesse" — more wealth than one knows how to deal with.

of the land and the Knesset to be a Sanhedrin. Reality is far different. Although the religious Jew in Israel can live a full Jewish life and observe all the **mitzvoth**, it irks him to see the desecration of the Sabbath; it irks him too to have to shut his eyes to the realities of **Kashruth** and particularly to have to accept legislation which is not based on the Shulkhan Aruch.

The socialist of the Second Aliya — the social-democrat — is perturbed by the upheaval in the kibbutzim caused by the introduction of hired labour. The doctrinnaire Marxist watches helplessly how the young members of the kibbutzim become indifferent to the tenets of Marxism. The egalitarian aspect of the kibbutz is becoming shaky. The idea that every member of the kibbutz can perform any type of work is beginning to wear thin. The financial responsibilities of a kibbutz require a different type of training than that of an agricultural worker. Thus a new type of kibbutz leadership is beginning to emerge, a leadership based on ability and specific skills.

Finally come the remnants of the 19th-Century Liberals, the most idealistic (and probably the most severe) group who are disappointed by the corruption they see in Israel, by the militarisation and the political fragmentation of the society. They, who were brought up in an environment where the Jew had to be better than the surrounding gentiles, feel hurt by what others consider as "normalcy".

It is obvious that no definition per se can satisfy everybody, nor is it meant to do so. A platform of any party, political or otherwise, is a compromise. It is acceptable as long as there is a broad base of agreement that can unite the various sections of the party (or group).

Can such a platform for Zionism be devised? If so, how? The answer to the first question is "yes". After all, Zionism is nothing else but the implementation of the messianic idea by modern means and in a modern interpretation. The whole rationale for the Jew's existence was based on the firm belief in the messianic dream. The fulfilment of the dream is the justification of Zionism, its **raison d'etre.** It consequently stands to reason that such a platform must exist, and must accordingly be found. The main problem is: how?

One of the obstacles is of a psycho-geographical nature. Although the need for reformulation of Zionism is essentially a problem for the Diaspora, the pressure for it comes from Jerusalem. There is at least at present the concern of the Executive of the World Zionist Organisation that is constantly pressing the Zionist Organisation all over the world to start thinking about it. The call for seminars, workshops, ideological conferences in order to discuss these problems comes mostly, if not entirely, from Jerusalem. Yet it should be the concern of the Zionists in the **Diaspora.** The Israelis themselves are not directly concerned with that particular problem; they have their own problems.

Thus one of the avenues to be explored is to make the Zionist leadership in the **Diaspora** aware of the vital importance of that problem, so as to make them take the initiative in the matter. It is of utmost importance that the leadership realise that the cables from Jerusalem are not just attempts to fill in time in theoretical casuistries, but real and vital problems affecting the future of Zionism and of Israel-Diaspora relations.

Another matter is Israel itself. Whilst, as mentioned before, Israelis are not directly concerned with this problem, it is important that they be made aware of it. The ignorance of Israelis in this domain is catastrophic. Drawing their attention to the issue would be **hasbarah** (explanation) in reverse, and very important.

Some more food for thought is our own assessment of the situation in the Diaspora. The days of Dr. Nahum Goldmann's dictum that "We've never had it so good" are coming to an end. Russian Jewry represents the first crack in that beautiful facade. In a comparatively short time (on a historical scale), Russian Jewry sank from a position of (relative) well-being to the level of second-class citizens. The masses of Russian Jews leaving Russia are the first Jewish community on the "agenda".

Today, Iranian Jewry is number two. Within a matter of weeks, as if out of the blue, Iranian Jewry came to face a very bleak future.

And this is not the end of it. The sands of time are running out, the clock continues to tick and we must prepare to face similar situations in the future.

JEWISH REFUGEES ex U.S.S.R.

Report by Walter M. Lippmann, Executive Vice-President, Federation of Australian Jewish Welfare Societies

Issues concerning the position of Jews in the USSR, their right to emigrate, the rate of emigration and their destination, as well as their resettlement have occupied the attention of Jewish leadership almost continuously since the conclusion of World War II. If I may commence this paper with a brief recollection of my personal involvement with this issue, I would recall that it was over the right of Jews who wish to leave the Soviet Union, that we should campaign for their freedom to do so, that I resigned from the Jewish Council to Combat Fascism and Anti-Semitism as far back as 1951. This paper, however, is not designed to address itself to the political aspects of this issue. Rather it is prepared to present an up-to-date report on issues involved in the resettlement of those Jews who are leaving the Soviet Union and, in particular, the resettlement of those choosing Australia as the place where they desire to settle.

Overview: The total number of Jews in the Soviet Union is generally accepted as being approximately three million. The proportion of those wishing to emigrate as against those content to stay is almost impossible to estimate. What is known is that particularly since the Six Day War in 1967, the numbers prepared to face the hardships arising from an application for a permit to emigrate has grown steadily. Whilst in the early days, the movement consisted primarily of those with strong Zionist and Jewish motivations seeking reunion with their brethren in the Jewish Homeland, in recent years the movement included many whose motivations included reunion with families in other parts of the Western world, improvement of their social and political positions, and greater opportunities for their children. It must also be noted that as this movement increased, the numbers of Russian Jews having families and friends in the Western world and wishing to join them has increased. To date, approximately 170,000 Jews have left the Soviet Union during the past ten years. Of these, roughly 135,000 have settled in Israel, whilst the number assisted by the HIAS and the Joint Distribution Committee to resettle in the United States, Canada, Australia, New Zealand, Latin America and Western Europe amounted to about 35,000. Of these, the vast majority have settled in the United States. The total number absorbed in Australia to 31.10.78 amounted to 1767. A breakdown of the figures for 1977 shows that of the 'dropouts', 86% went to the USA, 5½% to Canada, 6% to Australia and New Zealand, whilst 2½% went to Western European countries and a small number to Latin America.

Current rate: During 1978, the movement of Jews from the Soviet Union has shown a significant increase. In the period from January to July, the total number of arrivals at Vienna was 13,362. Of these, 7482 (56%) opted to go to

Western countries, whilst 44% went to Israel. From this average monthly rate of 1900, the August arrivals increased to 2274. September showed a further increase to nearly 2600, whilst the October figure achieved a record arrival figure of 3286. Of the total arrivals during the past three months of approximately 8200, 4627 dropped out of the movement to Israel (56.4%) and are seeking resettlement elsewhere. The number registering for Australia during the last three months was 238 (i.e. about 5% of dropouts).

Noshrim (Drop-outs): Much can and is being said about the position of those dropping out of the movement of Russian Jews to Israel. Everybody concerned with the movement agrees that the maximum number should be encouraged to go to Israel. But having said this, we must also — in the words of Gaynor Jacobson, Executive Vice-President of HIAS, in a major paper on this problem (copy of which can be made available on request) — "perceive Soviet Jews as fellow Jews and human beings endowed with hopes, dreams, aspirations as to the future and desires to shape their destinies in accordance with their own unique visions and goals — whether these coincide with ours or not. To exercise these human attributes, they must have freedom of choice as to destination, lifestyle and means to achieve it . . . we must do whatever possible to make this freedom of choice available to them."

This position is also accepted by my colleagues and, I believe, by the leadership of Australian Jewry. Our task therefore is to facilitate the settlement of those who seek their new home in Australia. The rest of this paper is therefore addressed to this question.

The position in Rome: At the time of my visit there (end of September 1978), over 4000 Jewish refugees were in Rome and about 700 in Vienna, being catered for by HIAS/JDC, awaiting permits for resettlement. The average waiting time for a US visa is 3-4 months (steps are afoot to reduce this by the end of the year to a maximum waiting time of three months). For Australia, the average waiting time exceeds seven months (some cases presenting — often relatively minor — medical problems are on our list since July 1977, i.e. 15 months).

our case and anxious to help expedite the processing involved. (I might interpose here that whilst in recent months, the rate of interviewing applicants for Australia was at the rate of approximately 20-25 families per month, the rate was stepped up in October to 33 families and in November to at least 43 families). The major delays, however, occur as a result of staff shortages to cope with the tasks confronting Australian migration and medical officers in Rome, and the procedures — particularly in the medical area — imposed upon them. (e.g. X-rays are sent to London for analysis, then in cases of queries to Canberra, before the doctor in Rome can make a decision).

In view of the fact that these represent all Russian-born persons arriving as settlers, this figure may appear to be irrelevant to our particular aspect. They are nevertheless included to illustrate the maximum margin of Russians other than Jews and "Yordim" (Russian Jews who have left Israel and are coming to Australia under sponsorship other than Jewish Welfare).

Age: An analysis of the age distribution of the Russian Jews who have settled in Melbourne between 1973 and 1977 indicates a very desirable profile:

Infants 5.1%
School age 24.7%
Working age 63.8%
Aged 4.4%

Employment position: It would lead too far to include in this paper a detailed breakdown of the occupations of the Russian Jewish immigrants or a comparison between their skills and the level of employment found for them or by them. Although these are important considerations, for the purpose of this paper it may suffice to indicate that of those of working age —

71.1% are employed
6.3% are engaged in retraining or full-time study
1.9% are unable to work (handicapped etc.)
20.7% were unemployed at the time of the analysis.

Russian Jews for Australia:
Migration to 31.10.78:

According to the record of the Welfare Societies, the following table reflects the Australian intake of Jewish refugees from the Soviet Union:

	Total no.	Melb.	Sydney	Adel.	Perth	Brisbane	other
1973	52	10					42
1974	111	62					49
1975	295	92	184	4	10	5	
1976	324	189	127	1	3	4	
1977	506	292	212		2		
1978	575	277	285		13		
	1863	922	808	5	28	9	91

Australian Bureau of Statistics figures of settler arrivals in Australia, according to country of birth, show a somewhat larger migration of Russians, viz.

	Vic.	NSW	Qld.	S.A.	W.A.	ACT	Not stated
1975: 417	136	204	12	17	8	-	37
1976: 456	233	176	8	11	6	2	20
1977: 662	319	243	5	11	14	-	70

The cost of such waiting periods to Jewish organisations is, of course, enormous. Added to this must be the psychological effect this prolonged period of enforced idleness and delayed uncertainty about resettlement is having upon the refugees themselves.

I discussed this matter in Rome with the Australian Ambassador, the Senior Migration Officer and his assistant, and have also taken it up since my return with the Secretary and senior officers of the Department of Immigration and Ethnic Affairs.

All of them are conscious of the problem, sympathetic to

In explanation of the high percentage for unemployed, it must be stressed that this study included males and females and the unemployed figure includes non-working housewives. A breakdown of the unemployed by sex in fact shows that 13% of the males are unemployed, whilst the percentage for females is 29%.

Integration into the community: Until the results of a study currently being carried out by a post-graduate scholar at Monash University are available, we can only provide an impressionistic assessment of the integration of the group of Russian Jewish refugees who have settled in Australia. This con-

tains, of course, the dangers of oversimplification, generalisation and the omission of significant deviations. Conscious of these, I confine myself in this paper to saying that our experience in Melbourne is that many Russian Jews are sending their children to Jewish day schools and significant numbers clearly identify as Jews, a good many showing attachment to the Yeshivah group. Attendances at Sederim and a Purim party arranged especially for Russian Jews have been surprisingly high. Social groups are beginning to emerge between them, similar to Landsmannschaften, and a good many of them have developed social contacts with members of the Jewish community.

This does not mean that problems do not exist, that intermarried couples (and we have accepted a number of them in Melbourne) do not exist, and that among any groups of immigrants there will not always be some who have difficulties in adjusting to new environments and conditions.

In the case of the Russian Jews, it must always be borne in mind that they have to face a culture shock of major dimensions in resettling in our capitalist type of society after their life-span, education, work experience and socialisation in Russia. Similarly, their Jewish background is primarily that of secular identification with little previous experience or knowledge of Jewish religious life, traditions or practices.

HIAS, ORT and the Joint are making increasing efforts to utilize the period of their enforced stay in Rome to provide not only classes to learn English, but also opportunities to gain Jewish experiences and knowledge.

Generally our experience has been that given time, congenial support — particularly from Russian-speaking members of our community — and the opportunity to develop social contacts at their own speed of adjustment, the overwhelming number of Russian Jews have settled well in our community, and will represent valuable additions to it.

(For those who are interested, a statement of the Welfare Societies' resettlement programme in greater detail is available.)

The task ahead: The prime purpose of this report is to acquaint Australian Jewry with the increasing task confronting us as a result of the current rate of emigration, the numbers seeking resettlement and more particularly, those seeking resettlement in Australia.

At the time of my visit at the end of September, there were 162 family units consisting of 465 people in Rome waiting for permits to resettle in Australia. (The October intake added a further 71). A rough analysis shows that 51% apply for Melbourne, 43% for Sydney and 6% without specified Australian destination.

In this context, reference must be made to the fact that most Russian Jews reach some decision about where they wish to resettle long before they leave the Soviet Union. After all, they make a conscious decision to break with their accustomed way of life and surroundings. In reaching such a decision, mature men and women need to have some vision as to why and where they seek the alternative home and life for themselves and their families. The reasons for the decision they reach vary, but are often determined by the presence of relatives and/or friends and their reports about particular places. These are important factors in determining their settlement which cannot and should not be lightly changed. The numbers, therefore, whose decision about the place of their resettlement can be influenced are limited.

An observation I feel bound to make in view of the frequently expressed desire of the less populous States for more immigrants to be "sent" there. Immigrants can be encouraged towards particular places of settlement, but the ultimate decision must remain theirs, after weighing all the factors in the light of their own priorities of relevance.

Added importance attaches to this comment as a result of a recent approach by the Department of Immigration to the Federation of Jewish Welfare Societies, through me, about the possibility of encouraging some of the Jewish refugees from the Soviet Union to settle in Tasmania.

At this stage, we are more conscious of the disadvantages and problems arising from such a proposal, and are therefore not likely to rush into any commitment relating to it. We believe, however, that it deserves careful examination, and are therefore currently assessing the problems arising from such a proposal and the feasibility of its implementation, in consultation with the leadership of the Hobart Hebrew Congregation and relevant Ministers of the Tasmanian Government.

Conclusion: Challenge and Opportunity

Arising from the situation of Jewish refugees from the Soviet Union described in this paper, the immediate task facing Australian Jewry is to relieve the great pressures (physical as well as financial) experienced by Jewish organisations in caring for the over 4000 refugees accumulated in Rome.

On the representations of the F.A.J.W.S., the 1978/79 Immigration Programme includes provision for the admission of approximately 1500 Russian Jews. What is needed is for us to persuade the Government to expedite the processing in Rome, so that the accumulated backlog can be cleared speedily and future intake be processed within a maximum of three months. This is primarily a task of the FAJWS.

The community as a whole is confronted with the task of helping to integrate the Russian Jews already here. In this regard, increased involvements are needed, owing to the increasing numbers likely to settle here during the next year.

We must realise that this migration represents an opportunity to strengthen our communities not only numerically. In their demographic composition, their occupational skills and their human qualities, Russian Jews will represent valuable additions to Australian Jewry. Welfare Societies have accepted the responsibility for their reception, orientation and initial settlement. Other community groups — organisations, congregations and individuals — need to take an increasing interest in helping to attract these newcomers to our communal life, with empathy and understanding.

I hope that this report will help us to face our share of the task confronting world Jewry in speedily resettling the Jewish refugees who have been able to leave the Soviet Union.

THE BOMB

Little faces pressed against the window,
Small hands leaving imprints on the pane,
Wondering eyes looking around,
asking questions,
Why? . . . they say.
How could it happen?
Tears trickle down and grimy fists
fiercely rub them away.
What monster could do this?
Destroy it all in one foul swoop.

DEPARTURE

An arm stretches out throwing off the blankets
Two feet appear, groping for slippers.
An imprint on the bed,
Drips from the tap,
Crumbs on the table,
Toothpaste glistening on the mirror,
A coat-hanger left swinging on the rail,
Perfume in the air.
Suddenly a door slams,
Muffled footsteps descend the staircase . . .
Silence.

Yvette Bentata
(aged 17)

Current Status of Christian-Jewish Dialogue

BY BRIAN FOX B.H.L., M.A.

While Dialogue between Jews and Christians is still in its early tenuous stages in Europe, America and Israel, in Australia it is almost non-existent. Overseas it is nothing for Jews and Christians to eat, study, pray and even think together: not so in Australia. One should not be too surprised at this. Overseas it has long been the custom for Progressive and Orthodox Rabbis to work together and speak at the same communal functions. In this, too, Australian Jewry is still in the Dark Ages. One might ask: If Jews can't talk to each other meaningfully, without rancour, what chance is there of their talking with anyone else?

What Dialogue there is — both internationally and in Australia — has been initiated by the Catholic Church. Protestants have also been involved but the thrust for dialogue was Vatican II (1962-65).

In one sense — albeit negative — the history of the Church has continually been a history of dialogue with Jews. Vatican II was the latest in a series of "Jewish" Councils.

At the first World Council every delegate was a Jew. It took place in Jerusalem and it is found recorded in the Book of Acts, Chapter 15. That Council abolished the **Halacha** as a basis for Christian life. In every successive Council Jews were present in spirit. The aim was usually to break down the potential influence the Jew might have over Christians. In one Council, Jews were prevented from seeking or holding public office in a Christian community. At another, an edict was passed preventing Jews from owning Christian slaves or servants. At a third (the Fourth Lateran Council of 1215) the prelates decreed a distinctive garb and badge for the Jews. And yet another restricted the right of Jews to live wherever they chose and laid the groundwork for the institution of the ghetto.

More has been achieved outside Australia, in establishing proper Jewish-Catholic (and from there Jewish-Christian) relations than ever before. For ease of reading let us summarize:

At the 20th ecumenical council (Vatican 1, 1869-70), "an abortive attempt was made to deal with the Jews".[1]

The Second Vatican Council (1962-65), called on the initiative of Pope John XXIII, also dealt with the attitude of the Catholic Church toward Judaism and culminated in the declaration **Nostra Aetate** ("In Our Time"), the first, albeit weak, attempt by the Church to come to terms with the Jews and Judaism. Pope John's genuine desire to free Jews from the crime of deicide (and even to free all the Jews at the time) was watered down by the Council.

Spurred on by advances in the Catholic Church, the Protestants have also worked at Dialogue.

In 1965, the World Council of Churches (representing all Protestant, Anglican and Orthodox Churches) and the Synagogue Council of America (representing Reform — Australian Liberal or Progressive —, Conservative and Orthodox — though not ultra-Orthodox-Judaism) made tenuous efforts at dialogue. There was no immediate follow-up.

In 1967/68, on the initiative of the World Jewish Congress, there were informal meetings at the W.J.C. Headquarters in Geneva between 10 Jewish and 13 Christian representatives. Little or no publicity came out of this as dialogue was a hot issue and the representatives were determined to keep the whole matter on a very low key. However, a definition of some mutual areas of concern did emerge from the meeting. These were: 1) Economic and social justice, 2) International peace and security, and 3) Human rights.

In 1969, also at Geneva, delegates discussed learned papers entitled "Jerusalem in both Traditions" and "Religious Education and Prejudice".

The 1970 meeting promised to hold continuing meetings for consultation. These have occurred annually since then.

***Rabbi Brian Fox was until recently rabbi of the Liberal Synagogue at the Leo Baeck Centre in Melbourne and has been appointed to Temple Emanuel Synagogue in Sydney.**

In Australia, Protestant dialogue in the last decade has tended to be, by and large, stiff, formal and guarded. Rabbis have always been invited to speak on "Judaism and . . . ." with questions invited from the audience. The Great Synagogue in Sydney occasionally holds an Interfaith study circle on a Friday morning but, again, this is no more than an exercise in showing what jolly good chaps Jews and Christians are. The Australian body which comes closest to achieving dialogue is the predominantly-Protestant Fellowship for Biblical Studies in Melbourne. This has been going on for many years and its journal, "The Australian Biblical Review", is a good scholarly publication. Members, usually invited to join by other members, meet three or four times a year for a meal (non-Kosher but nothing's "forbidden"), a glass of wine (not for the Methodists) and to hear and discuss a scholarly paper. New Testament papers are more frequently presented than those on Tanakh but we get our equal time. One Rabbi (John Levi) has been President of the Fellowship and I have served on the Committee.

So much for the non-Catholic world. For the Catholic Dialogue is quite a different story. Melbourne boasts "Shalom", The Kew Centre for Jewish-Christian Dialogue from which the Sisters of Our Lady of Sion go about their work of breaking down the centuries of prejudice in the Church. I have personally conducted a Passover **Seder** with these nuns and a large group of Catholics and a smaller group of Jewish youth. Their work tends to be on the level of inviting Christians to the Centre and also inviting a Rabbi (or other Jewish authority) to speak. Discussion tends to get down to **tachlis** and few speakers come away without having been explored to the depths of their knowledge and commitment!

Internationally the Catholic scene has been one of constant activity since the Publication of the Vatican Council II declaration in October of 1965. The information and documentation service on Jewish Christian Relations **SIDIC** was founded a few days after the promulgation of **Nostra Aetate.** SIDIC sees that "the heart of the biblical and ecumenical attitude (is) the relationship between Christians and Jews, between the Church and the Jewish people, which necessarily puts the Kingdom of God in all its dimensions into the very centre of faith and life".[2] In its 1975 Volume, SIDIC summarized the work in dialogue in the previous ten years. During that time there were 52 major international meetings between Christians and Jews in 15 different countries: and never once in Australia.[2]

In 1974 Pope Paul VI instituted his Commission of Religious Relations with the Jews chaired by Cardinal Willebrands. Meeting in October the commission had produced its guidelines by December 1st of the same year. Although many felt it was a true breakthrough in four areas; those of Dialogue, Liturgy, Teaching and Education, and Social Action, many Jews were disappointed. Criticism of the document from Jewish sources focused on the following points:

1) The **Guidelines** failed to acknowledge the significance of the State of Israel to Jews everywhere;

2) The **Guidelines** breathed a missionary spirit, and saw Catholicism as a fullfilment of Judaism;

3) The document's alleged advocacy of common prayer was seen as particularly dangerous;

and 4) Taken as a whole, the document did not reflect any significant theological advances over **Nostra Aetate**[3].

While one might agree with all, or most, of the above one must also agree that Catholics have certainly made the right noises about understanding Jews and conducting dialogues with us. Dialogue might show that there are some Jews who would admit that some Jews were involved in Jesus' crucifixion. For critically speaking, the evidence is not conclusive and opinions among Jews — and among modern Christians — do vary. But I wonder if we in Australia are ready for that kind of thinking among Jewish circles? While dialogue might make

Jews think again, it will also certainly show the untenability of the traditional Christian position on the crucifixion. Historically, Christians have persecuted the Jews for committing an act which was preordained by God as a result of His love for mankind. If the crucifixion gave salvation for the Christian why persecute the Jews? In the past we Jews have been so preoccupied with defending ourselves that we have failed to probe this question and to point it out. But then polarization never produced logic.

Dialogue with Christians since 1975 has seen a willingness to admit that Judaism has not been superseded by Christianity for many people on this earth and that for those same people — as for adherents of other Faiths — Christianity has not cornered the market on personal salvation. Some humility appears to have entered the Christian Church, in that where previously they had responded to Jewish claims to "Chosenness" with a (superior) Christian claim to "Election" they are now prepared to think in terms of a dual covenant. There is further, a glimmer of admission that in terms of who does or does not get into Heaven, Judaism and Christianity are equally valid — neither knows for certain. And so, too, has the Catholic Church begun to tone down — although by no means remove — its dedication to the task of converting the Jews to Christianity. However, the fact is that evangelism is part of the very soul of Christianity and no one expects ever to see its total abandonment.

For many Jews Dialogue can never really take place as long as the Church fails to recognise the legitimacy of Israel — **de jure** as well as **de facto** — and also as long as the Church fails to admit itself responsible for the Holocaust. One could make the following points: dialogue will not be aided by Jews or Christians having preconditions; besides, the Church is gradually coming to realise that its enemies are not the Jewish people but the socially corrosive forces of secularism in modern society. When we are no longer seen as enemies to be destroyed or a challenge to be captured, then the Church may be more open to coming to terms with modern Jewish history: both with Israel and the Holocaust.

In May of 1965, there was an ecumenical conference of Christians and Jews sponsored by Roman Catholics and Protestants in Packard Manse, Stoughton, Massachusetts. The following quotations are drawn from the publication Packard Manse Papers which might serve as a further stimulus for dialogue in Australia.

A Rabbi: "For us, there has never been a dialogue: but rather a forced debate. If we spoke our minds in the past, it could be a good reason for a pogrom. So it is pleasurable to hope for dialogue."

A Roman Catholic Priest: "We come into dialogue waiting to see an antagonism. We hang our weapons at the door but we constantly keep our eye on our guns. Somehow we've got to learn to trust each other."

A Rabbi: "Traditionally, religion has been the greatest opponent of change."

A Protestant thinker: "The real problem is to recognise truth wherever it lies . . . . and to incorporate and to affirm it. We tend to be ghettos in that we won't recognise truth outside our own tradition."

A Roman Catholic Priest: "You are the olive tree. We are the wild branches that have been grafted to you. Are we willing to recognise that there is a genuine Jewish element that is the psychological link between us?"

1. **Encyclopaedia Judaica Volume V page 549.**
2. **SIDIC Volume VIII No. 3, 1975 "Jewish-Christian Relations 1965-1975"**
3. **Ibid page 8.**

Editor's Addendum

So that the reader may become familiar with the contents of the **Nostra Aetate**, the 1965 Declaration of the Relationship of the Church to Non Christian Religions, referred to in Rabbi Fox's article, an abridged version of the text is appended. It reads as follows:

"In our times, when every day men are being drawn closer together and the ties between various peoples are being multiplied, the Church is giving deeper study to her relationship with non-Christian religions . . . . all peoples comprise a single community, and have a single origin, since God made the whole race of men dwell over the entire face of the earth. One also is their final goal: God. His providence, His manifestations of goodness and His saving designs extend to all men against the day when the elect will be united in that Holy City ablaze with the splendour of God, where the nations will walk in His light . . . .

"As this sacred Synod searches into the mystery of the Church, it recalls the spiritual bond linking the people of the New Covenant with Abraham's stock. For the Church of Christ acknowledges that, according to the mystery of God's saving design, the beginnings of her faith and her election are already found among the patriarchs, Moses and the prophets . . . The Church cannot forget that she received the revelation of the Old Testament through the people with whom God in His inexpressible mercy designed to establish the Ancient Covenant. Nor can she forget that she draws sustenance from the root of that good olive tree onto which have been grafted the wild olive branches of the Gentiles. Indeed, the Church believes that by His cross Christ, our Peace, reconciled Jew and Gentile, making them both one in Himself . . . . The Church recalls too that from the Jewish people sprang the apostles, her foundation stones and pillars, as well as most of the early disciples who proclaimed Christ to the world.

"As holy Scripture testifies, Jerusalem did not recognise the time of her visitation, nor did the Jews in large numbers accept the gospel; indeed, not a few were opposed to the spreading of it. Nevertheless, according to the Apostle, the Jews remain most dear to God because of their fathers, for He does not repent of the gifts He makes nor of the calls He issues. In company with the prophets and the same Apostle, the Church awaits that day, known to God alone, on which all peoples will address the Lord in a single voice and 'serve him with one accord'. Since the spiritual patrimony common to Christians and Jews is thus so great, this sacred Synod wishes to foster and recommend that mutual understanding and respect which is the fruit of above all of biblical and theological studies, and of brotherly dialogue.

"True, authorities of the Jews and those who followed their lead pressed for the death of Christ; still, what happened in His passion cannot be blamed upon all Jews then living, without distinction, nor upon the Jews of today. Although the Church is the new people of God, the Jews should not be presented as repudiated or cursed by God, as if such views followed from the holy Scriptures. All should take pains, then, lest in catechetical instruction and in the preaching of God's Word they teach anything out of harmony with the truth of the gospel and the spirit of Christ. The Church repudiates all persecutions against any man. Moreover, mindful of her common patrimony with the Jews, and motivated by the gospel's spiritual love and by no political considerations, she deplores the hatred, persecutions, and displays of anti-Semitism directed against the Jews at any time and from any source. Besides, as the Church has always held and continues to hold, Christ in His boundless love freely underwent His passion and death because of the sins of all men, so that all might attain salvation. It is, therefore, the duty of the Church's preaching to proclaim the cross of Christ as the sign of God's all-embracing love and as the fountain from which every grace flows.

"We cannot in truthfulness call upon that God who is the Father of all if we refuse to act in a brotherly way toward certain men, created though they be to God's image. A man's relationship with God the Father and his relationship with his brother men are so linked together that Scripture says: 'He who does not love does not know God'. The ground is therefore removed from every theory or practice which leads to a distinction between men or peoples in the matter of human dignity and the rights which flow from it. As a consequence, the Church rejects, as foreign to the mind of Christ, any discrimination against men or harassment of them because of their race, colour, condition of life, or religion . . . ."

Book Reviews

Exile and Return, The Emergence of Jewish Statehood

by Martin Gilbert (Weidenfeld & Nicholson 1978, $23.25)

Reviewed by Dr. M. Verstandig

Martin Gilbert undoubtedly belongs to the new generation of eminent British-Jewish historians. Within a short period of time he has paid his dues to the study of history. Appointed to complete the official biography of Winston Churchill, he has now published three volumes of the work and six volumes of documents, as well as a large number of other works, among them historical atlases, including five on Jewish themes. *Exile and Return* has all the trademarks of an experienced and competent historian.

The author does not make a comprehensive attempt to write or re-write the history of the Jewish people. Almost two thousand five hundred years of Jewish exile or exiles (from the Babylonian times to the Helsingfors Conference 1906) are squeezed into sixty five pages. Gilbert pays no attention to the social and economic aspects of Jewish survival, to the unique social system which enabled the Jewish people to exist in foreign countries. He does not follow the Jost-Zunz-Graetz tradition of "Leidens and Geistesgeschichte". The author skilfully dismisses their ideas of the "mission of Jewry" with a single paragraph from Herzl's diary: ". . . this mission is talked about by all those who are doing well in their present places of residence, but they are the only ones."

Two quotations from the book explain the author's basic view of Jewish history.

> "Each change in the political structure of Europe, of Asia, of Africa, put the Jews at risk. Such changes were frequent, sudden, violent and widespread, bringing death and dispersal to hundreds of Jewish communities throughout the inhabited world in each of the nineteen centuries (following the destruction of the Jewish State.)" p.7

In the second part of the book the author quotes Chaim Weizmann protesting against Lord Passfield's White Paper (Nov. 1930):

> "We have, throughout our history not disappeared . . . We have remained different . . . an age-long traditional attachment to Palestine . . . made us what we are . . . a stubborn, stiffnecked attachment . . . which has been the central part of our history . . ."

Gilbert's historical survey of the Jewish dispersal is entirely concentrated on the theme of the stubborn continuation of the Jewish presence in Palestine over many centuries. He quotes from a book by a pilgrim from Bohemia (1491):

> "In spite of all the troubles and sorrows inflicted on them by the Moslems, they refuse to leave the land."

He traces the continuous return of Jews to Palestine century after century notwithstanding massacres and expulsions. The book contains a map showing towns and villages known to have had flourishing Jewish communities at different times since the Roman conquest.

However, when he reaches the subject of Moses Hess and the origins of modern Zionism, I was disappointed to find the author uncritically reiterating the old story that Hess (a revolutionary anarchist who influenced Marx) was converted to Zionism by the shock of the Damascus affair. There is no historical evidence to suggest that the Damascus blood libel in 1840 caused or influenced the writing of *Rome and Jerusalem* twenty two years later (1862). However during his retirement in Paris, Hess was influenced by the nationalistic doctrines which were gaining popular support right across Europe in the wake of the 1848 Revolutions and the Italian War of Liberation. It is likely that the immediate signal to write *Rome and Jerusalem* came from Ernest Laharenne, a writer and preacher who was the author of a pro-Zionist pamphlet which, in Hess's stated opinion, was a response to the Damascus "blood libel". It is not clear how far Hess himself believed in this explanation: a fact not usually noted by Zionist historians is that Laharenne was also private secretary to Napoleon III. It is quite conceivable that his pamphlet, *"The New Question of the Orient, Creation of the Empires of Egypt and Arabia, Resurrection of the Jewish Nation,"* was a diplomatic trial balloon, sanctioned at the highest levels: Laharenne envisaged carving up the Turkish Empire in order to create a Jewish State from Suez to Smyrna (surely to safeguard the planned Suez Canal) . . . By writing *Rome and Jerusalem* Hess was signalling his acceptance of the French blueprint. Therefore we may say that the circumstances were complex and we should not assume, as it is perhaps tempting to do, that Hess was merely reacting to anti-Semitic pressures — a line of argument which lends support to the New Left contention that Zionism originated as a rescue movement seeking a national home for Jews without a home. Hess made his uncompromising nationalism clear when he wrote: "If the emancipation of the Jews is irreconcilable with Jewish nationality, the Jews must sacrifice emancipation to nationality."

There are some other disputable points in Gilbert's fine work. He selects documents which enable him to build Weizmann up as if he were Moses talking to Pharoah. But the document cited on page 219 unintentionally casts a doubt, at least on Weizmann's popular stature: The British wanted to get "the Jews themselves to give up their rights" and Macdonald opined: "even if Dr. Weizmann were prepared to entertain such a declaration his constituents would not for a moment allow him to make it".

In the chapter dealing with the Peel Commission the author quotes at length speeches made by Weizmann, Shertok, Epstein, Dexter, Henrietta Szold and others. The only name he does not mention is that of Jabotinsky. He is mentioned in the next chapter criticizing the Peel Commission Report in a letter to Churchill and in a letter published in the *Daily Telegraph.* But Jabotinsky's testimony to the Peel Commission was very much to the point. He made it quite plain that: "if Great Britain is unable (to implement the Mandate) . . . we then shall expect Great Britain to act as any Mandatory who feels he cannot carry out the Mandate: give back the Mandate" . . . This is exactly what happened ten years later when the Jews forced Great Britain to resign the Mandate.

The second part of the book is a documentary study which spans the period from the First World War to the emergence of Jewish Statehood.

The documents reveal that the Balfour Declaration was not an act of charity, or a result of "shtadlanut". Winston Churchill at a meeting of the Imperial Cabinet (22 June 1921) stated: "The Balfour Declaration was made in wartime to enlist the aid of Jews all over the world and Britain must be very careful and punctilious to discharge our obligation . . ."

However within a short time the documents reveal the erosion of the British pro-Zionist policy — starting from the lower echelons of the public service and working upwards. The movement was from anti-Zionism to anti-Semitism or the other way around. Just a few quotations. The Chief of the Imperial Gen. Staff, Sir Henry Wilson noted: "Weizmann the Jew who is running the Zionist movement . . . a clever rogue but a bad face," J. D. Gregory, a Foreign Office senior official commented on anti-Jewish pogroms in Ukraine in 1921: "The Jews deserve all they get"; Lord Bertie of Thame, the British Ambassador in Paris wrote: "a Jewish State in Palestine would be

the gathering together of all the scum of the Jewish population"; John Wardrop, British Representative in Georgia reported: "that nearly all the misery of the world is due to Jewish intrigues" . . . and . . . "a diabolical plot is being carried out for enslavement of Christendom" . . . After all Hitler did not start in a vacuum.

For page after page the author records broken promises and commitments, White Papers and Royal Commissions. In 1938 the situation of the Jews in Germany, Austria, Poland, Rumania was becoming desperate. Following President Roosevelt's initiative the Evian Conference was called with the participation of thirty two nations with the view of finding some common policy towards the refugees. The British made it clear there was no room for Jews anywhere in the British Empire. The U.S. adhered to its existing quotas. The conference concluded with a resolution of "sympathy" towards the plight of the refugees. The author quotes Golda Meyerson's comment: "one thing I want to see before I die is that my people should not need expressions of sympathy any more". One thing is clear — if Hitler needed any evidence that the Jews were not wanted anywhere in the world, the Evian Conference provided that evidence.

The documents relating to the war period are almost unbelievable: the British Government requesting Rumania, Bulgaria, Greece and Turkey not to let through their countries any Jewish refugees running from the Nazi-hell . . . At a time when a million Jewish soldiers were fighting the Germans to save Britain, the British Government was busy hunting down insignificant groups of Jewish refugees and in effect making sure they did not escape the gas chambers. It is no wonder that in the House of Commons, Josiah Wedgwood accused the Colonial Office and the Foreign Office of: "conduct worthy of Hitler".

Martin Gilbert's *Exile and Return* is a thoroughly documented historical work written without sentimentality or overt emotion; it makes its point by allowing the documents to speak for themselves. Britain must take its share in the blame for the destruction of the European Jewry. This book is particularly important for the Jewish reader who is deluded into the complacent belief that the Jews have at any time had natural allies in the civilized world.

The Jewish Paradox

by Nahum Goldmann

(Weidenfeld & Nicholson 1978, $25.95)

History will be the arbiter which determines whether Nahum Goldmann has been a latter-day prophet, an utopian intellectual or merely naive. Whichever of these he shall prove to be, that he has been a maverick, a gadfly, a thorn in the side of the Jewish Establishment can barely be disputed. His trenchant criticism of Israeli government policies — whether relating to the Arabs, the occupied territories or the Soviet Union — and of contemporary American Jewry have earned him few political friends among the Jewish leadership. Yet the paradox is that from 1956 until 1968, he was president of the World Zionist Organisation and the World Jewish Congress, the latter position which he continued to hold until as recently as 1977 when he was succeeded by Phillip Klutznick.

But Goldmann, like the Jewish people itself, is a man of paradox. A life-long ardent Zionist, he has nevertheless never settled in Israel nor accepted any high governmental ministerial position nor diplomatic post. Himself an architect of the Jewish State, he deplores the very concept of Statehood in any part of the world which has made the State the absolute ideal and has given to it excessive political powers. Essentially non-religious, he nevertheless speaks of the admiration towards the Jewish religion without which there would be no Jewish people today and categorically opposes the ceding of Jerusalem in any Middle East peace agreement.

Nahum Goldmann was born in Lithuania in 1895 and from an early age became involved in Jewish affairs. During World War I, he joined the staff of the Jewish section of the German Foreign Ministry, during which time he supported a pro-German orientation and sought the Kaiser's support for the Zionist cause. In 1926, as a member of the Zionist radical faction, he was elected to the Zionist Actions Committee and in 1931 became chairman of the political committee of the 17th Zionist Congress. Together with Rabbi Stephen Wise, he created in 1936 the World Jewish Congress whose aim was, in the face of the threat posed by Hitler, to create an organisation to speak in the name of all the Jews in the world; this, it may be added, against the resistance of numerous organisations and Jewish communities that were later to experience the Nazi heel.

Preferring sovereignty to territory (that is, all of Palestine), Goldmann became an ardent supporter of the 1937 Partition Plan and over subsequent years he played an active and sometimes decisive part in diplomatic and public relations activities designed to establish the Jewish State. With the creation of Israel, he became one of two chairmen of the Executive of the Zionist Organisation and in 1956 became its president. Since then, he has established and led a series of organisations and committees — for example, the first international conference for Soviet Jewry (1960), the Conference on Jewish Material Claims Against Germany, the Conference of Jewish Organisations (COJO), the World Council of Jewish Education, the Conference of Presidents of Major American Jewish Organisations for Israel, etc.

An intellectual who detests masses and the mass tendency to use slogans in place of reason, a bon vivant and a cosmopolitan — who possesses eight separate passports — he has involved himself in most Jewish issues of the day with the pragmatism and vision of a statesman As the "Resh Galuta" ("leader in exile"), he has acquired the reputation of being one of the leaders of the Establishment and simultaneously of the opposition to that Establishment, a role which he has never relinquished.

For Goldmann, the Jewish people is unique — not **superior** to other peoples, he hastens to point out, but different, by virtue of its structure, its history, destiny and character. It is also complex and exceptional and paradoxical in its contradictions. Though attached to his country of origin in Palestine by feeling, religion and utterly mystical ties, now that almost any Jew can return to Israel, the majority (80%) of world Jewry have not done so. Though the most separatist in the world, as evidenced, for example, the rejection of mixed marriages or by the tendency of Jews to live in self-imposed ghettos or mellahs, they are nonetheless the most universalist on the level of religion, propagating the idea of a single God and of a single Messiah for all humanity and quality of all races and social classes before God. Though believing in its own superiority, the Jewish people is fiercely self-critical, as seen in the stands taken by such leaders as Weininger and Tucholsky and other "Jewish anti-Semites".

For all that, it is incumbent upon the Jewish people and at its centre, upon Israel to preserve that uniqueness, says Goldmann. If Jews did not, through the centuries, choose to be baptised, it was in order to obey the ideal of the prophets and of Messianism to save humanity. Jews must become revolutionary, both within Israel and in the Diaspora, as champions against poverty, illiteracy and inequality and for peace and the abolition of the sovereign state. Civilisation has always been created by revolutionary minorities; it is the duty of the Jew to struggle for the rights of minorities to retain their cultural identity.

How does this relate to practical politics?

Today, Judaism, says Goldmann, is forgetting its obligations. It belongs to and favours, many reactionary and capitalist parties, Israel is a very conformist country and very conservative — witness the fact that, for 29 years, the same party ruled the nation; it is narrow-minded, inflexible, overestimates the power of the State and of its military forces and harbours an inappropriate attitude towards the Jews in the

Diaspora. As for American Jewry, it is led by third-rate functionaries and "fat cats" which, through the rigmarole of collections, banquets, medals, etc. is alienating the Jewish youth which is seeking a deeper meaning in Jewish life. Where Diaspora leaders were once — in Europe — intellectuals, rabbis, journalists, writers and ideologists, in the new Diaspora, leadership has devolved upon men of finance, multi-millionaires who give money and understand nothing and functionaries who are overpaid and whose main concern is to consolidate their own social position. And, further, it is a paradox of the 20th century that when Jews in the Diaspora have gained equal rights almost everywhere and enjoy an almost unprecedented economic, political and social prosperity and when the State of Israel has come into being, their future is more endangered than in any other epoch — in the Diaspora through assimilation and in Israel through destruction. This is because of the fact that while the "external front" is strong, the "internal front" — the cultural, spiritual, ideological front — is weak.

The Israel concentration of its military, financial, social, economic and spiritual efforts on its own defence to remain stronger than the Arabs, says Goldmann, is impossible in the long run and is certain to increase its political isolation in the world and its dependence on the United States. And as long as it aligns itself with the U.S., it will be opposed by the Soviet Union which must be one of the guarantors of a Middle East peace, (and whose policy towards its own Jews will be dictated by Israel's orientation). Israel, in its dealings with the Arabs, must be flexible, must return the occupied territories (except Jerusalem, for which a special separate formula will be required) even if it means the creation of a Palestinian State and must aim to become part of a confederation uniting all States in the Middle East, each State sovereign in its domestic policy, but the foreign policy of each to be adapted along the main lines laid down by the majority (a confederation paralleling the Warsaw Pact, the European Economic Community, NATO, etc.). The political neutrality of Israel will be an absolutely necessary condition.

With the diversion of Israel's energies from its military and political concerns, the aims of Israel may yet be achieved. These are to build an Israel which concentrates on religious, cultural and social creativity — that is, to make it different from what it is now — and to fulfil the aims of Zionism which have been to make the sovereign State a spiritual centre the world over, maintaining the Jewish identity of the younger generation and guaranteeing the solidarity of the Diaspora with Israel, as well as to fulfil the ideals of messianic peace, eternal reconciliation and equal justice.

Agree with him or not, Nahum Goldmann is provocative. In this book, "The Jewish Paradox", he airs his criticisms and remedies forthrightly, although in a benign, almost patrician way rather than with a true prophet's fire and brimstone. He is articulate, his anecdotes are apt, if somewhat too frequently self-congratulatory and his pen-portraits of such legends as Ben-Gurion and Golda Meir are revealing if not particularly flattering. He shows much more sympathy for such men as Moshe Sharett and Levi Eshkol and to Adenauer, Willi Brandt, Ceausescu and Tito than to those whom modern Jews have regarded as heroes. (One suspects an inherent tendency to snobbery in his character.) He is consistently interesting, although he is not above making errors. For instance, at the time of World War I, Lithuania and Poland did **not** have nearly 14 million Jews (p.170). Also, the founder-members of the "group of non-aligned nations" were Tito, Nasser and Nedhru, not Tito, Nasser and Chou En-Lai as stated (p.170). Also, for all his experience, he can be unbelievably naive. He writes (p.86):

"If I had met Nasser, I would have told him this: 'You Arabs are a very generous people. Your relationship with the Jews in history has been better than ours with the Christians. You have persecuted us, but we have been through wonderful periods of co-operation: in Spain, Baghdad, Algeria . . . so remain generous. Ours is an unfortunate people. I admit that Palestine belonged to you by international law. But we suffered so much for 2,000 years. We have lost a third of our population because we had no territory. Then grant us at least one percent of your own and guarantee our existence. Stand with America, Russia and France as one of the guarantors of Israel's survival'. I am convinced that would have had a great psychological effect on the Arabs, by giving them a feeling of pride and still more of equality."

Other passages also indicate an inordinate degree of trust in the good will of other men and nations.

Apart from these lapses, which are Goldmann's own, the book suffers from other, although lesser drawbacks. An index would be a decided asset as would a more consistent policy of naming his sources for much of the information he imparts. To cite but one example. On page 108, he writes "one of the greatest Talmudists of our own day has declared that the worship of the State in modern Israel is the equivalent of the idolatry of ancient times". One begs to know, who is this Talmudist? Is he American or Israeli? Is he in fact as great as made out to be by the author? Has any other "great" Talmudist put forward a contrary view? The absence of identification of politicians, diplomats, Arab leaders and clergymen whom he quotes after a while detracts from the overall authenticity of the work.

Nevertheless, the book merits reading, thought and discussion. Neither Judaism nor Zionism is that single-minded monolith that their detractors claim them to be. There are numerous streams and nuances inherent in each of them. An understanding of them all — however controversial — makes for more intelligent and rational discussion of the issues that are thrown up at us at this time. Agree with him or not, Goldmann represents one stream of thought that ought not be ignored.

Portraits of Yiddish Writers

by Yitzhak Kahn (Vantage Press, 1979)

S.L.

Yitzhak Kahn's latest volume, his first in English, "Portraits of Yiddish Writers" is a rare and valuable work both to possess and read. Rare because, in Australia, it is the first and only work to bring to the reader a critical appraisal of a host of Yiddish writers and their creations, and valuable because it is scholarly, instructive and profound while remaining at all times lucid and accessible to the general reader.

As he inevitably must, Yitzhak Kahn begins with the three fathers of Yiddish literature: the bitingly satirical Mendele Mocher Sforim who with the 'Jargon' prepared the folk for an artistic Yiddish literature and brought that literature to the people during the evolving renaissance of Jewish life; the humanistic I. L. Peretz who combined within himself Jewishness in all its vibrant forms — Orthodoxy, Haskalah and Chassidism — current in his time; and the immortal humorist Sholem Aleichem who turned the tears "on the black soil of life" to joyful laughter.

Under the influence of Peretz came the kindly Abraham Reisen, the singer of compassion attracted "by the ordinary simple man with his soul aquiver, with his dreams and hopes, his comradeship and friendliness," the artist who, like Chekhov, sought to illuminate the gray and ordinary so that it began to shine and sparkle. Lithuanian-born, Reisen was, even after settling in America, most at home with the little unobtrusive folk of the shtetl milieu and mentality, though he was aware that time was overtaking him and that Yiddish literature was evolving in directions quite different from his own — an awareness that prompted him to write tellingly:

> "One bird begins, another finishes, my friend.
> Quietly now, your song's at an end."

And what were these directions?

They were as multiple and as varied as the writers who followed them. With David Bergelson, for instance, the shtetl of the literary fathers and of Reisen was in its twilight. It was declining under the impact of new values, of new imposing

ideologies and the creation, in Russia at least, of a new social order. Bergelson, it must be remembered, lived for most of his life in Russia and was among the Yiddish writers executed there in 1952. Joseph Opatoshu brought into relief the two opposing worlds of the Jew — his father's lineage of Cabbalists, Rabbis and Chassidim against the big sturdy hot-blooded strong wild lustful tree-fellers, horse-dealers and law-breakers that had formed his mother's stock. Chaim Grade's verse was filled with the sounds and colours of the Israel landscape and with the yearning, from afar, for the Jewish Land; Abraham Sutzkever sang of his home-town in the Lithuanian Jerusalem of Vilna ("I will enter into you like a night glowing with stars") and of the Holocaust:

> "Today is Yorzeit for the rain nineteen-forty-three
> For the last cherry-tree and the little swallow in the tree";

while H. Leivick, a giant in modern Yiddish writing wrestled with the questions and answers of all generations in his quest for messianic Redemption and for the Redeemer:

> "In its eyeballs gas-ovens are burning.
> Then to whom are you crying? To God?
> But God has turned away from you." —

and expressed his compassion for every suffering creature:

> "Forgive me when in that fateful hour
> I envy the martyr more than the hero".

Similarly, the Holocaust which could not help but pervade contemporary Yiddish writing created in Jacob Glatstein one of its most eloquent and representative exponents whose Jeremiads and songs have in their poetic heights been transformed into a Yiddish-language liturgy, while Chava Rosenfarb, a child of the period, has in her massive trilogy "The Tree of Life" created a monument to those who passed through all the phases of the tragedy that was the Lodz ghetto until they perished.

The establishment of the State of Israel has been another formative influence on modern Yiddish writing. Rachel Korn, for instance, evokes pastoral sensations as she paints the Israel landscape with its colours, sings tenderly of the builders of the Old-New Land and seeks for the prayer which would embrace

> "The white heads and calloused hands
> That stood guard here and drained the swamps,
> And were themselves both roof and door and walls".

Arieh Shamri who has himself laboured on the barren sands in Israel, conveys the same aura as in his nature poems he writes:

> "Soft grass, and gentle dew.
> From field to heaven the same weave.
> Good to be silent, and to trust
> The grass that grows and the cattle that live",

and Mendel Mann, in prose, waxes lyrical in his attempt to capture the image and sound of the new Israel landscape as he tells of bewildered immigrants seeking to strike roots in the new soil.

The themes with which these latter artists deal are, of course, not as limited as this necessarily brief resume may suggest. The war, solitude, nostalgia, sadness, a search for faith and a yearning for human goodness — universal themes all — enter into the web of their writings to enlarge the scope and intensity of experience.

Solitude, too, together with sorrow, are the hallmark of Joseph Papiernikov's verse. Love — **Liebshaft** — in its various forms is the emotion that informs Jacob Friedman's lyrics, the simplicity of the fabulist lies in M. Z. Tkatch's poems, and irony and revolt and sometimes playful impertinence titillate the fancy in the songbird Itzik Manger's ballads.

Whoever he is writing about — and there remain to be mentioned Leib Feinberg, Eliezer Greenberg and Israel Stern — Yitzhak Kahn writes with erudition and with a palpable committed love of literature — and one may add, literature with a capital "L". For he does not limit himself solely to the Yiddish writers on his anvil but extends his range broadly so that artists such as Dante, Mayakovsky, Akhmatova, Voltaire, Zola, Shaw and Twain, among others, enter his crowded workshop. Quoting liberally from the prose and poetry of his subjects, he is at all times fluent and relevant, and given neither to obscurantism nor to sophistry, for his brief is to evaluate, to teach and, one imagines, to excite the reader to turn to the original or, if his Yiddish is too rusty or rudimentary, to turn to whatever translations are available.* As he writes in his chapter on Sutzkever about the poet's work, Yitzhak Kahn's own work is not to be "gulped down in one go . . . (but is to be) sipped slowly, with pauses between one sip and another".

The author deals with his subjects in depth, concerned above all with their ideas, motivations, influences and orientations as expressed in their works. If there is any fault in these "Portraits", it is in the absence of brief biographical notes giving salient details of the years of birth and death, of background, of places of domicile or wandering, for, to this reviewer's mind, such information set against the background of this turbulent past century can add considerably to an understanding of the writer's creations. Similarly, a bibliography, however selective, could only enhance the overall value of Yitzhak Kahn's book.

One hopes that the author will see fit to publish a second companion volume to fill the gaps of necessity created by the demands for selectivity in the work at hand. One looks forward to his critical evaluation of such figures as Israel Joshua Singer and Isaac Bashevis Singer, of Sholem Asch, David Pinski, Peretz Hirschbein, the martyred Soviet writers Markish, Kvitko, Hofshtayn and Fefer, and perhaps also of the Australian Yiddish alumni Pinchas Goldhar and Herz Bergner who did much to add sophistication to the local literary scene.

*** Interested readers are directed to the following anthologies in English which include the works of the above-cited authors:**
Howe and Greenberg (Ed): A Treasury of Yiddish Stories.
Howe and Greenberg (Ed): A Treasury of Yiddish Poetry.
Howe and Greenberg (Ed): Ashes of Hope — Fiction by Soviet Yiddish Writers.
Jospeh Leftwich (Ed): An Anthology of Modern Yiddish Literature.
Ruth Wisse (Ed): A Shtetl and Other Novellas.

The End of the Journey

by Matylda Engelman

(Lantana Press 1979, $6.75)

S.L.

In one sense, Matylda Engelman's "The End of the Journey" is unique in Australian-Jewish writing. It is the first book in English — autobiographical or otherwise — by a Jewish writer that deals almost exclusively with the immediate post-War years of limbo when survivors could gradually emerge out of hiding or, worse, from the camps in which they had cheated death, and web together again the tatters of Europe's bitter legacy.

Taking up the threads left unresolved in her earlier "Journey Without End", the author in this sequel tells of the liberation by the Russian armies, of the bitter-sweet re-discovery of her husband Marek who has spent the war-years in Palestine, of her reunion with her living sisters, and of her flight from Europe — and flight it is — to the more peaceful and freer shores of Australia. These, together with the all-pervading solicitude towards her daughter Gila, emerge as the major themes of the book.

For all the horrors of the war-years, liberation is not the gay, free experience she has either imagined or desired. Being a woman in effect alone, she is ever and repeatedly exposed to the threat of rape which, in contrast to other women, young and old, she manages, sometimes through ingenuity to escape. Similarly, reunion with her husband Marek is not the realisation of the dream that has helped sustain her during the six years of the war. For, believing his wife and daughter dead, Marek has remarried and has another child, and the "betrayed" wife agonises over the decision — reconciliation or divorce — that must be made. Nor is her eleven-week passage

to that beckoning shore of Australia in a cramped inadequate vessel an incident — or anxiety-free one. There is a tense moment during a cyclone when the writer wonders, "Had I survived the holocaust and saved my child only for both of us to be drowned now, only four days away from our destination?"

At different times, the point is well brought out how common was the author's plight among the survivors. Though the book is unique, the situations portrayed are far from peculiar to herself. Uprootedness, fear of the unknown, insecurity, indecision, wanderings, agonising disappointments, tentative resolves to start anew — these were the fare of an entire generation caught in Europe, and what Matylda Engelman has done is to give them corporeal form. Many readers will, therefore, readily identify with a number of the characters depicted in the book. It is to be hoped that as a result they too will see fit — if they can suppress the pain and summon the fortitude — to record their own experiences for posterity. For it is in this — as a document and testimony more than as a work of literature — that the book carries the most value.

"The End of the Journey" is simply-written, clear and sympathetic in tone, but as with its precursor, "Journey Without End", it leaves several loose strands which could be further resolved in a concluding volume telling of the writer's adjustment in Australia, of the evolution of her family, and of the problems and dilemmas faced in her adopted home. Such a venture would add greater completeness to her work and satisfaction in the reading of it.

JEWISH ARTISTS OF AUSTRALIA

MARTHA ASH

by Jack Koskie

There are many romantic descriptions of the artist at work. One of the most loved — and my favourite — is to be found in one of the oldest books of all.

"Then wrought Bezalel and Aholiab and every wise-hearted man in whom the Lord put wisdom and understanding to know how to work in all manner of work, them hath he filled with wisdom of heart to work in all manner of work of the engraver and of the cunning workman and of the embroiderer in blue, scarlet and purple and in fine linen of the weaver, even of them that do any workmanship and of those that devise cunning (skilful) work".

It goes on to many paragraphs and mentions "the cutting of stones and the setting of them". It breathes the essence of love and dedication to an ideal.

I could not think of a better introduction to the work of Martha Ash. Plenty has been written about the European holocaust. It is a part of Martha's background and, rich in interest though it may be, I do not think she will be slighted if only a passing reference is made to this. Suffice it to say that she was born in Poland, was a student at Lwow University, married Felix Ash in Russia and arrived in Melbourne — through France and Belgium — in 1949. Those few words mean much to most of us.

What is more unique is the personality of the Martha Ash of today. Hard-driving, but by no means hard-hearted, she has indeed a gentle disposition. She is forward-looking and ever ready for a new challenge though always with a clear sense of direction, and as passionate about her work as she is about her family and home. There is no conflict of interests here; her commitment to artistic work has in fact enriched the domestic scene. It follows logically that such a warm, lively temperament should find a natural expression in the firing processes, ceramics and enamels.

Jack Koskie is currently at Deakin University, Geelong. A pen-portrait of the writer appeared in the "Melbourne Chronicle" of February 1978.

Martha's art studies were not of the traditional mode, the formal art-school fashion. I would not venture to say where art-education begins, or even, with any confidence, just what that phrase means. Technique, the "how-to-do-it", may in some cases be acquired by training, but the "know-how" of artwork involves much more. It is a product of sensitivity, intelligence, hard work, experience and above all that mysterious motivating force not so easily defined. She has these qualities in plenty.

She started work in the pottery studio of the famous Boyd family in Murrumbeena. This was followed by part time studies at Royal Melbourne Institute of Technology and from there on Martha Ash has plotted and followed her own individual course. Her motivation comes from the "fire-within".

She is a prolific worker. In one exhibition, at the "English Speaking Union" (1967), she showed 250 pieces of ceramic ware ranging from pots to lamp standards. Since then a rich range of work has been produced — including murals and jewellery. In the murals, which cover factory walls and swimming pool surrounds, she has used the "cutting of stones and setting of them" technique of the Byzantine artists. When she found this too mechanical and her temperament sought a freer, more fluid method, she started experimenting with the firing of glass and working with polyester. Now enamelling has further extended her vocabulary.

In all her work, figurative or abstract, there is an emotional warmth, a strong sense of design and feeling of integration with the chosen medium. The enjoyment of colour, one of the intrinsic qualities of ceramics and enamels is obvious; it ranges from the "blue, purple, and scarlet" of biblical power (often dramatized by sultry blue-black contrasts) to the refined cool blue, greys, and greens of her more recent work, sculptured wall plaques, screens and other decorative architectural elements.

The word "work" has been used a lot here. Quite rightly so — "work" is the operative word. Her seemingly tireless activity has been widely spread, particularly to the benefit of the Melbourne art-scene. She is a foundation member and vice-president of Australia's Bezalel Society of Arts. Her husband Felix says she has a "Rolls Royce engine inside". Her petite stature and softly spoken manner can be very deceptive. She is a dynamo — always firing.

"My Friend" by Martha Ash
(Enamel on copper)

PLAQUES

Serge Liberman

Joseph Silber often visited me in the surgery. Ever since, during a routine examination, I had found his blood pressure to be raised, he presented at regular intervals to have it checked.

Vanity about his body had helped preserve his trim slender figure to a point where, at sixty-five, he could pass for a man ten years younger. He held himself erect and walked with a sturdy step; his hair was silvery and his skin, particularly that of his hands, was smooth and shiny and pink. He had a straight proud nose, a cleft chin and long bristly eyebrows. He kept his nails immaculately clean and took, I knew, a vitamin pill every day.

Although he had years left of living, he wouldn't let himself be convinced.

"The duco shines but the motor rusts just the same," he had once said, laughing, showing fillings in his molars and a couple of pink gaps between them.

Nonetheless he fed his vanity. He wore, not a tie, but a cravat and cuff-links from Longine's. His trousers were stylish and, for a bachelor, unusually well-pressed and his jacket had obviously been cut to measure. On the little finger of his left hand, he wore an initialled signet-ring and a gold Schaffhausen watch on his wrist. He was wealthy, and dignified — and alone.

"I shan't see you for a while," he said while I checked his pulse.

"Oh?"

"I am flying up to Sydney."

"Yes?"

He paused, waited until I had recorded his blood pressure, breathed deeply, then took the plunge.

"Yes. — And why am I going to Sydney? I'll tell you. I'm going to meet my son."

He had probably expected a more demonstrative response from me.

"I see you understand more than your years suggest. Well, why should I be shy? You are, after all, a doctor and familiar with such things. Yes, I have a son. And, unless he has moved to Israel or America or wanders about in Gehenna for his father's sins, he lives in Sydney."

He paused.

"If you have time, I'll tell you."

"I have time," I said.

"Good. May I smoke?"

"I have no ashtrays."

"No matter." He put the cigar back in his pocket and began his story.

"I came here, to Australia," he said, "as a young man. In 'thirty-five; before Hitler. I worked on the Shepparton orchards for a while, peddled women's haberdashery, collected bottles, milked cows, and returned to Melbourne where I found work in Jacob Platt's shirt factory. It was then a small factory, on the third floor of a dusty airless building two doors from Elizabeth Street — in Flinders Lane, of course. It had ten machinists, a presser, a packer and Platt himself. He was then fifty, as overweight as a stuffed goose, flush-cheeked and bald, and a man whose smile must have been stolen from him in the womb, but who was as charitable as Melbourne is of rain.

"When the first refugees arrived, he organised a relief society that collected clothes, money and food for the new arrivals. Out of his own stock, he must have donated hundreds of shirts, and having connections in other lines, he obtained vast supplies of skirts, singlets, shoes, socks and overcoats which, in many cases, he distributed in person. He could have persuaded a dead man to open his fist. He organised concerts, started a reading circle, arranged welcoming parties, and himself visited the newcomers to learn how they had settled into this new country.

"Working close to him, I received some of the glow of his fire. He co-opted me into his society to manage the books and to help him with the concerts. We used the old Kadimah hall in Carlton at that time, a rather spare echoing hall with a dingy stage and drab fraying curtains. We gave charity performances in Yiddish, and managed to raise a rusty-voiced choir, a pianist and a handful of ham-actors more admired for their daring than for their talents. I, myself, recited feuilletons, participated in pantomimes and told jokes as old as Methuselah but very popular if only because it was music to many ears to hear the mother-tongue on alien soil. It was all sublimely amateurish, but in a desert, even water is the sweetest of wines. That was before Jacob Waislitz and Rachel Holzer gave class to local theatre.

"I was thirty-one then and something of a celebrity, especially when I dressed up as a Galicianer rabbi or a short-sighted matchmaker or as a breast-thumping new immigrant ready to meet all challenges in this new paradise. My audience loved it. And they flattered me. 'That is an actor,' they would say, or 'Silber is a Melbourner Schildkraut'. Their flattery fired my imagination. I got it into my head someday to play Nathan the Wise and Shylock and to fill that cold bare hall with splendid rolling Yiddish cadences, breathtaking and unimaginable.

"In our relief group there was a shoemaker, a little asthmatic man with knotted fingers who repaired the newcomers' shoes without charge and who stitched handbags for the women. He had a daughter, a lively dark-eyed girl with splendid teeth. Her name was Sonia and she accompanied our troupe and choir on the piano. She worked during the day as a machinist and spent the evenings at rehearsals or helping her father and Jacob Platt with the distribution of clothes to the newcomers. She was twenty-three and unmarried. Her mother had died young of cancer.

"I lived in the heart of our local Jerusalem then in North Carlton among Lithuanian Jews, Poles, Galicianer, Russians, Rumanians. Here was Goldberg's bakery, there Slonim's poulterers, nearby Spivak's delicatessen. This ghetto away from the Old Home had become a new home. My life was full then. The days I spent in Platt's factory, the evenings on the stage. And after a performance, if a young woman had come alone, I would escort her home and drink coffee with her and if she was modern and not too set upon virtue, I would stay and warm myself between the sheets. Drummond Street, Rathdowne Street, Pigdon Street — these were alive then, not the bare colourless streets they have since become. Goldhar, whom we read, described these streets so well.

"One evening, I took Sonia home. I joked that just as earlier she had accompanied me at the piano, now I accompanied her in turn. It was a feeble joke, but she laughed. Her head must have turned. To cut the story short, she took me home, served coffee and then, without much preamble, while her father slept and wheezed in an upstairs room, she made of me a father. In the following weeks her belly swelled and her face became blotched. When she finally told me, I began to hate her. I felt trapped, snared. I accused her of deliberately getting pregnant and gave her money to have the pregnancy ended. I didn't turn up for performances. She wrote me letters which I didn't answer. I moved house twice, stayed away from the theatre, left Platt's factory, left his relief society and bought my groceries in St. Kilda, South Melbourne, Prahran. In the end, Sonia solved the situation for me. With her father she moved to Sydney where, I heard later through rumour, she had a son.

"As for myself, I entered the fur trade and over the years became successful. I drifted away from my past attachments.

Jacob Platt, for all his charitableness, never spoke to me again. My companions who had played with me on the stage, when they met me didn't know how to greet me and would ask, 'What happened to you, Yosl? We suddenly lost you, poof, just like that', or they would wink and address me as Shylock or Hamlet or Hershele Ostropoler and laugh because to do anything might have been even less appropriate.

"And indeed, what had happened to me? I became rich, richer than would ever have been possible had I stayed to pump at Jacob Platt's machine. My firm expanded. I have ninety-five employees. My contracts run into hundreds of thousands of dollars. I own flats in Caulfield, Hawthorn, Armadale, Toorak. Last Passover, I visited Israel; the year before, I was in New York, Argentina, London, Switzerland.

"But don't think that the money has been spent only on myself. Charity, too, has got its share. Through the years I gave to every two-bit schnorrer who ever came to my door. Word spread that I was a giver and all the flies gathered to the same honeypot. I collected charities as others collect coins. They sent me letters of thanks and hung up plaques with my name in a dozen places — the Institute for the Blind, the Montefiore Homes, the Caulfield Synagogue, Mount Scopus College, and even in some pokey little yeshiva in Jerusalem and a rabbinical seminary in New York. I have been invited to countless dinners, appeals, theatre evenings, balls. I turn them down although I pay whatever they ask and they, for their part, continue to invite me — for sheer mercenary reasons of course. I don't mind. Until now I've had little else to do with my money.

"And now? With my money, with my gilded cheques, I have bought a measure of renown. People can read my name on any one of many plaques around Melbourne, in Jerusalem, in New York. But what is it all to me? What are plaques if not little tombstones of wood or bronze, dead things themselves, petty monuments to vanity and to an insignificant man's grasping after immortality? And, tell me, what sense is there in buying immortality when the living are deprived, eh? Doctor, I'm getting old, but there is still time to right the wrongs. Sonia may still benefit from my money. And for the many thousands that my son is to receive, he too shouldn't be too harsh. I made a mistake once but I'm not an evil man. They are grown people. They will understand. They will forgive. After all, understanding is the beginning of forgiveness, no? Don't you think so?"

Joseph Silber paused, ran his fingers through his silvery hair and sighed. His signet ring caught the light and glinted. I entered brief notes upon his card. He wiped his nose and laughed.

"Well, I've held you up enough now, it's getting late. Now tell me, doctor, what's my blood pressure? Am I about to have a stroke?"

My practice kept me busy. Days passed in steady activity. Six months went by. And one evening, Joseph Silber appeared, the last patient for the day.

He had something to tell me. His manner, his nervous jerky movements, his very hesitation spoke more than words. He wore, not his cravat this time, but a plain brown tie and he had removed his ring. He had also developed a stoop.

"I'm here for my regular check-up," he said. "I've been well, but still I thought . . . a man doesn't get younger."

"Of course," I said, reaching for my equipment.

And because he didn't volunteer, even though he was bursting to tell, I asked him what had happened in Sydney. His relief was immediate. A spring uncoiled within him.

"What happened in Sydney? What should have happened? I saw Sonia, I saw my son. That's what happened."

When he saw that I was waiting, he abandoned his reserve. He slid down in his chair, stretched out one leg and crossed the other over it. Then he burst into laughter so that I saw again his grey molars and the gaps between them. His laughter gave creases to his face that I had not noticed before, and also a flabbiness of flesh, an unfamiliary apathy, a pallor — not of sickness but of simple decay.

"It's with good reason that wisdom is not given to fools," he said. "What I had hoped to achieve, I don't really know, even now. The devil himself must have scrambled my thoughts. How could I so much as hoped to find Sonia. She could have been married or been living in Israel or America or God alone knows where. She could have been dead.

"Hear. I went to Sydney, desperate now to find Sonia and my son. I owed them so much. The more I thought about it, the more did my conscience burn. I **had** to find them, for my sake no less than theirs. But only then did the difficulties strike home. After all, I knew whom I was looking for, but how describe to my contacts — friends, business colleagues, ship's brothers — a woman I had not seen in over thirty years or a son whose appearance, occupation, even name I had never known. I asked whoever I met. I invented stories about legacies, one-time friendship, family ties, messages to deliver. I spoke to many people. After a few days, I nearly gave up.

"But I found her. Yes. Not through my acquaintances, but of all places, through the newspaper. The 'Australian Jewish Times' was reminding its readers of the Heroes and Martyrs' Commemoration at the Town Hall on the next Wednesday evening. There were to be a guest speaker, a cantor, a choir singing ghetto songs. And they were to be accompanied at the piano by, yes, Miss Sonia Finkelstein. Doctor, believe me, a man goes to seed in his old age. She was living in Sydney and had kept her maiden name — something so obvious I hadn't even though of it. I checked through the telephone book and, sure enough, I found her name there. Finkelstein, Sonia, Music Teacher, 15 Bon Accord Avenue, Bondi Junction, 30 3853. There were other Finkelsteins in the directory but which was my son, I had no idea. I lifted the receiver in my hotel suite, dialled the first three numbers and then abandoned the attempt. So close, my prepared speech fell apart. I decided instead to confront her face to face. I took a bus to The Avenue giftshop and bought two tickets for the commemoration evening.

"At the Town Hall, the atmosphere was understandably sombre. Men wept openly. A woman screamed and collapsed during the 'El Mole Rachamim'. The guest speaker spoke for a long time. Three boys, their voices breaking, recited passages from the Prophets; a girl read from Ringelblum's memoirs; the choir, all in black, sang ghetto songs and, at the end, the audience swelled into 'Never Say', singing those proud and fighting words through tight throats and choking tears.

"When the lights came on, people began to move towards the doors. They smelled strangely of mothballs as I waded against the stream. When I reached the foot of the short staircase to the stage, Sonia was standing at the summit. She was fat, her hair was coarse and grey. She wore a black dress with a cheap imitation-ivory cameo brooch between her breasts and her grey coat hung on her shoulders like some shabby sack, unbuttoned and fraying, a legacy of better times.

"She came down but didn't recognise me.

" 'Miss Finkelstein . . .,' I said, 'Sonia . . .'

" 'Yes?'

"She waited, lapped me again and again with her gaze and must have recognised me at last though perhaps she tried hard not to believe.

" 'Yes?', she asked again, more severely.

" 'You remember.'

" 'So?'

" 'Sonia.'

" 'Yes?'

" 'Let's go from here,' I said.

"A man approached. He was thin and balding, his skin pasty-looking and grey. 'Rehearsals on Monday?', he asked.

" 'Yes, Shaya. Once more before Independence Day.'

"The man Shaya looked me over, wondered whether he should recognise me, then turned away. Sonia walked towards the exit behind the last stragglers.

" 'How is the rest of the family?', I asked. I got the words out with difficulty.

" 'The family?'

" 'Your son . . . our son. And his children. Our . . . our grandchildren.'

"She stopped walking and turned to me. Her eyes widened. There jumped into them a sudden flicker that gave an evanescent lustre to their more constant grey. Her lips set into the concrete hardness of contempt. She tossed her head and walked once more towards the door.

"I thought she said, 'A man is a fool'.

"I chased after her. 'Tel me, what does he do?'

" 'What should he do?'

" 'What is he? What does he do? Is he a businessman, an accountant, or what?'

" 'He works,' she said. I waited. 'He manages. At the hospital.'

" 'Perhaps I can help him with something. Or his children might want . . . where does he live? Where can I find him?'

" 'You want to **see** him?' Her skin, once so smooth, had become a terrain of deep wrinkles. Her nose had broadened and she had a mole on her cheek and whiskers over her upper lip.

" 'He must be thirty-three, thirty-four,' I said. 'He is old enough to understand, to forgive. After all, understanding is the beginning of forgiveness . . .'

" 'Where are you staying?' Sonia asked sharply.

"I told her.

" 'I'll call for you at two-thirty tomorrow.'

"She then turned away, hobbled down the outside steps and walked away, leaving me, alone, to whistle at the wind . . .

"The next day was pleasantly clear with only the faintest stirring of the wind visible in the trees. It was a long way to the hospital. Sonia drove, stone-mute behind the steering-wheel. Sonia was silent and I couldn't blame her, but I felt the need to talk, to impress. I **had** to tell her about my factory, my furs, my exports, my properties and in more oblique ways about my wealth and my standing in the community. As I did, I saw the angles of her mouth curl and the whiskers above it bristle but I babbled on.

"All that she said on the journey was, 'We are nearly there.'

"We turned into a broad road, followed its curve and reached the main gates of the hospital. It was an old and squalid building, with winding rusted fire-escapes and flaking pipes reaching upwards along the dull red facade which showed numerous cracks and strains in its monotonous lattice of brick. Some of its windows were barred. There was smoke spiralling from the hospital's towering chimney.

Even the brightness of the day, with the sun shining and the sky cloudless and blue, could not lift from that place its sombre tone, its melancholy, its rank oppressiveness. It was a tribute to my son, our son, I felt, that he chose to work in conditions as poor as these. It hadn't for one moment occurred to me that . . . but wait, doctor, wait.

"We walked along dingy echoing corridors where the pain was peeling and stale brown stains disfigured the walls. Grime had set in the corners of the window-panes. Many of the lamps were bare. Sonia walked ahead of me, wearing the same shabby grey coat she had worn the day before. Her ankles were swollen. Not once did she look back, nor speak except to say, 'We turn here' or 'To the left' or 'The next floor'. Time and again, I wanted to ask her, 'Sonia, is it really you?', and I had it in mind to turn back, to leave, and in leaving, to shout after her, 'Forget it, Sonia, the whole thing never happened. Someday we will wake up and discover this was only a dream.' But the echoes of our steps, the rancid smells that came from God-knows-where and the chatter of the nurses, orderlies and visitors who passed confirmed the blunt reality of the situation. I had committed myself too far to withdraw; and my conscience too would not let me escape now.

"On the second floor, we entered a room, a workshop where some fifteen people sat behind looms, boxes, benches and lathes. It smelled of paint, leather and glue. Planks of chipboard leant against the walls, leather bags hung from nails. Near the door, one woman was punching holes into a circle of felt while another was sorting beads into their different sizes. Others were hammering, scraping, weaving, gluing. A young man flitted from one to the other, straightening materials, mixing paints, opening jars, removing wastes. When we came in, he approached Sonia. He was good-looking. I could feel my pulse throbbing.

" 'Ah, Mrs. Finkelstein', he said.

" 'Good afternoon, Mr. Simpson'.

"The young fellow Simpson walked up to a thick-set man bent over a lathe and placed a hand upon his shoulder. The sitting man stood up and turned. He was big, tall and obese, and had a mass of hair combed back, a protruding tongue and thick lips which seemed to suck at air. Sonia approached him, took him by a hand and drew him towards me.

" 'Albert,' she said, 'shake hands with your father.'

"I was sure that I heard laughter nearby. But Sonia's expression was stone, the patients were preoccupied with their separate tasks, the supervisor was bent over a cripple. In the corridor, two orderlies with nothing to say walked by.

" 'Sonia', I said, but could add nothing more. Albert stood before me with his hand dutifully extended. His fingers were stumpy, the nails were cut short and covered in dust. His skin was soft.

"I heard Sonia say, 'Did you expect a genius for a son?' There were razors in her voice which cut into my very soul.

"Somehow we spent fifteen minutes in that place. I asked questions of Sonia, of Albert. How long? Why? How did he manage? Who provided? What did he do? What was he making? — Where he understood, he stammered out a reply. His voice was deep and grating. Sonia nodded at his every effort to comprehend.

"It is easier to write a long book than a short one. Why prolong the story? After fifteen minutes, Sonia and I left. Albert was back at his lathe. He had probably forgotten about me already.

"On the journey back, I felt dizzy, nauseated. My nerves were on edge. Sonia looked straight ahead.

" 'Why didn't you write me? To tell me?'

" 'And you would have replied, I suppose?'

" 'I could have helped.'

" 'Or changed address again.'

" 'But had I known.'

" 'Yes? And had you known?'

" 'I would have helped. With my money, we could have found the best doctors, given him the best treatment, sent him to the best hospitals'.

"Sonia snorted. The angle of her mouth twitched, the mole on her chin quivered, her eyes narrowed and sank into the softness of their swollen cushions. She didn't say a word.

"Outside my hotel, I handed Sonia a cheque for two thousand dollars towards Albert's keep. She threw it back in my face.

" 'We have managed till now,' she said, 'We'll manage further'.

"I opened the car-door. 'Sonia,' I said. 'Will you come to me? We can look after Albert together, take him in with us. We can still make something of our lives. The three of us. There are . . .

"She pumped at the accelerator. 'But you are already married, no?', she said. 'Your money, your factory, your properties, your reputation, your . . . your vanity. Why do you want a washed-out rag?'

" 'Sonia!'

" 'Yes?'

" 'Sonia, I mean it.'

"She blinked, shook her head, and pursed her dry grey lips. 'Maybe in the next life', she said.

"I shut the car-door. Sonia drove away.

"Later, I gave the cheque to the hospital. They have since nailed up a plaque bearing my name."

Joseph Silber straightened in his chair and laughed. His wrinkles cut deep.

"Well, doctor, what's my blood pressure?," he said. "Am I going to have a stroke?"

„קדימה"
פרעזענטירט
מייק בורשטין
אין מעלבורן

צוזאַמען מיט
נחמה פאַטקין
מיט איר אָרקעסטער

שבת, דעם 11טן אויגוסט 1979, 8 אָוונט
אין דאַלאַס ברוקס־זאַל.

זונטיק, דעם 12טן אויגוסט 1979,
4 נאָכמיטאָג און 8 אָוונט
אין
„קדימה"־טעאַטער.

לאָזט נישט אדורך די איינציקע געלעגנהייט !

• באַזאָרגט אייך גלייך מיט בילעטן, צו באַקומען אין „קדימה"־סעקרעטאַריאַט, 7 סעלווין סטריט, עסטערנוויק, יעדן טאָג צווישן 1 און 5 נ"מ (אויסער שבת), זונטיק פרי פון 10 ביז 1 נ"מ. טעל. 253 9817: אין קאַפע שעכערעזאַדע: טעל. 534 2722 און אין באַלבערישסקיס בוך־געשעפט: טעל. 534 6003

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגעפיל דער פרוי און משפחה צוליבן טויט פון זייער אומפאַרגעסלעכן

שרגא פייוול אַלטמאַן
ע"ה

אונדזער לאַנגיאָרקן וויצע־פּאַרזיצער און איבערגעגעבענעם מיטגליד פון אונדזער קאָמיטעט.

זייט געטרייסט.

יידישער קולטור־צענטער און
נאַציאָנאַלע ביבליאָטעק
„קדימה"

צוזאַמען מיט אייך
טייערע זאָשע און קינדער
טרויערן מיר אויפן טויט
פון אונדזער איבערגעגעבענעם
קאָמיטעט־מיטגליד

קובאַ געטלער ע"ה

זייט געטרייסט.

עקזעקוטיוו און קאָמיטעט
פון דער „קדימה"

חשובער לייענער

מיר אַנטשולדיקן זיך פאַר אונדזערע לייענער צוליב דעם, וואָס דער זשורנאַל דערשיינט מיט אַ פאַרשפּע־טיקונג.

אין די באַדינגונגען, וואָס אונדז קומט אויס צו אַרבעטן (רעדאַקציאָנעלע, טעכנישע) זענען אַזעלכע פאַלן אומפאַרמיידלעך.

מיר מאַכן אַלע אָנשטרענגונגען, אַז דער זשורנאַל זאָל אויף להבא דערשיינען רעגולער.

די רעדאַקציע

פאַרבייגייענדיק...

פאַראַן מענטשן וועלכע מיינען, אַז אויב זיי וועלן נישט אַרויסזאָגן זייער מיינונג, ציען די אויפמערקזאַמקייט אויף אַ פּראָבלעם, מאַכן זייער באַמערקונג — קאָן די מענטש־הייט חלילה עפּעס פאַרלירן. פון דאַנען נעמען זיך „בריוו אין רעדאַקציע" און דאָס איז אַן אָנגענומענער מנהג אין דער פרייער פּרעסע.

פאַראַן אָבער בריוו־שרייבער, וואָס „אייגנטלעך זענען זיי גאָרנישט אויסן", נאָר דאָס געפיל, אַז זיי וויסן מער, פאַרשטייען מער — לאָזט זיי נישט רוען, און צוליב „באַשיידנקייט" שיקן זיי די „בריוו אין רעדאַקציע", דורך דער הינטער טיר... עס וועט שוין דערגיין ווו מ'דאַרף.

אַט אַזאַ מין בריוול האָבן מיר לעצטנס באַקומען — און וויל עס דאַרף טראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ „פּריוואַטן בריוו", וועלן מיר דעם בריוו־שרייבער נישט אָנרופן ביים נאָמען. אָבער די באַרירטע פּראָבלעמען זענען אָן שום ספק — געזעלשאַפטלעכע.

דאָס קורצע בריוול פאַרנעמט זיך מיט דריי פראַגן: אַ מאַטעמאַטישע, אַ טעאָלאָגישע און אַ לינגוויסטישע.

די מאַטעמאַטישע פראַגע: „איך האָב געלייענט אין משך פון עטלעכע טעג די „מעלבורנער בלעטער" און דעם „אונדזער געדאַנק". אין „אונדזער געדאַנק" האָב איך אָפּגעציילט צוויי דרוקגרייזן".

זענען מיר געבליבן פאַרוווּנדערט: אַ מענטש וועלכער פירט געשעפטן, האַנדלט־וואַנדלט און קען מער נישט ציילן, ווי ביז צוויי?

אויפגעקלערט האָט זיך די סיבה, ווען מיר זענען געקומען צום צווייטן פונקט: „דאָס שענסטע איז, אַז משה איז געשטאָרבן אויפן באַרג נבון. אַ זעקס־יאָריקער חדר־יינגל וואָלט אַזאַ גרייז ניט געמאַכט".

ערשט דאַן האָבן מיר פאַרשטאַנען, אַז דער ייד האָט אין די איבעריקע 70 יאָר פון זיין לעבן גאָרניט געלערנט. ניט ער פאַרשטייט אַ פּאָר פּשוטע יידישע שורות, ניט ער קאָן ציילן מער ווי ביז צוויי — אַלץ הייסט עס איז געבליבן ווי עס איז געווען, ווען דער חדר־יינגל איז אַלט געווען זעקס יאָר . .

לאָמיר דאָ אָפּפרישן דעם זכרון פון אונדזערע לייענער: אין די „מעלבורנער בלעטער" נר. 17, האָבן מיר געדרוקט אויסצוגן פון אַן עסיי געשריבן פון פּראָפ. סאָל ליפּצין, פאַרעפנטלעכט אין ערנסטן זשורנאַל פון דער „תנך־געזעלשאַפט": „דור לדור" (ענגליש). היות די לעצטע שעהן פון משה'ס לעבן און זיין טויט ווערן אין חומש נישט אויפגעקלערט, האָט דער דאָזיקער פאַל אָנגערעגט די קינסטלערישע פאַנטאַזיע פון אַ סך שרייבער־יידן ווי נישט־יידן. אין זייערע ווערק האָבן זיי זיך באַמיט צו געבן זייער אייגענע קינסטלערישע (און ניט היסטאָרישע) אינטערפּרעטאַציע וועגן משה'ס טויט.

דער דייטשער דראַמאַטורג קאַרל האָופּטמאַן האָט אָנגעשריבן אין יאָר 1906 אַ פינף־אַקטיקע דראַמע, וואָס הייסט „משה". די לעצטע סצענע אין דער דראַמע שילדערט משהן, ווי ער שטייט אויפן באַרג נבון:

„ער נעמט אַרום דאָס צוגעזאָגטע לאַנד מיט זיינע אויגן. ער דריקט עס צו, צו זיין ברוסט. ער לעבט איבער אַ שעה פון דערהויבענער גליקזעליקייט, און פאַלט אַנידער, ווען ער דערהערט דאָס געזאַנג, וואָס טראָגט זיך פון דער־ווייטן. דאָס זינגט זיין פאָלק, זיינע מענטשן אויף זייער פאַרויסמאַרש צו דער היים פון זיינע אבות".

האָט אַ ייד פון 76 יאָר, ווי קרום ער זאָל נישט זיין אין זיין טראַכטן, געדאַרפט קאָנען אונטערשיידן דעם משהן פון חומש און דעם משהן פון קאַרל האָופּטמאַנס דראַמע.

קומען מיר צו, צו דער לינגוויסטישער פראַגע: אין ענגלישן טייל פון זעלבן זשורנאַל („מעלבורנער בלעטער") איז אָפּגעדרוקט אַ טיף־פּסיכאָלאָגישע, קינסטלערישע דערציילונג פון אַ יונגער שרייבערין איוואָן פיין: „איינער פון אונדז", ווו זי ברענגט אַרויס די נשמה־ראַנגלענישן פון אַ יונג יידיש מיידל, וועלכע פאַרליבט זיך אין אַ בחור, אַ חבר פון אוניווערסיטעט, און שפּעטער ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז אַ דייטש. עס איז אַ דערציילונג וואָס איז באַרעכטיקט צו פאַרנעמען אַן אָרט אין דער ליטעראַטור, וואָס זשע איז די מיינונג פון דעם בריוול־שרייבער?...

דער ענגלישער טייל פון די „מעלבורנער בלעטער" איז בפירוש אַ „צלם אין היכל".

עס איז נישט נויטיק (און אויך נישט מעגלעך) געבן דעם יידן צו פאַרשטיין די דערציילונג פון איוואָן פיין. אָבער — טאָמער האָט ער פאַרט אַמאָל געלייענט קרילאָווס משל: „דער פוקס און די טרויבן" (אין 76 יאָר פון אַ מענטשנס לעבן, קאָן אַלץ פּאַסירן...) דעם פוקס האָט זיך פאַרוואָלט אַ פּאָר ווייַנטרויבן. ממש דער אַפּעטיט האָט אים צעגומען. אָבער ער האָט צו זיי ניט געקאָנט דערגרייכן. דאַן האָט ער אָפּגעפּסקנט: וואָס טויגן מיר די ווייַנטרויבן, זיי זענען סיי ווי זויער...

★

וואָלט נישט אויסגעמאַכט, ווען די אַלע באַמערקונגען (אויב אפילו בייזווויליקע) קומען פון אַ יידן, וואָס זעט די וועלט, אַזוי ווי ער זעט זי. דער בריוול־שרייבער אָבער האַלט זיך פאַר אַן אויטאָריטעט (אין וועלכע פראַגן — דאָס נעמען מיר זיך נישט אונטער צו זאָגן) און מיטן כוח פון דער אויטאָריטאַטיווקייט, האָט ער אפילו פאַרעפנט־לעכט אַ מאמר, וואָס הייסט: „קורצער שולחן־ערוך פון יידישקייט" דאָס הייסט, ווי אַזוי אַ מאָדערנער (נישט אַנ־דערש) ייד דאַרף זיך פירן.

און דאָ — וואָלטן מיר געזאָגט: „ליגט דער הונט באַ־גראָבן". אַ מענטש וואָס איז דערצויגן געוואָרן אויף די קרומע אידייען פון „קראַטקי קורס היסטאָרי וו.ק.פּ.ב." וועט שוין דאָס גאַנצע לעבן זען דורך דער פּריזמע פון: — קורצן שולחן ערוך — קראַטקי קורס...

מעם

אַלע ווערטער פאַרן גראַם
קומען, ממילא, פון ביכער.
צייז געווען אַ דידל־דאַם
איז מען קיין מאָל ניט זיכער.

זידל מיטן פידל
שמיר מיר אַ קול־באַס,
אַזאַ בלאַטע לידל
אויף די שונאימס גאַס.

★

דער דיכטער יאָני פיין, דער דיכטער פון די „פאַרהאַ־ניקטע בערן" פאַרמאָגט סטיל, פּאָעטישן שווונג און חכמה וועלכע ער פורעמט אויס אין ליד. יאָניע פיין האָט איבער־געזעצט אַ סך לידער פון אָסיפּ מאַנדעלשטאַם (פון רוסיש אין יידיש), דעם פּאָעט ביי וועלכן מען האָט אַוועקגענומען דאָס לעבן — צוליב אַ ליד.

אין אַ ליד „מאָסקווער נעכט" שילדערט ער אונדז דעם נעכטן:

„דעם נעכטן
ווי אַן אויספאַרקויפט בוך
האָט מען געהאַלטן
אין איין איבערדרוקן.
טייל זייטלעך זענען פאַרשוווּנדן
טייל זענען געוואָרן איבערגעשריבן.

וואָס איז פאַרבליבן
איז געווען ניט אמת ניט ליגן,
בלויז אַ זאַך צום נוצן
(ווי אַ בעזעם, אַ מעסער אָדער אַ שלאָס
קיינמאָל ניט ווי קיין שפּיגל").

★

אברהם קאַרפּינאָוויטש איז פאַרטראַכטן מיט אַ דערציי־לונג: „די גזירה", עס איז טאַקע אַ טיפּיש ווילנער דער־ציילונג — ווי טיפּיש ווילנעריש עס זענען די דערציי־לונגען פון זיין בוך: 'ביים ווילנער דורכהויף'. קאַרפּינאָוויטש איז ממש אַ קוואַל פון ווילנעריזמען: שפּראַכלעכע, פאָלק־לאָריסטישע און אַלץ איז באַהויכט מיט אַ וואַרעמער בענק־שאַפט און פּיעטעט פאַר דער ווילנע — וואָס איז נישטאָ מער. מען פילט — מען פילט — קאַרפּינאָוויטש איז אויס־געוואַקסן אין האַרץ פון ווילנער יידישער אָרעמקייט, יידישע האָרעפּאַשניקעס. מיט קאַרפּינאָוויטשן גייט מען דורך ווילנע — נישט ווי דורך אַ מוזעאום — נאָר דורך לעבעדיקע גאַסן, ווו עס באַוועגן זיך לעבעדיקע מענטשן. מען זעט די שטאָט, מען פילט די אַטמאָספער — ווען מען איז אפילו קיינמאָל אין ווילנע נישט געווען.

★

עס איז שווער צו קלאַסיפיצירן שמואל באַקס אַרבעט: „צו זיין אַ ייד..." איז עס אַ דערציילונג? זכרונות? מעדי־טאַציעס אויף דער טעמע: ייד און יידישקייט? עס קען גאָר געמאָלט זיין — אַז דאָס איז אַלץ צוזאַמען. סיי ווי — מיר ווערן געוווּיער, אַז ער איז היינט אַ באַקאַנטער מאָלער. ער שטאַמט פון ווילנע, פון אַן אַסימילירטער משפחה; נאָר וואָס? אפילו די ווילנער אַסימילאַטאָרן זענען געווען אַנדערש. זיי זענען געווען ווילנער. דער יידישער פונק האָט ביי זיי געטליעט. דאָס קינד שמואל מאַכט דורך די מעטאַמאָרפאָזע פון אַ פאַרפּוילישט קינד — ביז אַ יידישן ייד. די מעטאַמאָרפאָזע טראָגט אויף זיך אַלע סימנים פון נוסח ווילנע — אין איר געדאַנקען־גאַנג; אין איר שפּראַך; אין איר צוגאַנג צו פּראָבלעמען.

און פאַרוואָס לייקענען? אַז מען לייענט די ווילנער — פילט מען, אַז מען איז ווידער אינדערהיים פון נישט גע־קינצלטן, אויסגעמוטשעטן וואָרט, צווישן פּאָעטן וואָס זינגען מיט זייער אייגענער שטים, (ווייל עס זענען אויך דאָ פּאָעטן, וואָס זייער אויער איז אָנגעסטרויעט צום דרויסן, און זיי באַמיען זיך צו זינגען, ווי מען זינגט אין אייראָפּע...)

ווילנע האָט איר אייגענעם ניגון; איר אייגענע שטים; איר אייגענעם טעם; איר אייגענעם נוסח — וועלכער לאָזט זיך דערקענען, דורך זיין פאַרוואָרצלטקייט, דורך דער עכטקייט און... דורך דער הנאה וואָס מ'האָט דערפון...

מעם אלף

פרייזן־פאַרטיילונג פון וועלט־ראַט

היי יאָר וועט די פּרעמיע פון ראש הממשלה פאַר אַ שאַפונג אין יידיש, פאַרטיילט ווערן ערשט אין סוכות און נישט ווי אין די פריערדיקע יאָרן — אין חודש אויגוסט.

אויך די פּרייזן א"נ פון י. ל. פּרץ און ה. לייוויק פון „בני מרדכי פאָנד" וועלן היי יאָר צוגעטיילט ווערן אין פרילינג און נישט ווי ביז איצט — אין האַרבסט.

„וויסנשאַפט לערנט אונדז, ווי אַזוי צו היילן, און ווי אַזוי צו מאָרדן. אָבער נאָר פאַרשטאַנד קאָן אונדז זאָגן — ווען צו היילן און ווען צו מאָרדן". די ווערטער האָט מיט 50 יאָר צוריק געשריבן דער היסטאָריקער ווילי דוראַנט.

ער האָט אונדז געוואָרנט, נישט צו זוכן ענטפערס אויף פילאָזאָפישע פראַגן, דורך דערגענצן אונדזער וויסן אין וויסנשאַפט.

מיר וואָלטן געדאַרפט נאָכפאָלגן דוראַנטס וואַכזאַמ־קייט און זוכן אַ געזונטערע געזעלשאַפט, באַמיענדיק זיך בעסער צו פאַרשטיין די עטישע ווערטן און לאָגיק — אַנשטאָט זיך צו באַמיען צו באַגרייפן די טעכנישע דעטאַלן פון „ס.א.לט." אָדער „3 מייל אינזל".

(פון אַ בריוו אין „טיימס")

דר. אליהו שולמאַן

איז בערנאַרד מאַלאַמוד אַ יידישער שרייבער?

אין אונדזער סביבה, ווו די יוגנט לייענט וועגן יידן און יידישקייט — אויף ענגליש, פירן זיך אָפט דיסקוסיעס: ווער איז אַ יידישער שרייבער?

אפילו אויף זיצונגען פון „קדימה״־קאָמיטעט ווערט די פראַגע אָפט באַרירט, אין שייכות מיט דער ענגלישער אָפטיילונג פון אונדזער זשורנאַל.

ווייזט אויס, אַז נישט נאָר מיר — נאָר אויך אַנדערע זוכן אַ באַשייד אויף דער פראַגע: לויט וועלכע קריטעריעס מעסט מען אַ יידישן שרייבער: לויט דער שפּראַך, אויף וועלכער ער שאַפט? לויט די געשטאַלטן און סביבה וועלכע ער שילדערט? לויט זיין אָפשטאַם? און אויב אַן ענגלענדער שרייבט אויף אַ יידישער טעמע — איז ער א יידישער שרייבער?

ברענגען מיר דאָ, אַ קורצן אַרטיקל פון באַקאַנטן ליטעראַטור־קענער און שרייבער ד״ר אליהו שולמאַן.

מיר לאַדן אויך איין אונדזערע לייענער אַדויסצוזאָגן זייער מיינונג.

די רעדאַקציע

בערנאַרד מאַלאַמוד, דער מחבר פון „דער געהילף״, „דער מאַכער״ (וועגן מענדל ביילִיסן און זיין פּראָצעס), האָט אַצינד אַרויסגעגעבן אַ ניי בוך — „דובינס לעבנס״ — וועגן אַן אַמעריקאַנער יידן, אַ שרייבער וואָס גיט זיך אָפּ מיט שרייבן ביאָגראַפיעס פון אַזעלכע שרייבער ווי דער אַמעריקאַנער טהאָראָ און ד. ה. לאָרענס. דער העלד פון דעם נייעם ראָמאַן איז אַ ייד, זיין ווייב איז אַ קריסטין, זיין טאָכטער איז פּאַראינטערעסירט אין בודיזם. דער העלד פאַרפירט אַ ליבע מיט אַ מיידל, וואָס אַמאָל טראָגט זי אויף איר האַלדז א צלם און אַמאָל אַ מגן־דוד.

אזוי ווי אין זיינע פריער־דערמאָנטע ראָמאַנען, פונקט ווי אין זיינע אַנדערע ראָמאַנען, שרייבט ער וועגן יידן און באַרירט אָפט אפילו יידישן פראגן — האָבן אַ סך ליטעראַטור־פאָרשער, קריטיקער און רעצענזענטן באַצייכנט אים ווי אַ יידישן שרייבער — פונקט ווי די זעלבע שרייבער פרובירן באַצייכענען סאָול בעלאָון ווי אַ יידישן שרייבער, הגם ער האַלט אין איין דערקלערן, אַז ער איז עס נישט.

אין פאַרבינדונג מיטן דערשיינען פון זיין נייעסטן ראָמאַן, האָט די „טיימס״ בוך־רעצענזיע אָפּטיילונג אָפּגעדרוקט אַ שמועס מיט אים (פעברואַר 18, 1979). דער שרייבער, ראַלף טיילער, האָט געפרעגט מאַלאַמודן צי ער האַלט זיך פאַר אַ יידישן שרייבער. אויף דעם האָט אים מאַלאַמוד געענטפערט, אַז: „יידישקייט איז וויכטיק פאַר מיר — אָבער איך באַטראַכט זיך נישט ווי אַ יידישער שרייבער. איך האָב אינטערעסן חוץ דעם („יידישקייט״) און איך פיל, אַז איך שרייב פאַר אַלע מענטשן״.

מאַלאַמוד האָט צוגעגעבן, אַז אין זיין היים האָט מען גערעדט יידיש, אַז ער פאַרשטייט יידיש, אָבער ער רעדט נישט צו גוט. אָבער, האָט ער צוגעגעבן, „ווען אַן אַלטע, אָרעמע פרוי פרעגט מיך אויף יידיש, ווו עס געפינט זיך אַ געוויסע גאַס — קאָן איך איר ענטפערן״. ער זאָגט אויך, אַז געוויסע קריטיקער האָבן צופיל אונטערשטראָכן די השפעה פון יידיש אויף זיין פּראָזע. ער גיט איבער אין זיין שרייבן — בעסער דעם אַמאָליקן אימיגראַנטישן ענגליש. ער באַנוצט זיך אָבער, זאָגט ער, מיט אידיאָמאַטישע אויסדרוקן וואָס האָבן די קוואַליטעט פון יידיש. וואָס שייך דעם סדר פון די ווערטער וואָס ער באַנוצט, שטאַמט עס גיכער פון לאַטיין און דייטש ווי פון יידיש. און וואָס שייך צימצום — איז ער באַאיינפלוסט געוואָרן מערער פון ערנסט העמינגוועי ווי פון יידיש.

ווען דער מערסטע אַמעריקאַנער יידן שרייבער — איז בערנאַרד מאַלאַמוד יידישלעכער. בעת בעלאָו, ראָטה, לייקענען אינגאַנצן, אַז זיי זענען יידישע שרייבער — זאָגט מאַלאַמוד, ווי מיר האָבן פריער ציטירט, אז ער באַטראַכט זיך נישט ווי נאָר אַ יידישער שרייבער, נייערט ווי איינער וואָס האָט אויך אַנדערע אינטערעסן, און אַז ער שרייבט פאַר אַלעמען... זיין דערקלערונג באַשטעטיקט נאָך אַמאָל, אַז די עכטע יידישע שרייבער זענען יענע וואָס שרייבן אויף יידיש אָדער אויף העברעיש.

נוסח ווילנע

אין דער יידישער וועלט, איז דוכט מיר נישטאָ נאָך אַזאַ שטאָט, וואָס די ספּעציפישקייט פון איר גייסט זאָל ארייננדרינגען אַזוי טיף אין אירע איינוווינער — ווי דאָס איז — ווילנע. שוין יאָרן — ווי אַזאַ מין זאַך — ווי יידיש ווילנע — עקזיסטירט מער נישט. אָבער די, וועלכע האָבן איינגעזאַפּט אין זיך די ווילנער יידישקייט, כאָטש זיי געפינען זיך אין אַלע עקן וועלט — טיילט זיי דער נוסח ווילנע אויס צווישן פּראָזאַיקער, פּאָעטן מיט דער גייסט־רייכקייט, קאָלאָריטעט, שאַרפזין. די זאַפטיקייט פון ווילנער לשון, זיין אייגנאַרטיקייט איז אַזוי פריש, ווי ער וואָלט נאָך אַלץ געצאַפּלט צווישן די ווענט פון די ווינלער גאַסן און געסלעך.

די אַלע געדאַנקען זענען אויפגעקומען ביים לייענען די „גאָלדענע קייט״ נר. 98 — וואָס איז כמעט ווי אַ — ווילנער נומער.

דער יינגסטער פון דער ווילנער משפחה איז ה. בנימין (בנימין הרושקאָווסקי) אין זיין ציקל ביז גאָר אָרגינעלע לידער: „אַן אַלטע העפט אַז מען צעעפנט״ געפינען מיר אַזאַ מין זאָג:

„אויפן בוידעם ברענט אַ דאַך,
ברענט ער איינגעבויגן.
אַלע ווערטער פאַרן סכך
זענען זיך צעפלויגן.

טראַגיש האָט זיך אויסגעווירקט די סאָוויעטישע אינערלעך־קאָמוניסטישע פּאָליטיק נישט נאָר אין שפּאַניע — נאָר אויך אין וואַרשעווער געטאָ — ווו עס איז צום ערשטן מאָל דערשינען אויף דער פּאָליטישער אַרענע דער נאָמען פון אַ נייער פּאַרטיי: פּ.פּ.ר.

געווען אין וואַרשעווער „טאָז" אַ סעקרעטאַר, דער שרייבער י. פעלד (אַ לינקער), דער מחבר פון בוך: „מיכל קוליקס לעבן". אין געטאָ האָט ער רעדאַגירט אַן אומלעגאַלע טאָג־צייטונג „מאָרגן פריי", וואָס איז דערשינען אין 500 עקזעמפּלאַן. ביז די אָפיציעלע מאָסקווער פּאַרשטייער (אַראָפּגעקומען אויף פּאַראַשוטן) האָבן זי איבערגענומען און ליקווידירט. אָבער פעלדס טראַגעדיע ענדיקט זיך נישט דאָ. ער שיקט ארויס זיין פרוי און צווי טעכטער אויף דער אַרישער זייט, צו א פאַמיליע באַקאַנטע קאָמוניסטן.

„נאָך אַ קורצן אויפהאַלטן זיך ביי דער פאַמיליע, ווערט די יידישע פרוי מיט די צווי מיידלעך איבערגעגעבן דער דייטשער זשאַנדעמעריע".

קומען מיר דאָ צו צו אַן אַנדער דימענסיע פון אונדזער טראַגעדיע.

די באַציאונגען פון די פּאָלאַקן צו די יידן בשעת דעם חורבן. עס איז אַ פיינלעכע דערמאָנונג פאַר די פּאָלאַקן, וועלכע באַנוצן היינט אַלע מיטלען כדי אָפּצוואַשן דעם פלעק פון דער פּאָלקישער פאַרגאַנגענהייט.

יאַבלאָנסקי שטעלט אָבער אַוועק די פראַגע אין גאָר אַן אַנדער ליכט. אויף דער באַשולדיקונגס־באַנק זעצט ער נישט אַוועק די פאַמיליע קלאַשעוויטש, נאָר דעם פּוילישן קאָמוניסטישן רעזשים — פון נאָכן קריג. און ער דערציילט:

„די פּוילישע פרוי, וועלכע האָט באַראַבעוועט און איבערגעגעבן די מוטער מיט די טעכטער צו די נאַציס, הייסט אַדעלאַ קלאַשעוויטש (אונטערגעשטראָכן אין טעקסט — מ.א.) זי און איר מאַן וויקטאָר קלאַשעוויטש, זענען געוועזענע קאָמוניסטן".

ווי אַזוי זשע רעאַגירט די פּוילישע קאָמוניסטישע פּאַרטיי אויף דעם פאַקט — ווו מיר האָבן קאָנקרעטע נעמען און באַווייזן?

„נאָך דער מלחמה איז וויקטאָר קלאָשעוויטש אַ מיטגליד אין צענטראַל־קאָמיטעט פון פּ.פּ.ר. און פּאָרזיצער פון דער צענטראַלע פון די פּוילישע פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען...

ווייטאָגלעך איז: עס איז נישטאָ וועמען צו פרעגן די פראַגע: פאַרוואָס איז יידיש לעבן הפקר געווען נישט נאָר ביי די נאַציס, נאָר אויך ביי די פּוילישע קאָמוניסטן?

פרעגן די יידישע קאָמוניסטן, וועלכע פּוילן האָט „געוויזן די טיר" — זיי זענען געבליבן די זעלבע פאַנאַטיקער, ווי די יידישע קאָמוניסטן פון פּוילן אין 1936 — וואָס ווייסנדיק דעם אמת פון דער באַציאונג צו יידן בכלל און קאָמוניסטן בפרט — האָבן זיי נאָך אַלץ געקושט דעם פּריצ'ס שטיוול — ווי זיי טוען עס היינט. צוזאַמען מיט די זעלבע מענטשן, פון זעלבן רעזשים אָרדנען זיי איין זייער טרויער־אַקאַדעמיע דעם 19טן אַפּריל...

אָבער קאָמוניסטן זענען אומעטום די זעלבע. אפילו אין בוכענוואַלדער קאָנצענטראַציע־לאַגער, ווו זיי פירן אָן מיט דער אַדמיניסטראַציע פון לאַגער דורכן אונטערערדישן לאַגער־קאָמיטעט. יאַבלאָנסקי — דער קאָמוניסט פון פּוילן — זוכט מיט זיי אַ פאַרבינדונג. און ער דערציילט:

„צומאָרגנס בין איך געוואָרן אין איינע פון די שפּיטאָל־אָפּטיילונגען, ווו מ'האָט געגעבן איינשפּריצונגען קעגן טיפוס, ווי אויך פענאַל פאַר די, וועלכע זענען פאַראורטיילט געוואָרן צום טויט דורכן אינטערנאַציאָנאַלן אונטערערדישן לאַגער קאָמיטעט. אין דער אָפּטיילונג איז אומגעקומען דער וואַרשעווער אַדוואָקאַט לעווי. ער איז געווען אויף אַרישע פּאַפּירן, אויפן נאָמען טשאַמאַראַ. פון פּאָוויאַק איז לעווי געשיקט געוואָרן קיין אוישוויץ. קיין בוכענוואַלד איז ער געקומען מיטן זעלבן טראַנספּאָרט וואָס איך. אַדוואָקאַט לעווי האָט אין טראַנספּאָרט קיין בוכענוואַלד אָנגעטראָפן אויף עטלעכע פון זיינע חברים פון וואַרשעווער אוניווערסיטעט. זיי האָבן אים אריינגענומען אין זייער ענדעקישן קרייז און ער האָט מיטגעאַרבעט מיט זיי. ווען אין בוכענוואַלד הויבט זיך אָן דאָס אַרויסשיקן אַקטיוויסטן פון די רעכטע גרופּן, ווערן זייערע אָנפירער מיט לעווי־טשאַמאַראַ, גערופן אין דער אויבנדערמאָנטער אָפּטיילונג און באַקומען אַן איינשפּריצונג פון פענאַל.".

עס נעמט אַרום אַ שוידער פון דעם בלויזן געדאַנק, אַז קאָמוניסטן, אליין קרבנות פון נאַציזם, פאַרשפּאַרט אין קאָנצענטראַציע־לאַגער אין בוכענוואַלד — האָבן זיך באַנוצט לגבי זייערע מיט־אַרעסטירטע מיט די זעלבע מיטלען, וואָס די נאַציס האָבן באַנוצט — פענאל — בלויז דערפאַר, וואָס יענע זענען געווען רעכטע...

אַז מען לייענט אַדורך די 120 זייטן פון באַשולדיקונגס־אַקט, קאָן מען לאַנג צו זיך נישט קומען פון דערשיטערונג, פון דער טיפער דעגענעראַציע וואָס די קאָמוניסטישע באַוועגונג האָט דורכגעמאַכט זינט לענינען — און נאָך מער טוט וויי — וואָס יאַבלאָנסקי ווייסט די אַלע איינצלהייטן — ווייסן עס דאָך אַנדערע אויך, און דאָך שטעקן זיי נאָך אַלץ אין דעם דאָזיקן זומפּ.

פאַרוואָס? לאָמיר אָננעמען, אַז עס זענען נאָך אַלץ דאָ ערלעכע, גוט־מיינענדיקע יידישע מענטשן — וואָס זוכן אַ באַפרידיקנדיקן מאָרגן, פאר דער מענטשהייט —

זענען זיי עס די מאָרגנדיקע קאַנדידאַטן פאַר דער פענאל־איינשפּריצונג?

★

עס איז אַ טראַגישער דאָקומענט וועגן דער ירידה פון אַ ליכטיקן מאָרגנשטערן וואָס איז פאַרגאַנגען אין אַ בלאָטיקן זומפּ.

המענטש איז נאָר די פֿאַרוואַנדלונג זיינער אין ליכטיקן חומר, ריכטיקער: ליכט. דער קינסטלערישער קלימאַט איז אין יעדער ליד־וואַריאַציע פֿאַר זיך, וואָס איז עלול זיך צו שטייגערן צו אַ באַזונדער פּאָעטישער דימענסיע — אַ מאָל אין אַ סטראָפֿע און אַ מאָל אין אַ גאַנץ ליד. מ׳קען באַשיימפּערלעך פֿילן דעם דיכטערס זוכעניש און לעכצעניש צו אַ מער ליכטיקער וועלט, אין וועלכער מ׳זאָל געפֿינען היילונג און רו. דאָס זוכן איז דער מאַגנעט צווישן די צוויי פּאָלוסן: גלויבן און ספֿקות.

דוד וואָלפֿע איז דער אינספּירירנדיקער זוכער און גייער, וואָס זיין קאָפּ שטעקט אין די וואָלקנס בעת זיינע פֿיס טאַפּן דעם וועג — אַ וועג צו אַ באַנייטער אמונה אין אַ צעליכטיקטע וועלט, וואָס דאַרף זיך אַנטפּלעקן ווי דער ווּנדער פֿון מענטשלעכן געניוס — דער וועג צו אַ ניי־אויסגעחלומטער וואָר.

מ. אייזענבוד

אַן אַנדער דימענסיע...

חורבן־ליטעראַטור באַשטייט פֿון זכרונות, גבית־עדות, כראָניקעס, יזכּור־ביכער. צווישן דעם אַלעם באַווייזט זיך אַמאָל אַ בוך באַהויכט מיט בעלעטריסטישן טוי — פֿון אונטער וועלכן עס שפּראָצט ארויס די אייגענע כראָניק; דער חורבן; דאָס אומקום פֿון דער עדה.

דאָס איז דער אייגעשטעלטער נוסח — און אַנדערש קאָן עס נישט זיין. עס איז דאָס וויטאָגלעכע געשריי פֿון געפּייניקטע יידן, וועלכע זענען על פּי נס געבליבן לעבן. כאָטש דאָס בוך פֿון וואַצלאַוו יאַבלאָנסקי, וועלכער האָט אין וואַרשע געהייסן: יאַנקל קאָרץ, און דער נאָמען יאַבלאָנסקי איז דער קריעה־צייכן פֿון חורבן — טראָגט דעם נאָמען: „יידישער ווידערשטאַנד אין נאַצי־אָקופּירטן פּוילן" — איז עס נישט קיין יזכּור־בוך, אָדער כראָניק פֿון אומקום, ווי מיר קאָנען עס. עס איז אפֿילו שווער אריינפּאַסן די אַרבעט אין אָנגענומענעם באַגריף: בוך. פֿאַקטיש איז עס אַ דאָקומענט, אַ באַשולדיקונגס־אַקט קעגן אַ באַוועגונג — מיט וועלכער קאָרץ־יאַבלאָנסקי איז געווען פֿאַרבונדן זיין גאַנץ באַוווּסטזיניק לעבן, ביז...

שווער אָנצווייזן אויפֿן טאָג, ווען יאַבלאָנסקי האָט איבערגעריסן מיט דער קאָמוניסטישער באַוועגונג, ווייל זיין אַרבעט פֿאַרנעמט זיך נישט מיט טעאָרעטישע דיסקוסיע אין צווייפֿלען אין דער ריכטיקייט פֿון דער קאָמוניסטישער טעאָריע.

אַז מען וויל זיין ברוטאַל (ווי ברוטאַל עס זענען די הויפּט־פֿיגורן אין בוך) קען מען זאָגן, אַז ס׳איז אַ סטאַטיסטישע אַרבעט, וואָס פֿאַרנעמט זיך מיט ציילן די אָפּגעהאַקטע יידישע קעפּ — די קעפּ פֿון איבערגעגעבענע, פֿאַנאַטישע יידישע קאָמוניסטן פֿון פּוילן, וועלכע האָבן אין זייער איבערגעגעבנקייט צום סאָוויעטישן קאָמוניזם נישט געוווּסט פֿון קיין צווייפֿלען און פֿון קיין גרענעצן.

אין יענע באַרימטע און טרויעריקע (פֿאַר די קאָמוניסטן) דרייסיקער יאָרן, (1936) ווען סטאַלין, אָדער דער באָלשעוויזם — האָט פֿאַרלאַנגט די קעפּ פֿון די רוסישע רעוואָלוציאָנערן, לענינס חברים און מיטאַרבעטער. דאָס זענען געווען די קעפּ פֿון די, וועלכע האָבן דערפֿאָלגרייך דורכגעפֿירט די אָקטאָבער־רעוואָלוציע; געזיגט אין בירגער־קריג און פֿאַרפֿעסטיקט דעם סאָוויעטישן רעזשים, און די קאָמוניסטישע פּאַרטיי...

נישט נאָר די יידישע קאָמוניסטן פֿון פּוילן, נאָר אפֿילו וויטע מחותנים צום קאָמוניזם, ווי דער פֿירער פֿון השומר הצעיר אין ארץ ישראל — מאיר יערי האָט אין „על המשמר" (העברעישער זשורנאַל דערשינען אין פּוילן) געשריבן אַרטיקלען, וואָס האָבן באַרעכטיקט דער סאָוויעטישער גילאָטינע.

אָט אין יענעם יאָר טאַקע, פֿון 1936 — קומט קיין פּוילן, פֿון ראַטנפֿאַרבאַנד (אומלעגאַל) אַ וויכטיקער טוער פֿון קאָמינטערן, וועלכן וואַרשעווער קאָמוניסטן האָבן גערופֿן „דער ווייסער אַבע" — אַבע קאַנטאָר.

פֿאַרוואָס דאַרף אַ וויכטיקער טוער פֿון קאָמינטערן אַרויסשמוגלען זיך פֿון ראַטנפֿאַרבאַנד אויף אַ טשעכישן פּאַס? ווייל — דערקלערט אונדז יאַבלאָנסקי:

„עס איז געווען פֿאַרבונדן מיט אַ ליסטע, וועלכע די נ.ק.וו.ד. האָט צונויפֿגעשטעלט, כדי צו אַרעסטירן אויסלענדישע קאָמוניסטן, וואָס אַרבעטן אין קאָמינטערן".

די חברים אין וואַרשע אָרדנען איין פֿאַרן „ווייסן אַבע" אַ סילוועסטער פּאַרטיע, ווו זיי האָבן געהאָפֿט צו הערן די גוטע, ערלעכע גרוסן פֿון אַן אייגענעם, וואָס ער האָט צו איבערגעבן פֿון זייער מוסטער־לאַנד.

„צו זייער גרויסער אַנטוישונג האָט ער איבערגעגעבן פֿאַקטן פֿון אַרעסטן, מאָרדן, פּייניקונגען, פֿאַרשיקונגען. ער דערציילט וועגן הונגער און נויט צווישן דער אַרבעטנדיקער באַפֿעלקערונג. אַ גרויסן רושם האָט איבערגעלאָזט זיין דערציילן וועגן אַרעסטן און אומברענגען פֿון איבער 500 יידן און פּאָלאַקן, מיטגלידער פֿון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי אין סאָוויעט־רוסלאַנד. דאָס זענען געווען אַלטע, אָנגעזעענע טוער פֿון דער ס.ד.ק.פּ.ל. און פֿון ר.ק.פּ.פּ. דער דאָזיקער מאַסן־אַרעסט איז פֿאָרגעקומען אין קיעוו, אין יאָר 1930, אין קלוב אויפֿן נאָמען פֿון „יוליאַן מאַרכלעווסקי".

לאָמיר דאָ קלאָר מאַכן: די יידישע קאָמוניסטן, לכל הפּחות די פֿירערשאַפֿט האָט אַלזאָ גענוי געוווּסט, וואָס ער קומט פֿאָר אין ראַטנפֿאַרבאַנד מיט זייערע חברים — און זיי האָבן פּחדנותדיק געשוויגן.

די ליקווידאַציע פֿון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי אין פּוילן — איז אַ קאַפּיטל פֿאַר זיך — און יאַבלאָנסקי — איבערלעבנדיק אַליין די ליקווידאַציע, שילדערט פּרטימדיק די פֿאַקטן. קאָן אין אַזאַ פֿאַל — ווען די האַק הענגט איבערן קאָפּ — זיין אַ רייד וועגן טעאָריעס פֿון מאָרגן? און יאַבלאָנסקי קומט צום אויספֿיר — אַז סטאַלין האָט שוין מער נישט נויטיק געהאַט די פּוילישע קאָמוניסטישע פּאַרטיי — כדי צו באַהערשן פּוילן — די אַרבעט האָט פֿאַר אים היטלער דורכגעפֿירט בעסער און גרינטלעכער.

פאַרקאָמפּליצירט אין עמאָציאָנעלע און פּסיכאָלאָגישע איבערלעבונגען, אַז עס דאַרף נעמען מער ווי איין אָפּהאַנדלונג צו אַנאַליזירן זייערע הויפּט־עלעמענטן. על־כן וויל איך זיך אָפּשטעלן מער אויף דעם תוכן ווי אויף דעם תמציתדיקן תוך פון די לידער, הגם ס׳איז ניט מעגלעך אויסצומיידן קריטיק־הערות.

דאָס בוך איז גרויס איכותדיק און כמותדיק — און מער ווי 200 לידער איז אַ פאַרמעסט פון דיכטערישן כוח. איז קודם־כל בעט זיך צו פאַרצייכענען דעם פאַקט, אַז דאָס בוך איז אַ קאָמפּילאַציע פון 30 יאָר פּאָעטישע שאַפונגען — 1945 ־ 1975 — און אין דעם זינען איז עס אַ יובל־בוך. דערפאַר ווערן נאָך מער באַטייטיקער די צוויי סימבאָלן אין טיטל פון: וואָלקן און וועג. דער וואָלקן איז דער חלום וואָס הייבט אויף צו די הימלען, דער וועג — די קאָנקרעטע רעאַליטעט. דאָס איז אַ געפלעכט פון טרוים און וואָר, ווו עס פּולסירן פריידן און ווייען, האָפענונגען און אַנטוישונגען, אין אַלערליי אַנטפּלעקונגען און גילגולים. דיביידע עלעמענטן קומען צום אויסדרוק אין כמעט אַלע לידער, אָבער טיפער און שניידיקער זענען זיי בולט אין די לירישע לידער, וואָס אַ סך שורות שפּרינגען אַריין גראַציעס און לייכט אין געמיט פון לייענער. און דאָס מאָטאָליד, בראָש הספר, איז דער בעסטער וועגווייזער אויף צו אינטערפּרעטירן דאָס גאַנצע ווערק.

די ערשטע אָפּטיילונג הייסט: מיט גאָט און מיט מענטש. און דאָס קומט ווי אַ סימן, אַז אַ דיכטער קען זיך מתייחד זיין מיט זיין מוזע נאָר ווען זי פילט די געטלעכע סובסטאַנץ וואָס מאַכט פול דעם גאַנצן אוניווערס. ווייל „מיט גאָט און מיט מענטש" איז „ווי די זון מיט די שטערן" — עס איז דער „אחד און יחיד", וואָס „ווען ניט" זייער „זיך האַלטן צוזאַמען" — „וואָלט דער קאָסמאָס זיך לאַנג שוין צעשיט". און דאָס איז דער געטלעכער ליים, וואָס קלעפּט צוזאַמען דעם גאַנצן באַשאַף און גיט אַ קיום דעם מענטש און זיין שאַפעריש לעבן. פירט טאַקע וואָלפע לאַנגע דיאַלאָגן מיטן בורא־עולם, וועלכער איז איינגעפלאַנצט אין סאַמע האַרצן פון בחיר־היצורים. אין דער אויטאָ־ביאָגראַפישער פּאָעמע פון כמעט 800 שורות, „צו דעם גאָט — וואָס אין מיר," זוכט ער דעם געטלעכן מקור און תכלית הבריאה. די אינדיווידועלע פּלאָנטערנישן, זענען געגעבן אין צאַפּלדיקע בילדער און דורכגעפלאָכטן מיט סימבאָלישע טערמינען. אין קאַפּיטל וועגן יידישן אומקום, ווערט דער גורל פון דיכטער אויף אַ מיסטיש־פאַנטאַסטישן אופן פאַרקניפּט מיטן גורל פון זיין גאָט, ווי דער אומצערייסיקער ברית צווישן גאָט־קדוש און ייד־קדוש.

די ביי־אָפּטיילונג פון 6 סאָנעטן וועגן אַפריקער, איז בלויז אַ טייל פון אַנדערע לידער צום שוואַרצן אויף דעם קאָנטינענט, ווי די ביי־אָפּטיילונג שטאָט און גאָלד די לידער צו דער גרויסשטאָט פון גאָלד און צום פּרימיטיוון שוואַרצן, פאַרפּיקסירן דעם פּראָצעס פון ווערן צעמאָלן אין שטאָלענעם מאָגן פון פאַבריק־מאַשינעס און די אונטערערדישע שאַכטעס. אין זיי איז פאַראַן ניט נאָר אַ פונק פון וויזיע און דאָס געשריי פון סאָציאַלן יושר, נייערט אויך די שרעק פאַר דער סכנה פון ריזיקן כוח פון שוואַרצן. ער זעט אים ווי דעם כאַאָטישן שטורעם, וואָס טראָגט זיך צו זיין זעלבסטשטענדיקייט און פרייהייט.

ב

דאָס בוך האָט אויך אַן אַנדער דימענסיע: די נשמהדיקע איך — וועלט פון דיכטער. אַזאַ אינזיך־דורכגעלעבט געזאַנג איז מיט זיך און מיט יידיש. דאָס איז דער ניגון פון היים און וויג, וואָס איז צוזאַמענגעוואַקסן מיט זיין גראַס, „ווי בוים מיט זיין שטאַם". זיין יידיש־וועלט און דור פון יידיש לשון איז דער אינהאַלט פון דער אָפּטיילונג, ווו עס זענען פאַראַן לידער צו יהודה הלוי, ביאַליקן, אונדזערע דריי קלאַסיקער און היינצייטיקע דיכטער.

די אָפּטיילונג דורות אייגענע איז בעיקר אויטאָ־ביאָגראַפיש, אויף משפּחהדיקן יסוד און צוזאַמענגעפלאָכטן מיטן אומקום פון היים און נאָענטע. איז עס נאַטירלעך, אַז גלייך נאָך דעם קומען די חורבן־מאָטיוון: יענע וועלט, און זייער דיסאָנאַנס — שאָטן־נאָכציטערס. אָבער דער ציטער און נאָכציטער פון חורבן־היים פילט זיך ווי אַ באַגלייט־אַקאָרד פון דאָס רוב לידער אין בוך.

וויל מען אָבער טיפער אַריינבליקן אין האַרץ־און־מוח פון דיכטער, מוז מען זיך מער פאַרטראַכטן אויף די לידער וואָס טראָגן אַ בולטן אויטאָ־ביאָגראַפישן כאַראַקטער. ס׳איז נישט בלויז דער לירישער געוועב, נאָר די גייסטיקע אַטמאָספער און פּסיכישער קלימאַט, ווו מ׳קען זיך ניט באַהאַלטן הינטער סתם ווערטער. און הגם ער מיידט אויס קאָנקרעט־פאַקטישן מאַטעריאַל און עפּיזאָדן, איז דער נגלה מער אָפן ווי דער ניסתר. דאָ טוט זיין גאַנצער וועזן וויברירן אין שיין פון שטימונגען און פילונגען, וועלכע ער שעפּט פון אייגענעם קוואַל. און ער טוט זיך דערביי אָן אַ כוח, אויסצוקלאָרן די פאַרנעפּלטקייט פון געדאַנק און געמיט. צום שטאַרקסטן קומט עס צום אויסדרוק אין דער גרעסטער פּאָעמע אין בוך — אַ וואָלקן אין שפּיגל. דאָ גייט ער אין פּוסטריט מיט זיך אַליין און שמועסט זיך דורך מיט זיין נעכטן, דער נעכטן, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּאָלטן פון זיין אינדיווידועל ממשותדיקן קיום און געוואָרן אַן אַמאָליקער דו — אַ דו פאַר זיך, מיטן אויפּציטער פון בענקשאַפט און יונגשאַפט פון נעכטן. אין דעם דו פון נעכטן ווערט דער היינט דער סאַמע שפּירעוודיקער איך — און ער איז עס אַזוי לאַנג ביז דער וואָלקן פאַרציט דעם גאַנצן שפּיגל מיט שאָטנס און מעקט אָפּ אַלע בילדער, אַלע איכן און דוען, אַלע נעכטנס און אויך דעם היינט.

זייער אַ סך לידער באַהאַנדלען די טעמע פון מענטשלעכן פאַרגיי. ס׳איז ניט דער טויט, אין ביאָלאָגישן באַנעם, און ניט די מורא־פּאַניק, נאָר מער די פילאָסאָפיע פון טרויער און די שטימונג פון רו. ס׳איז אַ מין שטיל געזאַנג צו אַן אומבאַגרייפבאַרער פאַרוואַנדלונג פון דער נאַטור — נאַטור וואָס איז אויך מענטש. און דער דיכטער זעט און פילט און וויל זיך אַריינלעבן אין דער אידעע, אַז גילגול־

— אַלץ איז זיין! דאָס בילד איז פאַרענדיקט מיט מאָלערישקייט און פּסיכאָלאָגישן רעטוש. גאָלדהאַר טוט אַ קער איבער דעם פיזישן און באַוועגלעכן יש אין אַ סטאַטישן אַבסטראַקט — אין אַ געפיל פון זיכערקייט, וואָס איז אַ גייסטיקער מעמד.

מיר האָבן געכאַפּט א בליק אין שאַפונגס־פּראָצעס פון גאָלדהאַרן דעם טרוימער־רעאַליסט. ער פורעמט איבער אַ סובסטעל ליטעראַריש געמעל אין דער האַרטער ראַם פון אַן אומבויגעוודיקן פּרינציפּ. ער שמידט איבער אַ געפיל פון בענקשאַפט אין אַן אימפּעראַטיוו, אַז נאָכן טויט א.א.וו. און די גרויסע און הילפלאָזע בענקשאַפט פון מלך'ן נאָך דער איבערגעלאָזענער פרוי אין אַן אילוזיע: אַז ווען זי וועט קומען, איז פאַר איר אַלץ צוגעגרייט פון אים, פון מלך'ן...

די זשאַרנאָווער „לאַנדסלייט" גרייטן אַ חתונה צווישן אַן אַלטן עמיגראַנט און אַ ניי־געקומענער אויפן אַמאָליקן זשאַרנאָווער שטייגער,, ד. ה. מיטן גאַנצן קנאַק. וואָס ווילן זיי די זשאַרנאָווער? זיי ווילן פאַרווישן די קעגנוואַרט און אומקערן זיך כאָטש איינמאָל צו נעפּלדיקן, אומגעבראַכטן נעכטן! עס וועט זיי אויף אַ ווײַלע איינהילן אין אַ נישט רעאַלער רעאַליטעט. גאָלדהאַר האָט אויסגעמאָלט דאָס רעאַלע, אויך דאָס וואָס געפינט זיך הינטער די פאַנטאַזיעס מיט שטילע, אינטימע טענער פאַרדעקטע אונטערן געפילדער פון הויכע גערעדערייען,

מיר וועלן נאָך טאָן אַ מיש אין „אויף אַ פאַרם". בײַ סעמען בלוטיקט זיך אויס דער געראַנגל צווישן אַ ווילן, אַ פאַרוואַנדלטן אין אַ לעבנס־ציל, און דעם דראַנג נאָך פּערזענלעך גליק. סעם איז נישט קיין צעשפּאָלטענע נשמה. אין הסכם מיט זיינע נאַציאָנאַלע איינשטעלונגען, וואָלט ער געוואָלט חתונה האָבן מיט אַ ראָזאַן, אַ ייִדיש מיידל, כאָטש ער פילט, אַז דזשין, דאָס איירישע מיידל האָט אים ליב. ער טראָגט זיך ארום מיט אַ טרוים אויפצושטעלן אַ פאַרם פאַר ייִדן־עמיגראַנטן און אויפשטעלן אַ ייִדישע משפּחה. און ווייל ער איז אַ גייסטיקער מאָנאָליט איז דער נשמה־געראַנגל אַזאַ שווערער.

אין „אויף אַ פאַרם" אַזוי אויך אין „אין אַ שטילער גאַס" איז גאָלדהאַר בשלימותדיק געשטיגן צו העכערע הייכן אין זיין שעפערישקייט, צו אַ באַרגשפּיץ אויף וועלכן עס רוט אין אַ שבתדיק קלייד די מלכה פון דיכטונג. „די שטילע גאַס" און „אויף אַ פאַרם" רעדן געדעמפטע, שטילע רייד, מיט אַ קול דממה דקה מיט וועלכע אמתע ליבע רעדט.

מיר קומען איצט צום לעצטן נשמה־געראַנגל מיט וועלכן יעדע דערציילונג איז רייך סיי אין פאַרב פון שילדערונג, סיי אין תוכיקייט.

אין דער דערציילונג „אַלטע פריינד" געפינט זיך דער ויתרוצו אין אַ לבוש פון פּראָסטאַצקן עגאָאיזם בײַ אַ ייִד אַ רייכן און אַ קמצן. דער איינציקער צייט־פאַרטרייב פון דעם פּראָסטאַצקן לאָמבאַרד־אייגנטימער איז ציילן בײַ פאַרמאַכטע טירן דאָס אָנגעוואָרבענע פאַרמעגן... און קאָרטן־שפּיל מיט אַן אַלטן פריינד. ער איז דערפאָלגרייך אין מאַכן געלט, אָבער ער פאַרשפּילט זייער אַ סך צו זיין מיטשפּילער. דאָס געלט ווערט נישט אויסגעצאָלט, נאָר פאַרשריבן. זיין חוב דערגייט אין די טויזנטער, אָבער אַ פּראָסטאַק און אַ קמצן קען אויך טרוימען. האָפט ער, אַז אין אַ שיינעם טאָג וועט ער דאָס פאַרשפּילטע געלט אָפּגעווינען... זיין פריינד שטאַרבט און ער, דער גייציקער מאַן, ווערט געוואָר וועגן דעם ווען ס'איז שוין געווען נאָך אַלעמען. אין ערשטן מאָמענט טוט אים אַ צופּ ביים האַרץ, אָבער גלייך נעמט אין אים אַרויסשפּרינגען דער יצר־הרע — ער איז פּטור געוואָרן פון א חוב. אמת, ער האָט קיינמאָל נישט געטראַכט וועגן באַצאָלן, ווייל ווער ווייסט, צי יענער האָט נישט געשפּילט מיט פאַלשע קאָרטן?...

וואַרפט זיך די־אָ צעקאַלעטשעטע נשמה פון אַ מענטש אַ פּראָסטאַק צווישן עגאָאיסטישן „גוט אַז ר'איז געשטאָרבן, דער שטינקער" — און דעם פּלוצלינגדיקן געפיל פון פאַרלוירנקייט צוליבן בלייבן איינזאַם. גאָלדהאַר בינדט אויף דעם פּסיכאָלאָגישן קנופּ און טיילט אויס דעם פאַרדאָרבענעם פּראָסטאַק וואָס עס קומט אים אפילו ווען ער איז וואָס ער איז, פאַר די ליידן צוליב נישט קענען געפינען קיין אינערלעכע רו. גאָלדהאַר האָט דערפירט דעם געראַנגל צווישן ליכט און שאָטן, צווישן דעם ביסל גוטס און דעם ים פון שלעכטס צו אַן אומדערוואַרטן קולמינאַציע־פּונקט. דער לאָמבאַרד־אייגנטימער שטאַרבט.

ווי עס איז געווען גאָלדהאַרס שטייגער האָט ער, ווי דרך אגב, אָנגעוויזן אויף דעם דירעקטן גורם פון טויט, וואָס איז באַשטאַנען פון צוויי שטראָמען — פון דער פאַרלוירנקייט און מורא פאַרן בלייבן איינזאַם, און דעם אָנפאַל פון אַ באַדערפעניש פון סעקס, אגב א פּועל־יוצא פון דער איינזאַמקייט.

דער נישטיקער פּרט פון סעקס, אין אַנדערע אומשטענדן קליין אין באַדייט, באַלייכט די טונקעלערע זייט פון דעם לאָמבאַרדס־אייגנטימערס נשמה. די באַלייכטונג מאַכט נישט העלער איר טונקלקייט, אין דעם ליכט דערזעט מען בולטער דעם תהום אין וועלכער זי איז געווען פאַרזונקען.

ר. בערלינער

צוויי סימבאָלן — פון חלום און רעאַליטעט

א

ס'איז ניט די כוונה פון דעם מאמר צו געבן אַ ברייטערן אָפּשאַץ פון ניט לאַנג צוריק אַרויסגעגעבענעם בוך פון דוד וואָלפע.*)

דאָס רוב לידער זענען צו פיל פאַרטיפט און

*) דוד א. וואָלפע — אַ וואָלקן און אַ וועג: לידער און פּאָעמעס — אויפקלייב. פאַרלאַג קאַיאַר, יאָהאַנעסבורג, דרום־אפריקע, תשל"ח 1978.

לאַמיר איצט אַדורכבלעטערן מיט קפיצת הדרך עטלעכע דערציילונגען פון וועלכע עס טיילן זיך אויס טיפּן און סצענעס פאַרבונדענע מיט אַן ענלעכן פּאַרקנוּפּ. דער קענצייכן פון דער ענלעכקייט איז אַ ווייטיקלעך קורצער: בענקשאַפט. נאָסטאַלגיע נורטעוועט ווי אַ מעכ־טיקער אונטער־שטראָם אין „די לאַנדסלייט", אין דער „שטילער גאַס", אין דער „לוויה" און אויך אין „לעצטן מנין".

די קאַנווע אויף וועלכער דער „לעצטער מנין" איז אויסגעהאַפטן איז פונעם פּעריאָד נאָכן גאָלד־פיבער. דאָס פריער ברויזנדיקע שטעטל איז אַראָפּ פון דער מדרגה. אַ טייל פריער גוט איינגעפונדעוועטע באַלעבאַטים זענען זיך צעלאָפן זוכן גליקן אין אַנדערער ערטער און פון די בעסערע צייטן איז געבליבן אַ פאַראָרעמטע, פאַרלאָזענע שול, אָן מתפללים. פון די צען טיפּן פון וועלכע דער מנין איז צונויפגעשטעלט, וואָלט גאָלדהאַר געקענט שאַפן צען צענטראַלע פיגורן, ווייל יעדער איז אַ וועלט פאַר זיך און פאַרדינט אַ באַזונדערן שטודיום.

מיט רעאַליסטישער שאַרפקייט צייכנט גאָלדהאַר די אַטמאָספער, די געמיטער און איינשטעלונגען פון דעם הייפעלע צונויפגעשלעפּטע מענטשן און אויף דעם הינ־טערגרונט פון מטושט' טונקעלע טענער וואַקסט אויס דער ראַביי צו העכערע דימענסיעס. ער איז ווי אויסגע־שניטן פון אַ מאָנאָליטישן גראַניט. זיין אמונה און זיינע פּרינציפּן זענען אומבויגזאַם ווי פאַרהאַרטעוועטער שטאָל. אַרום אים דרייען זיך, ווי סאַטעליטן, ניין ייִדן מיטן רעווע־רענד פעלדמאַן בראש. פעלדמאַנס ראָלע איז צו זיין דער פאַרבינדונגס־רינג צווישן צוויי אַנטאַגאָניזמען: צווישן דעם ראַביס פּרינציפּן און דאָס פעלן פון אַ מאָראַלישן רוקנ־ביין ביים געדונגענעם מנין.

דאַווענען, טראַכט דער ראַביי, דאַרף מען אָן שכירות, און אַז מען מוז שוין צאָלן — איז פאַרפאַלן! ער וועט זיין באַשיידענעם בודזשעט נאָך מער פאַרקלענערן. אָבער, אַז ייִדן זאָלן פאַרסטרייקן צוליב אַ העכערונג אין שכירות — און נישט וועלן דאַווענען, איז איבער זיינע כוחות צו פאַרשטיין!

גאָלדהאַר האָט אין דער דערציילונג טראַנספאָרמירט פּלאַסטישע רעאַליטעט אין אַן אַבסטראַקטער קאָנצעפּציע, אין אַ יסורימדיקן פּרינציפּ. דער ראַביי קען נישט הע־כערן די שכירות, און וויל אויך נישט פאַרשעמען די שול. שטעלט ער זיך דאַווענען אָן דעם מנין, איינער אַליין אין אַ פוסטער שול.

אין „לעצטן מנין" גיט גאָלדהאַר אַ פלעכט אריין די שוין דערמאָנטע נאָסטאַלגיע אַזוי ווי אדורכגייענדיק. אַזוי האָט ער אויך געטאָן אין דער דערציילונג „די לוויה"; איינער פון די מלווים טוט אַ זאָג: — „עפּעס אַ מאָדנע ערד דאָ... גאָר אַן אַנדערע ווי אינדערהיים"... דער „עפּעס גאָר אַנדערש ווי אינדערהיים" שפּיזט דאָס גריזשנדיקע ווערעמל, וואָס זיצט אין האַרץ פון יעדן עמיגראַנט, און כאָטש מען לייגט עס נישט אריין אין רייזע־טאַש, ברענגט מען עס מיט צוזאַמען מיטן דלות. אין „לעצטן מנין" טוט אַ פרעג דער רעווערענד פעלדמאַן איינעם פון די סטריי־קערס: — ס'טייטש, ווילסט נישט דאַווענען, מיט וואָס וועסטו קומען אויף יענער וועלט?... לאַכט דער געפרעגטער — נאָך הונדערט און צוואַנציק וועל איך דאַווענען אָן געלט, ביי־נאַכט, צוזאַמען מיט די מתים!

רופט זיך אָפּ אַן אַנדערער סטרייקער: — עס פאַלט מיר גאָרנישט איין! אַז איך וועל האַלטן ביי דאַווענען נאָכן טויט, האָב איך מיר אַ שול אינדערהיים, אין סטאַשעוו. אָט מיט אַזאַ צימצום האָט גאָלדהאַר סיי מסביר געווען אַ געדאַנק, און אויך איבערגעשמאָלצן דאָס געפיל פון בענקשאַפט אין אַן אימפּעראַטיוו:

„נאָכן טויט וועל איך דאַווענען אין סטאַשעוו!"

גאָלדהאַר, דער גוטער שילדערער, נוצט אויס די שאַרפקייט פון קאָנטראַסטן כדי צו מאַכן בולטער דאָס געמעל. „אַ שטילע גאַס" איז געבויט אויף דעם קאָנטראַסט־פּרינציפּ. די שטילקייט, וואָס הערשט אין איר איז ממש אָנצוטאַפּן מיט די הענט, אָבער דער שטילקייט איז אַקעגנ־געשטעלט דער גערויש אין מר. ליוויס זאָקנפאַבריק. אַן אַנדערער קאָנטראַסט איז נישט פון אַ פיזישן כאַראַקטער, נאָר מיט אַ סאָציאַלן אונטערגרונט. מר. ליוויי, דער פאַב־ריקאַנט און מלך'ן, דעם ניי־געקומענעם וואָס שפּייט אויס די נשמה זוכנדיק אַרבעט. דער דריטער, ווייניק בולטער קאָנ־טראַסט געפינט זיך צווישן דעם געפיל פון זיכערקייט ביי אַן ארויפגעקומענעם גביר, און מלך'ס צעבראָכן לעבן אַדורכגעוויקט מיט בריאיקע טרערן פון בענקשאַפט נאָך זיין פרוי, וואָס איז פאַרבליבן ביי די דייטשן. אין דער דערציילונג שנירלען זיך צוזאַמען פּסיכאָלאָגישער אריינ־דרינג און פיין געפורעמטע דיכטערישע שורות. איך וועל זיך דערלויבן ציטירן בלויז עטלעכע פון זיי.

„אליין איז מר. ליוויי אַ קליינער, אַן איינגעשרומפּענער, הויט און ביין, מיט אַ גערונצלט פּליכל צווישן די שמאָל פאַרשפּיצטע קינדערשע אַקסלען. דערפאַר אָבער זענען אַלע ביי אים אין דער פאַבריק שלאַנק און הויך גע־וואַקסן. ער פילט זיך קוקנדיק אויף זיינע מענטשן, עפּעס אַנזעעוודיקער און חשובער ביי זיך אליין".

ווי קומט, אַז פון אַ פיגוראַטיוון קאָנטראַסט צווישן גרויס און קליין זאָל ארויסשפּרינגען אַ פּסיכאָלאָגישע קאָנטראָווערסיע? ווי קען איינער וואָס איז קליין און נישט אָנזעעוודיק פילן זיך חשוב צווישן הויך געוואַקסענע מענטשן? גאָלדהאַר פאַרענטפערט די כלומרשטע קאָנטראָ־ווערסיע מיט צוויי זאַצן, אגב זענען זיי באַצירט מיט דיכטערישע מעטאַפאָרן. איך ציטיר:

„ער, מר. ליוויי האָט ליב צו זען דורכן אַפּיס־פענצ־טערל די הויכע געשיקטע מיידלעך, ווי זייערע ווייסע מיידלשע הענט פלאַטערן ווי געפאַנגענע פייגעלעך אין דעם געפלאָנטער פון פעדעם. די גאַנצע פאַבריק הודזשעט און יאָגט, די טראַנסמיסיעס־פּאַסן דרייען זיך מיט אַ היל־כיק געפּאַטשעריי, די מאַשינען זשומען און עס טרייסלען זיך אין זיי די שטאָלענע געדערעם אין גרויסן געאייל. און דאָס אַלץ איז זיין. יאָגט פאַר זיינעטוועגן... ליוויס „האזשערי מילס!"

מיט עטלעכע שטריכן דעקט דער שרייבער דעם דעפּי־ציט פון מר. ליוויס נישט פאַרדינטן שטאָלץ און גדלות:

„סאָציאַלע שרייבערס״, וועלכע ברענגען אַרויס אויף דער אויבערפלאַך די באַהאַלטענע שאָטנס פון סאָציאַלן אומיושר, אָדער האָט ער געהערט צו דער קאַטעגאָריע שרייבערס־כראָניקערס וועלכע כאַפּן אויף דאָס געוויינטלעכע און דאָס אומגעוויינטלעכע, די אַטמאָספער, דעם שטייגער און די זיטן, כדי איבערצולאָזן אַ דאָקומענט פון דער צייט אין אַ ליטעראַרישער פאָרם?

גאָלדהאַרס דיכטערישע וויזיעס האָבן אָנגעהויבן צו פאָרמירן זיך ווען ער איז געזעסן אויף דער שול־באַנק אין דער שטאָט פון זיין געבוירן, אין לאָדזש.

שוין דעמאָלט, נאָך אין יונגן עלטער, האָט ער אָנגעהויבן צו פאַרעפנטלעכן לידער און פּאָעמעס אין ליטעראַרישע זשורנאַלן צוזאַמען מיט זיינע בני־עיר י. ראַבאָן, חיים לייב פוקס און א. אַלפּערין, ביים היינטיקן טאָג איינגעזעסענע באַלעבאַטים אין דער ידישער ליטעראַטור.

אויפן היגן באָדן האָט גאָלדהאַר געהערט צו די פּיאָנערן פון ידישן קינסטלערישן וואָרט, צו די געציילטע, וועלכע האָבן אַוועקגעשטעלט אויסטראַליע אויף דער וועלט־מאַפּע פון דער ידישער בעלעטריסטיק און זשורנאַליסטיק.

גאָלדהאַר איז אין זיין אינערלעכער וועלט געווען אַ טרוימער, אָבער אין דער זעלבער צייט האָט ער געקוקט אויף דער דרויסנדיקער וועלט מיט אַ רעאַליסטישן בליק. אין דער צייט ווען ער האָט געשריבן לידער, האָט ער אויך שטודירט זשורנאַליסטיק. אַז זשורנאַליסטיק איז ווייט פון דיכטונג ווי דער דרום־פּאָל פון צפון־פּאָל איז נישט נייטיק אויפצוקלערן, אָבער ביי אים האָבן בידע ליטעראַרישע זשאַנערן געהויזט געמיטלעך צוזאַמען, ווייל גאָלדהאַרס פעדער האָט פאַרמאָגט אַ טשיקאַווע אייגנשאַפט: אין דער פּובליציסטיק איז זי געווען שאַרף און ער האָט געקענט מיט איר אַ שניט טאָן ווי מיט אַ כירורגישן סקאַפּל. אָבער אין די דערציילונגען האָט געטריפט פון איר אַ זאַפטיקע קאָלירפולקייט, און ער האָט מיט איר מצליח געווען אויסצומאָלן פאַרביקע און פולבלוטיקע טיפּן און געשעענישן, וואָס האָבן געאָטעמט מיט ממשותדיקן רעאַליזם.

ווען עס איז נייטיק געווען, האָט גאָלדהאַר — דער טרוימער און רעאַליסט אָפּגעטיילט איין זשאַנער פון אַנדערן. אין דער פּובליציסטיק האָט ער מיט לאָגישע אַרגומענטן איבערצייגט דעם לייענער נישט איבערלאָזנדיק קיין ספקות. אין דער בעלעטריסטיק האָט זיך נישט געפונען קיין שמץ פון דער „טרוקענער״ זשורנאַליסטיק. ער איז אַלעמאָל געשטאַנען אויף דער וואַך נישט אויסצומישן די צוויי זשאַנערן אין איין שטראָם, וואָס וואָלט נישט געווען לטובה, נאָר לרעה פאַר בידע. גאָלדהאַרס וויזועלע געמעלן זענען שאַרף און בולט ווי מען וואָלט זיי געזען דורך אַ פאַרגרעסער־גלאָז, נישט צעשטערנדיק דערמיט די ריכטיקייט פון אויסמעסט.

שאַרפער און טיפער איז געווען זיין אריינדרינג אין די אינטימע, באַהאַלטענע זיג־זאַגישע געדאַנקען־וועגן פון טיף. עס זענען פאַר אים נישט געווען פאַרהוילן די ויתרוצצות, דער אינערלעכער געראַנגל מיט זיך אַליין, די וואַקלענישן צווישן גוטס און שלעכטס, צווישן פליכטן און באַגערן פון וועלכע קיין ילוד־אישה איז נישט פריי. אין דער זעלבער צייט האָט ער געהאַלטן די אויגן אָפן פאַר דער פולקייט און האַרמאָניע פון בילד, און ער האָט געצייכנט די אויסערלעכקייט צוגלייך מיט דער אינערלעכקייט וועלכע מען זעט נישט מיטן פיזישן אויג, ביזן לעצטן פּרט. אין די פּרטימדיקע און ברייטע שילדערונגען געפינען זיך א סך שטעלן פון צימצומדיקער געפּרעסטקייט, וואָס קלינגען צומאָל אַזוי קורץ ווי אַ מאַטעמאַטישע פאָרמולע, און דאָס איז גאָרנישט אַזאַ לייכטע עובדה. די ענגלענדער האָבן אַ זאָג, וואָס אילוסטרירט אַזאַ אַרט שרייבן און רעדן: „איך האָב געהאַט ווייניק צייט כדי צו זיין קורץ״.

צימצום און געפּרעסטקייט פון וואָרט ווערט ביי אים באַנוצט נאָר ביים פאָרמולירן אַ געדאַנק, ווו איבערגעלאָדנקייט וואָלט געווען אַ שטערונג. דאַקעגן דאָס דערציילערישע פליסט ביי אים פריי און שפעדיק, מיט אַ נישט אונטערגעבראָכענעם ריטעם, כוואַליענדיק און זיכער, טיילמאָל מיט אַ גערויש פון אַ געוויטער, טיילמאָל מיט אַ שטילן געפּליסטער. דער ריטעם און פאַרביקייט פון די אימאַזשן פירן אַריין דעם לייענער אין אַ שטימונגס־פולער אַוראַ און גיבן אים פולקייט און זאַטקייט. ערשט נאָכן לייענען קומט צוריק דער הונגער ווידעראַמאָל צו געבן אַ קוק אויף צוריק, נאָכאַמאָל אויפכאַפּן די באַזונדערע פונקען, וואָס פינקלען אַרויס פונעם טעקסט, נאָכאַמאָל ווערן אויפגערודערט אין געמיט און אין דער מחשבה.

גאָלדהאַר, דער גוטער באָאָבאַכטער, דער קענער פון לעבן און פון מענטשלעכע שוואַכקייטן, האָט אין זיינע ווערק אַריינגענומען אַ טעמע וועלכע איז געווען נאָענט צו זיין געמיט, און ער האָט ארויסגעבראַכט אַלע אירע יסודותדיקע אַספּעקטן און ניואַנסן — דאָס ערנסטע, דאָס דראַמאַטישע, אַמאָל אויך דאָס סאַטירישע, אָבער אַלעמאָל באַגלייט מיט אַ פאַרגעבלעכן שמייכל פון אַ מענטש אַ בר־דעת, וואָס גיט זיין פאַרגעב ווייל ער פאַרשטייט די סיבות.

איז דאָך גאָלדהאַר אליין געווען אַן עמיגראַנט און געהאַט אדורכגעגאַנגען אין דעם נייעם לאַנד אַלע שבעה מדורי גיהנום.

איך וויל נאָר ארויסברענגען די ציטערדיקע פילבאַרקייט מיט וועלכער גאָלדהאַר, דער טרוימער־דיכטער, האָט אין זיינע פּראָזע־ווערק אויסגעשליפן די ענגשאַפט אין די נשמות פון די, וואָס האָבן אין אָנהויב נישט געפונען קיין וואַרעם ווינקעלע ווו אַוועקצולייגן דעם מידן קאָפּ. אין דעם נייעם לאַנד איז אַלץ געווען אויסטערליש און פרעמד, און עס האָט אָנגעיוערט דאָס געפיל פון איינזאַמקייט און פאַרלוירנקייט צוזאַמען מיט דער גרויסער בענקשאַפט, וואָס ווינט ארויס פון די שורות מיטן שלוכץ פון אַ פאַרלאָזן קינד. אָבער פון די זעלבע „פּראָזע״־שורות ווייעט אויך ארויס דער אידעלער אַראָמאַט פון לויטערער דיכטונג. די עמאָציאָנעלע שטימונגען און געדאַנקלעכע עקוויוואַלענטן האָבן געדייעט אין דער נשמה פון דעם שרייבער־עמיגראַנט אַזוי לאַנג, ביז עס איז אים „באַפאַלן״ די רגע פון שאַפן.

אויפפירונג געשילדערט מיט שאַרפע ווערטער, מיט באַצייכענונגען וועלכע מ׳קאָן ניט געפינען אין די יורידישע טעקסט־ביכער. די שפּראַך פון גאָס האָט ניט נאָר אויסגעדריקט זיינע געפילן אין אומצווייפלהאַפטע טערמינען — נאָר אויך האָט עס אים געהאָלפן אונטערשטרייכן איר ראָל ווי אַ פרוי, אַ מאַמע, אַ געליבטע...

עס איז אים באַפאַלן אַ בענקשאַפט נאָך פרייהייט. די פיר שטעקנס פון דער חופה, אונטער וועלכער ער איז געשטאַנען מיט מערין — אין שוואַרצן קאַפּעלוש און די ווייסע הענטשקעס (אָ — מער האָט ער זיי שוין ניט באַנוצט...) ווערליק עס פירט זיך ביי לייטן — האָבן אים, אין סידנעיער האָטעל־באַר, ווו ער האָט זיך פאַרקליבן, כדי צו באַטראַכטן, ווו ער האַלט אין דער וועלט — ווייל נאָכאַלעמען — וואָס עס זאָל ניט געשען — און דאָס לעבן גייט ווייטער... און ער קאָן אויסגבלייבן — דער צוג פון לעבן וועט אַוועק, און ער וועט בלייבן שטיין אויפן פּעראָן, אַן איבעריקער, אַ פאַרגעסענער — איבערגעלאָזן צו זיין אייגענעם גורל.

די פיר שטעקנס זענען פאַר אים געווען די אומזעבאַרע קראַטן, וועלכע פאַרצוימען אים דעם וועג צו דער פרייהייט.

אין איין רגע קומט אים אַלץ צוריק:

דער ערשטער וואַרעמער, סודותדיקער ציטער פון זיין נאָענט מיט אַ מיידל; די אַנטפּלעקונג פון נייע וועלטן, וואָס זענען געווען פאַרבאָרגן פאַר אים. זיי האָבן זיך פאַר אים צעעפנט, און ער האָט געוואָלט זיי אריינגנעמען אין זיך; זיך פאַרזיכערן געזעצלעך — אַז דאָס איז זיינס, און קיינער קען עס אים ניט אָפּרעגן, צונעמען. דאָס איז דער אור־קוואַל; דער ענד־ציל; דער עלעקסיר פון יוגנט און לעבן.

נאַכער איז געקומען די אַנטוישונג, ווי עס קומט די אויסניכטערונג נאָך אַ נאַכטיקער הולאַנקע. די אויסניכטערונג ברענגט מיט זיך אַ ביטערן נאָך טעם, און דעם צוזאָג — מער עס ניט איבערצוחזרן...

ער האָט געוואָלט אָניאָגן זיין יוגנט, וועלכער ער האָט צוגעשמידט צום שול־באַנק, אוניווערסיטעט; קאָמפּליצירטע געזעץ־ביכער.

✶

נאָך די אַלע ווייגען, און וויסקיס וואָס לאָצי האָט יענעם אָוונט געטרונקעןביים יום־טובדיקן טיש, האָט ער דאָך געזען אירע טיפע, ברוינע אויגן, וואָס האָבן אויף אים געקוקט מיט אומעט, מיט געבעט. אין איר בליק איז געווען ווייכע, הכנעהדיקע וואַרעמקייט. זי האָט געזען בלויז אים. אַ נעפלדיקע פייכטקייט האָט פאַרצויגן אירע אויגן, און אין וועלכע עס האָבן זיך געפלעמלט דער אָפּשיין פון די צאַנקענדע ליכט.

איז עס דער זעלבער בחור פון אָנהויב? דער בחור פון סוף?

אַצינד טוט זי אַלץ אים צוריקברענגען...

שרייבּער און בּיכער

י. מ. לעווין

פּנחס גאָלדהאַר — דער טרוימער־רעאַליסט

ס׳איז אַ באַוווּסטער כלל, אַז אין יעדן קינסטלערישן ווערק געפינט זיך דער חותם פון דעם שאַפערס גייסטיקער אינדיווידואַליטעט. עס איז לייכט אונטערצושיידן די דינאַמישע אָנלאָדונג פון אַ בעטהאָווען, צי פון אַן אַנדערן גרויסן מייסטער, פון דער לייכטער, זאָרגלאָזער שפּילעוודיקייט פון יאָהאַן שטראוס וואַלצן.

אַזעלכע אַנאַלאָגיעס זענען פאַראַנען אין אַלע פאָרמען פון קונסט, במילא אויך אין דער ליטעראַטור. פון שלום עליכמס געלעכטער דורך טרערן און מאַרק טוועינס געזונטן הומאָר, פריי פון יידישן קרעכץ. צווישן חיים גראַדעס דיכטערישע רעמינעסצענטן פון פאַרשניטענעם ווילנער שטייגער־פּיזאַזש און מיצקעוויטשעס כישופדיקע מאָלערייען פון די ליטווישע וועלדער.

עס ווילט זיך מיר ברענגען נאָך איין פאַרגלייך — פון פּנחס גאָלדהאַר און יהודה וואָטענס עמיגראַנטן־טיפּן. דער טיפּאַזש, די טעמאַטיק און אויסטראַלישער שטאָטישער פּייזאַזש און מיליע איז עצמדיק דער זעלבער ביי ביידע שרייבער, אָבער עס פעלט זיי אַ פאַרבינדונגס־צייכן, עס פעלט דער אידעאָלאָגישער צוגאַנג צום באַהאַנדלטן סוביעקט. פּנחס גאָלדהאַר איז געווען דורך און דורך פאָלקסטימלעך, עכט יידיש אפילו מיטן רעדנס־אַרט פון די טיפּן, וואָטען איז אין זיין מהות נישט פאָלקסטימלעך, ער שרייבט דאָך אין ענגליש, דערצו בולטן זיך אין זיינע ווערק אַסימילאַטאָרישע טענדענצן, וועלכע דערגייען צום פּראָבלעם פון אויסמישן זיך מיטן ארום.

אויך ביי גאָלדהאַרן שווימט אדורך דער זעלבער פּראָבלעם פון אויסטוישן זיך, צ. ב. סעם און דזשין אין „אויף אַ פאַרם״, אָבער ער באַרירט אים אידל און פאַרזיכטיק. ער פּראָפּאַגירט אים נישט, ער ברענגט אים ווי פאַרבייגענדיק, ווי אַ זאַך וואָס קען טרעפן אין לעבן. דאָס איז נישט זיין פאָלקס־פילאָזאָפיע. דאָס וואָלט געווען ווי אַ פרעמד־קערפּער אין דער איינשטעלונג פון אַ נאַציאָנאַלדענקנדיקן, פאָלקסטימלעכן שרייבער. וואָטען טוט דאָס דווקא יאָ, פון איבערצייגונג.

איידער מיר וועלן זיך נעמען פאַנאַנדערקלייבן אין גאָלדהאַרס גייסטיקער ירושה, איז נייטיק צו געפינען אַן ענטפער אויף אַ סטערעאָטיפּישער פראַגע וואָס ווערט געווינטלעך געשטעלט: — וואָס האָט כאַראַקטעריזירט גאָלדהאַרס שעפערישער חותם און פון וועלכע קוואַלן איז געקומען דער סטימול, דער רוקנביין וואָס געפינט זיך אין זיינע ווערק? האָט גאָלדהאַר געהערט צו די אזוי גערופענע

— ווי קאָן מען עס, אין אָט דער שפּעטער שעה לאָזן אַ פרוי, זי זאָל זיך זוכן אַ טעקסי אהיימצופאָרן?

אָבער דאָ האָט דער גוטמוטיקער, צוגעלאָזענער, שפּילעוודיקער לאָצי מיטאַמאָל באַקומען באַק־ציין — און זיך איינגעשפּאַרט:

— קודם איז ער אַ מענטש, זייער אַ פאַרנומענער — און יעדער ווייס, אַז ער וווינט איבערהויפּט אין גאָר אַן אַנדער ריכטונג — מ׳קאָן זאָגן — אַבסאָלוט אַ פאַרקערטע ריכטונג, און די שעה אליין איז שוין אויך ניט קיין פריע — און ער קען עס זיך ניט אונטערנעמען.

ווי אַ גוט־דערצויגענער מענטש האָט ער אפילו געזאָגט, אַז ער באַדויערט עס זייער — אָבער דאָך...

★

דער אַדוואָקאַט לאָצי גרינשפּאַן, כאָטש ערשט אין די מיטל־דרייסיקער, האָט זיך שוין באַוויזן צו מאַכן אַ נאָמען, ווי אַן עקספּערט, אויפן געביט פון אינדוסטריעלע געזעצן. ער האָט אַ שאַרפן קאָפּ, שאַרפע, דורכדרינגלעכע אויגן, א שאַרפע צונג, און כדי דאָס אַלץ צו געבן דעם געהעריקן אויסדרוק — האָט ער געלאָזן וואַקסן אַ שאַרף, פאַרשניצט בערדל.

זיינע אַדוואָקאַטישע פעיקייטן און געניטקייטן — האָט ער געוווּסט — וועלן צו גאָרניט נוצן אין דעם מאָמענט — ווען ער און מערי וועלן זיך געפינען אויפן ענגן שטח פון אויטאָ. אָנשטאָט צו פירן דאָס רעדל, וועלן זיינע הענט נעמען ארומוואַנדערן, זיך איינקלאַמערן אין אירע פינגער, און ער וועט מוזן זיך אָפּשטעלן אין מיטן פאָרן אין עפּעס אַ טונקעלער גאַס, און דאַן וועט זיך עס איבערחזרן.

אפילו אין די עטלעכע יאָר, ווען זיי האָבן געוווינט צוזאַמען אין דער באַקוועמער, סאָלידער וווינונג, מיט די ווייכע, רחבותדיקע בעטן, שפּיגלען, באָד־צימערן; ווייכע טעפּיכער און צוגעקליבענע בילדער אויף די ווענט; דער באַר, אויסגעשטאַט מיט די גוטע געטראַנקען, האָבן זיי דווקא אין דער שטילקייט פון דער נאַכט, אין ענגן ספּאָרט־אויטאָ, אָן אַ פריערדיקער צוגרייטונג און אָפּריידעניש — פּלוצלינג דערפילט די באַדערפעניש צו זיין צוזאַמען; די באַדערפעניש צו פאַרגעסן זיך; פאַרפּלאָנטערן זיך, און אויפפּלאָנטערן זיך — ווי זיי וואָלטן עס געווען די ערשטע צוויי מענטשן, וואָס האָבן נאָר וואָס אַנטדעקט דעם גענוס פון ליבע און האָבן מורא אַ רגע צו פאַרלירן, ווייל אין אָט דער רגע פון וואַרטן— קאָן דאָס גליק פאַרשווינדן, ווי עס פאַרשווינדט אַ פאַלנדיקער שטערן...

נאָך די אַלע וויסקיס און ווײַנען, וואָס לאָצי גרינשפּאַן האָט אין יענעם אָוונט געטרונקען אויף דער פאַמיליע־שמחה, האָט ער דאָך ניט פאַרפעלט צו געדענקען, ווי שווער עס איז אָנגעקומען צו באַשליסן — אַז זייער צוזאַמענלעבן פאַרמאָגט ניט מער דעם באַזיס, אויף וועלכן ער האָט געבויט — און אַז ער רייסט איבער מיט מערין.

געווען איז ער דאַן אויף אַ פּראָצעס אין סידנעי. נאָכער איז ער איבערגעבליבן אַן איבעריקן טאָג, כאָטש מ׳האָט אים זייער נויטיק געהאַט אין זיין מעלבורנער ביוראָ, און דער טעלעפאָן האָט אָן אויפהער אים גערופן. ער האָט געוואָלט אויס׳סדרן זיין אייגן לעבן, וואָס איז אים אָנגעקומען אַ סך שווערער, ווי אויס׳סדרן דעם ענין מיט די פּאַטענטן, וואָס צוויי פירמעס האָבן געהאַלטן — אַז זיי האָבן דאָס אויסשליסלעכע רעכט אויף אים.

נו, ער האָט פאַרשטאַנען די סיבה: דאָס אייגענע לעבן קאָן מען ניט רעגולירן מיט קאַלטער לאָגיק; פאַררופן זיך אויף געזעצן; אָנווייזן אויף פּרעצעדענטן, ווי באַרימטע יוריסטן האָבן געמשפּט. עס איז דאָס זעלבע ווי ביי אַ דאָקטער, וואָס קאָן ניט אָפּערירן זיין אייגן קינד...

און דאָ הויבט זיך אָן די צרה: אַ מענטש לעבט דאָך ניט אין בוש — הויבסט זיך אויף און אַנטלויפסט — און אויס, פּטור...

זיינע עלטערן האָבן אים געוואָרנט, אַז זיין געפיל פון אחריות איז ניט קיין גענוגנדיקע סיבה צו מאַכן דעם שריט, וואָס אַ מענטש מאַכט אים געוויינטלעך נאָר איין מאָל אין לעבן.

דער באַגריף: אייביק און אייביקייט איז פאַרן צוויי־אונצוואַנציק יאָריקן לאָצי געווען ווי עפּעס אַ ווייטע זאַך, איינגעהילט אין סודותדיקע נעפּלען וואָס פּלאָנטערן זיך אין קעפּ ביי אַלטע לייט. דער היינט איז פאַר אים געווען אַ לעבעדיקער, אַ צאַפּלדיקער, אַ זאַך וואָס מ׳קאָן אָנטאַפּן, אַרומנעמען, צודריקן צו זיך און אריבערשפּאַנען די שוועל, וועלכע טיילט פאַנאַנדער די וועלטן פון יונג און אַלט.

אזוי האָבן לכתחילה געקלונגען זיינע אַרגומענטן. אין קאָן איז געשטאַנען זיין אייגענע צוקונפט, וועלכע ער וויל געשטאַלטן אליין — אַליין מאַכן זיינע פעלערן, און פון זיי זיך לערנען. מ׳קאָן ניט לערנען פון די פּערזענלעכע דערפאַרונגען פון אַנדערע. אין די פאַרהאַנדלונגען מיט זיינע עלטערן, האָט ער אָנגעוואָנדן דעם אַרגומענטאַטיוון כוח — וואָס האָט אים שפּעטער געמאַכט פאַרן אָנגעזעענעם אַדוואָקאַט.

די אַרגומענטן — מוז מען צוגעבן — זענען געווען גענוג וואָגיק, און ווי האָבן עלטערן זיך געקאָנט אַנטקעגנשטעלן?

סיי ווי — דאָס קינד איז שוין געווען אונטערוועגס...

אין סידנעי, אליין מיט זיך — האָט ער ווידעראַמאָל איבערגעמישט אין זכרון די אַקטן פון זיין „קעיס״. מיט זיך אליין איז ער פאַרטיק געוואָרן: קעטי — דאָס בלאָנדע מיידעלע לערנט שוין אין שול — פאַר איר וועט ער זאָרגן. זי דאַרף ניט זיין קיין אָפּהאַלט. און אַז ער וועט מער ניט וווינען מיט מערין — הערט ער אויף צו זיין איר טאַטע?

פאַר זיינע עלטערן — און פאַר מעריס עלטערן וועט עס זיין אַ ביטערע פּיל אַראָפּצושלינגען. זיי האָבן זיך שוין איינגעלעבט מיטן געדאַנק, פון אָט דער סטאַטישער געמיטלעכקייט. פאַר אים אָבער איז ענג געוואָרן די שטוב. מערי איז אים געוואָרן ווידערווילִיק: אין איר באַנעמונג; איר באַציאונג, איר עגאָאיזם — דאָס איז שוין ניט איינמאָל דורכגעלופטערט געוואָרן צווישן זיי, און ער האָט איר

זי האָט אָבער געזען — בלויז אים. אַ נעפּלדיקע פייכטקייט האָט פאַרצויגן אירע אויגן, אין וועלכע עס האָבן זיך געפּלעמלט דער אָפּשיין פון די ליכט, מחמת זי האָט שוין אויך עפּעס געהאַט פאַרזוכט פון דער בורשטינענער פליסיקייט — און אַלץ אין איר האָט זיך קאָנצענטרירט אויף אים. מיטן קוקן אויף אים, האָט זי געוואָלט אים עפּעס לאָזן וויסן. עפּעס — וואָס נאָר ער אַליין קאָן באַגרייפן. ער האָט זיך געלאָזט באַדינען מיט אַ נאַטירלעכקייט, ווי ער וואָלט שוין געווען געוווינט דערצו.

עס האָט זיך געקאָנט דוכטן, אַז דאָס זענען צוויי, ביז גאָר נאָענטע, און אפילו אינטימע מענטשן, וואָס צוליב עפּעס אַ סיבה, אָדער אַ צופאַל זיצן זיי קעגנאיבער, פאַנאַנדערגעטיילט מיטן יום־טוב׳דיקן, פאַרפּוצטן טיש.

ער האָט באַמערקט איר ניי קלייד מיטן טיפן אויסשניט ארום האַלדז, וואָס האָט כמעט ווי פאַרשטעלט איר ראָזלעכן, צאַרטן בוזעם. ער האָט אפילו וועגן דעם געמאַכט אַ דרך־אגב׳דיקע באַמערקונג, וועלכע נאָר זיי ביידע האָבן פאַרשטאַנען — און עס האָט זיך איר געדוכט, אַז עס גייט אים אָן.

זי האָט געוווּסט, אַז ער וועט אין דעם אָוונט זיין דאָ, ביים יום־טוב׳דיקן טיש, האָט זי דעריבער אָנגעטאָן דאָס דינע קייטעלע מיט דער גאָלדענער פיגור, וועלכע ער האָט איר געשענקט צו זייער חתונה. נאָר דאָס האָט שוין געהאַט אַ שייכות צו די ערשטע יאָרן פון זייערע ליבע — אידער ער האָט זי איבערגעלאָזט.

אַצינד טוט זי אַלץ, אים צוריקברענגען.

זי האָט זיך באַמיט איינצוהאַלטן זיין בליק אויף זיך וואָס לענגער — ווייל זי האָט געקאָנט זיין שוואַכקייט, און געוווּסט, אַז איר פרויאישקייט קאָן אים נאָך אַלץ באַווירקן, ווי דאָס איז געווען אין אָנהויב צווישן זיי.

פונקט ווי זי — האָט ער עס אויך געוווּסט. האָט ער זיך דעריבער באַמיט אוועקצוקוקן פון אָט דעם פונקט, אין וועלכן עס האָט, ווי אַ געפאַנגענער פויגל געצאַפּלט איר אָנציאונגס־קראַפט, וואָס האָט אים פאַרשיכורט און גערייצט. ער איז געווען פאָפולער מיט די געסט ביים טיש, און יעדער האָט געפילט פאַר זיין חוב אים עפּעס צו זאָגן, עפּעס אַזוינס, וואָס ער ווייס נאָך ניט. א חכמה׳לע; אַ וויץ. ער האָט זיך צוגעהערט, אַריינגעוואָרפן אַ וואָרט, אַן אייגענעם וויץ — זיך באַמיט צו מאַכן דעם איינדרוק פון אַ זאָרגלאָזן מענטשן וואָס איז באַפרידיקט מיט זיינע דערגרייכונגען אין לעבן; אַ מענטש, וועלכן ס׳פעלט גאָרניט, ממש אָן זאָרגן. אָבער פאָרט, זיינע שאַרפע, געדיכטע ברעמען האָבן פאַרראַטן דאָס, וואָס קומט פאָר אין זיין מוח — מיט אַ נערוועזן צוקן. עס איז געווען די שפּירונג, די אָנרעגונג וואָס פירט מיטן בליק, ווי באַוועגט פון אַן אומזעבאַרן מעכאַניזם, אָדער פאַרבאָרגענע עלעקטרישע פולסן. ער האָט געקאָנט די קוועלע פון וועלכע עס שטראָמען די עלקטרישע כוואַליעס — און איר געפּרוווט אַנטקעגנווירקן.

די געסט האָבן זיך וואַרשיינלעך געכאַפּט, אַז ער האָט ניט קיין גרויסן אינטערעס אין דאָס אַלץ, וואָס זיי פּרובירן אים היינט דערציילן. לעולם — זיי האָבן אים געקאָנט פון קינדווייז אָן... זיי האָבן זיך דעריבער אריינגעלאָזן אין זייערע אייגענע ענינים, און מ׳קאָן רואיק זאָגן, אַז די ענינים זענען געווען פון ביז גאָר פּראַקטישן און קאָנקרעטן כאַראַקטער, ווי למשל: דאָס אויספּרובירן און זאָגן מבינות אויף די ווײַנען, די ליקערן און די געפּעקלטע, קאַלטע צונגען...

די געסט, אָט אַזוי פאַרטאָן אין דעם, נאָך וואָס מ׳האָט זיי דאָ אייגנטלעך פאַרבעטן, און ווערליק דעם — וואָס מ׳האָט פון זיי דערוואַרט — האָבן זיך ניט געהאַט מיט וואָס צו פאַרשעמען. זיי האָבן אויך געפונען צייט, צו ווידמענען אַ רגע אויפמערקזאַמקייט, כאָטש אַ זייטיקע, דער פריינדלעכקייט צווישן די צוויי יונגע מענטשן. מיט דער געמיטלעכקייט פון זאַטע, גוטמוטיקע מענטשן האָבן זיי דאַן אַ טראַכט געטאָן וועגן העכערע פּראָבלעמען: וועגן דער פירונג פון דער וועלט; וועגן דעם — צוליב וואָס גאָט האָט באַשאַפן אדמען און חוהן, און דאַן זענען זיי געקומען צום אויספיר, אַז אדרבא:

— עס וואָלט געווען אַ יושר, אַז אָט די צוויי, וועמענס חתונה זיי האָבן אויך ניט פאַרשעמט — ווערליק דאָס עסן און טרינקען און לאָזן זיך ווױלגיין, און זיך דעריבער געפילט דאָ שטיקלעך מחותנים, אַז טאַקע אדרבה — עס וואָלט גאָר ניט געווען קיין קרומע זאַך, אַז אָט די צוויי זאָלן ווידער ארונטערקריכן אונטער דער פערענע (עס איז געווען אַ קאַלטע, ווינטערדיקע נאַכט, אין דרויסן), ווייל פון דעם זעלבן אָרט טאַקע, זענען זיי דערגאַנגען צו דער חופּה...

נאָר די געסט האָבן נאָכאַלעמען געהאַט גענוג שכל, אָט די געדאַנקען טראַכטן פאַר זיך, און חלילה ניט אויפמאַכן דאָס מויל... מ׳זאָל ניט מיינען — אַז זיי זענען שיכור...

די געדאַנקען, דאַרף מען פאַרשטיין, האָבן צו לאַנג ניט באַאומרואיקט דעם געמיט פון די געסט. ניט צוליב דעם, דאָס הייסט — נאָכצוקוקן ווי עס פירן זיך יונגע מענטשן — האָט מען זיי אַהער פאַרבעטן. דעריבער טאַקע האָבן זיי זיך צוריקגעקערט צו זייער באַשעפטיקונג און ווידער גענומען אויספּרובירן די נייע מאכלים, וואָס מ׳האָט דערלאַנגט צום טיש.

אַ חוץ אַלעמען — וואָלט כדאי געווען צו באַמערקן אין דער פאַרטיידיקונג פון די געסט — אַז דער געדאַנק ביי זיי האָט זיך שוין היפּשלעך געפּלאָנטערט, און זיי האָבן שוין מער ניט געוווּסט אויף קלאָר צי ס׳וואָלט געווען א תכלית, ווען די צוויי וואָלטן זיך ווידער צענויפגעפאָרט. אַ פאַרצירעוועטער גוואַלד־ריס, בלייבט סיי ווי אַ גוואַלד־ריס.

שפּעטער צו, האָט מען זיך גענומען קלייבן אין וועג אריין. ווידעראַמאָל האָט די איבערגעגעבנקייט און די ווױלטעטיקייט און די גוטסקייט גענומען אויבערהאַנט, און די געסט האָבן גענומען צושטיין צו לאַצין, ער זאָל אָפּפירן אַהיים מערין — ווייל עס איז דאָך זעלבסטפאַרשטענדלעך:

ש. בענעט שרייבט: „טראָץ אַלע פּאָזיטיווע רעזולטאַטן און דערפאָלגן ביי פאַרשידענע קרייזן פונעם אויסטראַלישן פאָלק און סטייט־רעגירונג פון מערב־אויסטראַליע, איז דער קימבערליי־פּראָיעקט אָפּגעוואָרפן געוואָרן דורך דער פעדעראַלער רעגירונג אין קאַנבעראַ און דורך דעם פּרעמיער־מיניסטער מענזיס״.

איז קודם־כל, מעגט איר האָבן די אָדער אַן אַנדער מיינונג איבער מענזיסן. אָבער נישט ער האָט אָפּגעוואָרפן דעם פּראָיעקט, ווייל דעמאָלט איז מענזיס שוין נישט געווען דער פּרעמיער־מיניסטער, נאָר דזשאָן קערטין, דער לידער פון דער לייבאָר־פּאַרטיי, וואָס איז געווען די פעדעראַלע רעגירונג פון אויסטראַליע.

אפילו דער פּרעמיער פון מערב־אויסטראַליע, ווילקאָק, האָט געהאַט זיינע רעזערוואַציעס. ער האָט געזאָגט צו ד״ר שטיינבערגן: „מיר מוזן האָבן די גאַראַנטיע, אַז אייערע מענטשן וועלן בלייבן אין די יידישע ישובים, זיי אַנטוויקלען און נישט זיך צעלויפן אין די שטעט צו ווערן אַ לאַסט אויף דער רעגירונג״.

די שטעלע ציטיר איך פון ארטור קאָלוועלס בוך, זיין אויטאָביאָגראַפיע: „זיי יושרדיק און האָב נישט קיין מורא״. ‘‘Be Just and Fear Not’’.

איך ציטיר ווייטער פון דער זעלבער קוועלע. קאָלוועל שרייבט: „דאָס איז זייער אַ קלוגע אָבסערוואַציע מצד דעם פּרעמיער ווילקאָק, און מיט דעם איז אויך געווען באַזאָרגט קערטין. אויב א יידישער ישוב זאָל ווערן אויפגעשטעלט אין קימבערליי, ווי אזוי וועט יעדער איינוווינער, וואָס קומט אונטער דער השגחה, פּאַטראָנאַט פון דער „פריילאַנד־ליגע״, קען געצוווּנגען ווערן צו בלייבן אין דער געגנט, אויב ער וויל עס פאַרלאָזן. קערטין האָט געגנוי פאַרשטאַנען אַז עס וועט נישט לאַנג גדויערן און אַ צאָל מענטשן פון ישוב וועלן ווערן אומצופרידן און זיך איבערציען קיין סידנעי, מעלבורן, אָדער אין אַנדערע שטעט. ער (קערטין) האָט געוווּסט, אז עס וועלן אַנטשטיין פּראָבלעמען צווישן דער „פריילאַנד ליגע״ און די רעגירונגען פון מערב אויסטראַליע און פעדעראַלער. ער האָט געפילט, אַז דאָס וועט גורם זיין די פאַרשטאַרקונג פון דעם אַנטיסעמיסיזם צווישן דער אויסטראַלישער באַפעלקערונג״.

קאָלוועל שרייבט ווייטער: „די גרעסטע קעגנערשאַפט איז געווען, וואָס קיין שום טייל פון אויסטראַליע קען קיינמאָל נישט איבערגעגעבן ווערן צו אַ ספּעציעלער ראַסע אָדער רעליגיע צו עטאַבלירן א פולשטענדיקן, סעפּעראַטן, אָפּגעזונדערטן פאַרבאַנד, אָפּגעריסן פון דער איבעריקער באַפעלקערונג. מיר גלויבן, אין דעם לאַנד, ווי אַלע דעמאָקראַטיעס טוען. ווען דו לעבסט איז אַ פּלוראַליסטישער געזעלשאַפט, האָט יעדע פּערזאָן די זעלבע רעכטן און פּריווילעגיעס, ווי יעדער אַנדערע פּערזאָן. ער האָט אויך די זעלבע פאַראַנטוואָרטלעכקייט און פליכטן, ווי יעדע אַנדערע פּערזאָן. קיינער האָט נישט די רעכט, וואָס זאָלן זיין אויסשליסלעך אין זיין אייגענעם באַזיץ און אויסשליסן אַנדערע פּערזאָנען״.

איך וואָלט נאָך געוואָלט ברענגען פון דער זעלבער קוועלע א רייע ידיעות פון פּערזענלעכער קאָרעספּאָנדענץ צווישן ד״ר שטיינבערג און קערטינען און שפּעטער מיט טשיפלעי, אָבער ס׳איז געבליבן ביים אַלטן דאָס וואָס איך ציטיר פון אַרטור קאָלוועל.

אַזוי זעט אויס דער אמת וועגן דעם אויסגאַנג פון קימבערלעי־פּראָיעקט.

מ. אייזענבוד

און דאָס לעבן גייט ווייטער...

(דערציילונג)

ביים יום־טוב׳דיקן טיש זענען זיי געזעסן קעגנאיבער. די מאכלים האָבן ארויסגעשמעקט פון גלעזערנע, קאָלירטע שיסלען; פון קאַרבירטע טאַצן. די פלעשער ווין און וויסקי, די פינקלדיקע גלעזער — דאָס אַלץ איז געווען צווישן זיי. ער האָט אָנגעגאָסן וויסקי אין זיין גלאָז. זי האָט מיטן אויג נאָכגעפאָלגט זיין האַנט. אין איר בליק איז געווען ווייכע, הכנעהדיקע איבערגעגעבנקייט. לויטן סכום, וואָס ער גיסט זיך אָן, האָט זי געוואָלט ארויספילן זיין שטימונג, זיינע פירונגען און זייער אויסווירקונג אויפן אַרום. דאָס גלאָז איז געווען דער באַראָמעטער — זי האָט געקאָנט פאָרפילן דעם שטורעם וואָס הויבט אָן אָנוואַקסן אין אים. און אפילו דער שטורעם האָט געקאָנט זיין פאַרשידנאַרטיק: טייל מאָל איז עס געווען דער שטורעם, וואָס האָט געבראַכט אַ וואַרעמען רעגן, פול מיט ראָמאַנטישן אויסגוס — אַ סך מאָל איז עס אָבער געווען אַ ווילדער שטורעם־ווינט, וואָס האָט אָנגעמאַכט אַ חורבן.

זי האָט גענומען דאָס גלאָז פון טיש, וואָס ער האָט נאָר וואָס אָנגעפילט מיט דער בורשטינענער פליסיקייט, און שטיל אַ פרעג געטאָן:

— אייז?

— נאַטירלעך...

זי האָט אים געבראַכט אייז. זי איז אים דאַנקבאַר געווען פאַר זיין אויפמערקזאַמקייט, פאַרן פריינדלעכן טאָן.

אויפן טיש האָבן יום־טוב׳דיק געברענט די ליכט. די געסט, פאַרטאָן אין אַ זאַטן, זאָרגלאָזן שמועס האָבן ניט פאַרגעסן, אַז עס געהערט צום גוטן טאָן צו לויבן דער באַלעבאָסטע פאַר אירע געראָטענע מאכלים, פאַר איר אויפּטו. און לויבן איז טאַקע געווען וואָס. יעדע שיסל האָט געהאַט אַ באַזונדערן טעם, און כאָטש די געסט האָבן ארויסגעוויזן אַ סך בריהשאַפט און וויסן אין ענין קאָלאָריעס, זייער ווירקונג אויפן געזונט און וויפל אַ שטייגער אַ מענטש דאַרף עסן כדי צו האָבן אַ באַלאַנסירטע דיעטע — האָבן זיי פונדעסטוועגן עס פאַרקוקט, און שטילערהייט אונטערגעזינדיקט קעגן זייער באַהאַוונטקייט, ווייל זיי האָבן ניט געקאָנטביישטיין דעם נסיון.

סענדער בורשטין

דער קימבערליי־פּראָיעקט

(עטלעכע באַמערקונגען צום אַרטיקל פון **ש. בענעט**)

אין לעצטן מערץ־אַפּריל נר. פון די „מעלבורנער בלעטער“ האָט פריינד ש. בענעט אָפּגעדרוקט אַן אַרטיקל וועגן דעם קימבערלעי־פּראָיעקט פון ד״ר י. נ. שטיינבערג. זייענדיק אין אַלגעמיין מסכים מיטן מחברס אָפּשאַצונג איבער דער גרויסער פּערזענלעכקייט פון ד״ר שטיינבערג, זיין אידעאַליזם, ערלעכקייט און גרויסער ייד, קען מען אָבער נישט דורכלאָזן אַ רייע נישט ריכטיקע פעסטשטעלונגען אין דעם ענין קימבערליי גופא, סיי געאָגראַפישע, סיי פּאָליטישע, סיי היסטאָרישע, וואָס קענען פאַרפירן דעם ערנסטן לייענער.

מיר ווילן דאָס פּרובירן אַנאַליזירן.

פּר׳ ש. בענעט שרייבט: „די טעריטאָריע פון קימבערליי, וואָס געפינט זיך אויפן דרומדיקן טייל פון וועסט־אויסטראַליע, איז אויסגעקליבן געוואָרן פאַרן פּראָיעקט. די דאָזיקע געגענט איז זייער פּרוכטבאַר און האָט נאַטירלעכע וואַסער־גרובנס, טייכן און טראָפּישע רעגנס. דער ראַיאָן איז צוגעפּאַסט פאַר האָדעווען בהמות, שעפּסן, מאַיז־גערעטעניש. די געגנט געפינט זיך נעבן גרויסע טייכן און האָט אַ פּאָרט אויפן פּאַציפישן אָקעאַן (אונטערגעשטראָכן דורך מיר — ס.ב.)

אין דעם דאָזיקן פּאַראַגראַף זענען פאַראַן צוויי געאָגראַפישע פעלערן. ערשטנס — קימבערליי געפינט זיך נישט אין דרומדיקן טייל פון וועסט־אויסטראַליע, נאָר אויפן צפון־מערבדיקן טייל פון וועסט־אויסטראַליע. צווייטנס, קען נישט וועסט־אויסטראַליע, וואָס געפינט זיך ביים אינדישן אָקעאַן האָבן אַ פּאָרט אין פּאַציפישן אָקעאַן. ס׳איז „פּאָלג־מיך־אַ־גאַנג“, אַ שפּרונג פון מערב קיין מזרח. ס׳איז טאַקע אמת, אַז קימבערליי האָט אַ צוטריט צום ים, אָבער צום אינדישן.

אויף אַן אַנדער אָרט, אין זעלבן אַרטיקל שרייבט ש. בענעט: „ד״ר שטיינבערג האָט געגלויבט, אַז ארץ ישראל וועט נישט קענען לייזן די פּליטים־לאַגע פון אייראָפּע“ אין 1940. און מען דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז די טויערן פון א״י זענען געווען הערמעטיש פאַרמאַכט דורך בעווינס פּאָליטיק, וואָס אפילו די „סטרומאַ“־קרבנות האָבן נישט געבראַכט קיין רעזולטאַטן“.

איך גיי נישט פאַרטיידיקן בעווינען. ער האָט גענוג חטאים אָן דעם. אָבער פאַרוואָס בלויז בעווין? די טראַגעדיע „סטרומאַ“ איז פאָרגעקומען אין 1942. דעמאָלט איז אין ענגלאַנד געווען אַ קאָאַליציע־רעגירונג פון די קאָנסערוואַטיווע און לייבאָר־פּאַרטייען, די טשערטשיל־עטלי־רעגירונג. בעווין איז געווען דער אַרבעטס־מיניסטער און אידען דער אויסערן־מיניסטער. אויב באַשולדיקן, איז די גאַנצע ענגלישע רעגירונג שולדיק,ביידע פּאַרטייען.

ש. ב. שרייבט אויך: „אַז די ענגלישע רעגירונג איז געווען קעגן דעם פּראָיעקט“, דעם קימבערליי־פּראָיעקט.

איך ווייס נישט פון וועלכע קוואַלן פּר׳ בענעט נעמט די דאָזיקע פעסטשטעלונג. איך וואָלט אים געווען דאַנקבאַר, אז ער זאָל מיר דאָס באַווייזן. די לאָגיק זאָגט פּונקט פאַרקערט. מיר ווייסן, אז די ענגלישע פּאָליטיק אין יענער צייט, סיי פון די קאָנסערוואַטיווע און סיי פון דער לייבאָר פּאַרטייען, איז געווען איינגעשטעלט פּראָ־אַראַביש צו געפעלן די אַראַבער. על־פּי־שכל איז דאָך די קימבערליי־אידעע געווען, ווי א גרויס געווינס, ווי אַ בליץ־אָפּלייטער פאַר ענגלאַנד, פּונקט ווי די פאַרמלחמהדיקע רעאַקציאָנערע פּוילישע רעגירונגען, ווענדיק פּטור ווערן פון די יידן אין פּוילן, האָבן געמאַכט באַמיאונגען וועגן יידישער עמיגראַציע קיין מאַדאַגאַסקאַר.

צווייטנס, האָט ענגלאַנד דעמאָלט געהאַט מיט זיך צו טאָן. זי איז געווען איינגעוויקלט אין אַ בלוטיקער מלחמה מיט היטלער־דייטשלאַנד. דער ענין קימבערליי איז איר נישט געלעגן אין דער „לינקער פּיאַטע“ וועגן זיין פאַר אָדער קעגן א נייער „אוגאַנדע“.

קומען מיר איצט צום לעצטן און וויכטיקסטן פּונקט: — ווי איז געווען די באַציאונג פון דער אויסטראַלישער פעדעראַלער רעגירונג צום קימבערליי־פּראָיעקט?

לשכת שר החינוך והתרבות

לכבוד
ב׳ וינר
ועד "קדימה"
מעלבורן

בע״ה כ׳ באייר תשל״ט
17 במאי 1979

שלום רב.

מכתבכם לשר החינוך והתרבות הועבר אלי.

אנו טפלנו רבות בנושא להקת "אנחנו-כאן", והשר מינה ועדה בת 3 אנשים לבדוק את נושא הלהקה.

אנו מקוים, שלאחר המלצות הועדה, יבואו הדברים על תיקונם.

ב ב ר כ ה,

דב גולדברגר
יועץ השר

ביוראָ פון מיניסטער
פאַר בילדונג און קולטור
צו דעם „קדימה“־קאָמיטעט
אין מעלבורן

אייער בריוו צו דעם מיניסטער פאַר בילדונג און קולטור איז מיר איבערגעגעבן געוואָרן.

מיר האָבן זיך פאַרנומען זייער א סך מיט דער פראַגע „אנחנו כאן“ און דער מיניסטער האָט באַשטימט אַ קאָמיסיע פון 3 מיטגלידער אויסצופאָרשן דעם ענין.

מיר האָפן, אז נאָך דער רעקאָמענדאַציע פון דער דאָזיקער קאָמיסיע וועט די פראַגע געלייזט ווערן.

מיט גרוס
דב גאָלדבערגער
מיניסטעריאַל־ראַטגעבער

לשכת נשיא המדינה

OF THE PRESIDENT OF ISRAEL

ירושלים, כח באדר תשל״ט, 27 במרס 1979

לכבוד
מר י. שר, יו״ר
ועדת התרבות שע״י ״קדימה״
7 רחוב סלבין, אלסטרנויק, 3185
אוסטרליה

מר שר הנכבד,

נשיא המדינה, מר יצחק נבון, הטיל עלי לאשר את קבלת מכתבכם, מיום 4 דנא, ולהביע לכם בזאת את הערכתו הכנה להתענינותכם בלהקת ״אנחנו כאן״ ודאגתכם לעתידה.

עוד בטרם שמכתבכם נתקבל, פנה הנשיא בעצמו אל המוסדות הנוגעים בדבר כדי להיודע על הפרטים ולהביע את תקותו להמשך פעולתה של הלהקה. ישנם קשיים ממשיים והקטע מעתון ״דבר״ שלפני שבוע המצורף לזאת מסביר את זאת. נקוה בכל זאת שפשרה לשביעות רצון כולם תבטיח את קיום הלהקה ״אנחנו כאן״.

בברכת הנשיא לך ולעמיתיך,

ובכבוד רב

שולמית נרדי
יועצת לנשיא

מצ״ל: 1

שנ/מב

הסוכנות היהודית לארץ־ישראל

THE EXECUTIVE OF THE JEWISH AGENCY

לשכת יו״ר ההנהלה — OFFICE OF THE CHAIRMAN

יצחק רגר — YITZHACK RAGER

יועץ היו״ר — General Counsel

כ״ד באדר תשל״ט
23.3.79

לכבוד
ועד ״קדימה״
מלבורן

א.נ.,

תודה על מכתבכם אל מר דולצין.

להקת״אנחנו כאן״ נהנתה עד היום מסיוע רב מתקציבי הציבור ובכלל זה סכומים נכבדים מקופת הסוכנות.

גם בעתיד יש בכוונתנו לסייע ללהקה, אם תקפיד על הקריטריונים המקובלים ובין היתר תקציב מפורט ומאושר.

בכבוד רב,

י. רגר

ביורא פון מלוכה־פרעזידענט
ירושלים, 27טער מערץ 1979
צו דער פאַרוואַלטונג
פון „קדימה” אין מעלבורן,
אויסטראַליע.

דער פּרעזידענט פון דער מדינה מר יצחק נבון האָט מיך באַאויפטראַגט צו באַשטעטיקן די קבלה פון אייער בריוו פון 4־טן מערץ 1979 און אייך אויסדריקן זיין אויפריכטיקע אָנערקענונג פאר אייער פאַראינטערעסירונג מיט דעם אַנסאַמבל „אנחנו כאן” און פאַר אייער זאָרג וועגן זייער צוקונפט.

איידער אייער בריוו איז דערהאַלטן געוואָרן, האָט דער פּרעזידענט פּערזענלעך זיך געווענדעט צו די מאָסגעבנדע אינסטאַנצן, צו דערגיין די איינצלהייטן און אויסדריקן זיין האָפענונג, אז דער אַנסאַמבל וועט קאָנטינוירן זיין טעטיקייט.

עס זענען פאַראַן פּראַקטישע שוועריקייטן און דער בייגעלייגטער אויסצוג פון „דבר” קלערט אויף דעם ענין. מיר האָפן דאָך, אז מען וועט דערגרייכן אן אויסגלייך, וועלער וועט אַלעמען צופרידנשטעלן און וועט פאַרזיכערן די ווייטערדיקע עקזיסטענץ פון דעם אַנסאַמבל „אנחנו כאן”.

מיט גרויס כבוד
שולמית נרדי

ראטגעבערין פון פרעזידענט־ביורא.

ביוראָ פון פאַרזיצער
פון דער יידישער אַגענץ

יצחק רגר —
הויפּט־ראַטגעבער
פון דער יידישער אַגענץ

דעם 23טן מערץ 1979

אַ דאַנק פאר אייער בריוו צום פאָרזיצער פון דער יידישער אַגענץ מר דולצין.

דער אַנסאַמבל „אנחנו כאן” האָט ביז דעם היינטיקן טאָג באַקומען באַדייטנדיקע סובסידיעס פון געזעלשאַפט־לעכע קוועלן, אריינגערעכנט גרעסערע סומעס געלט פון דער יידישער אַגענץ.

מיר האָבן בדעה צו אונטערשטיצן דעם אַנסאַמבל „אנחנו כאן” אויך אין דער צוקונפט, אויב זיי וועלן זיך צופּאַסן צו די אָנגענומענע באַדינגונגען און צווישן אַנדערן צושטעלן אַ גענויעם באַשטעטיקטן בודזשעט.

מיט גרויס כבוד

י. רגר

ווע‎ט דער אַנסאַמבל „אנחנו כאן" אונטערגיין?

דער קאַמף קעגן יידיש אין ארץ ישראל, וואָס האָט זיך מיט דער צייט פאַרוואַנדלט אין אַ זינלאָזער שנאה פון פאַנאַטיקער (אַ מין היינטיקע נטורי קרתא) האָט הינטער זיך אַ טרויעריקע פאַרגאַנגענהייט.

יעדער מין פאַנאַטיזם — וואָס פאַראַ פאַזיטיוון ציל ער זאָל זיך נישט שטעלן — זענען אין סך־הכל די רעזולטאַטן„ די אויסווירקונג אויף דער סביבה — אַ נעגאַטיווע.

געוויס — זינט יענע יאָרן האָט זיך גאָר אַ סך געענדערט אין דער באַציאונג פון דער ישראלדיקער געזעלשאַפט צו יידיש — אָבער די פאַרהאַרטעוועטע שנאה־מיקראָבן האָבן זיך אַזוי טיף פאַרוואָרצלט אין דעם אָרגאַניזם פון ישוב, אַז עס איז זיי שווער צו באַקעמפן. נאָך ערגער איז דאָס, וואָס די מיקראָבן־טרעגער זיצן גאָר אָפט אויף פאַראַנטוואָרטלעכע, איינפלוסרייכע אַמטן, און דערלאָזן נישט, אַז נאָך יאָרן רדיפות, זאָל דאָס לשון פון די גערודפטע יידן — אויסגלייכן דעם רוקן.

געשיכטע, וואָס איז בדרך כל אַ טרוקענער און ערנסטער ענין — האָט ליב פון צייט צו צייט אָפּצוטאָן קאַטאָוועסן — שפּיצלעך ממש.

מיט אָנקומען פון דער סאָוויעטישער עליה, זענען די יידיש־נעגירטע און אויסגעוואָרצלטע געשטעלט געוואָרן פאַר אַ דילעמע:

אין ראַטנפאַרבאַנד האָט יידיש לשון געליטן צוזאַמען מיט די סאָוויעטישע יידן — מען האָט פאַרמאַכט יידישע צייטונגען, שולן, פאַרלאַגן (אפשר האָבן זיך דאַן די יידיש־שונאים אין ארץ ישראל גאָר געפרייט דערמיט...) און דאָ — אין מדינת ישראל דאַרפן זיי זיך פילן ווי פרייע מענטשן — איז ווי אַזוי קאָן מען אַנטקעגנטראָגן די זעלבע באַציאונג צו יידיש, ווי אין ראַטנפאַרבאַנד? איז עס נישט אין סתירה מיטן צוזאָג — אַז סאָוויעטישע יידן קענען געניסן פון אַלע פרייהייטן?

צוזאַמען מיטן שטראָם פון עולים, זענען געקומען פון ווילנע אַ גרופּע יידישע מוזיקער, טענצער, זינגער — וועלכע זענען אין ווילנע געווען אָרגאַניזירט אין אַ „סצעניש אַנסאַמבל פון געזאַנג און טענץ". אַזעלכע אַנסאַמבלען געפינען זיך כמעט אין יעדער גרעסערער, סאָוויעטישער שטאָט. דער אונטערשיד איז בלויז, וואָס די ווילנער גרופּע איז באַשטאַנען פון יידישע מענטשן מיט נאַציאָנאַלע געפילן און זייערע אויפטרעטונגען זענען געווען אויף יידיש.

כדי צו געבן שווונג דער סאָוויעטישער עליה, און אונטערצושטרייכן די זאָרג פון דער מדינה פאַר העלפן אויפהאַלטן און אַנטוויקלען צווייגן פון קונסט — איז פּראַקלאַמירט געוואָרן דאָס שאַפן פון אַ רעפּרעזענטאַטיוון אַנסאַמבל פון סאָוויעטישע יידן, אונטערן נאָמען „אנחנו כאן".

אין געוויסע קרייזן אין ישראל האָט מען געקוקט קרום אויף דעם אויפטו (און נישט דווקא אין יידיש־פיינטלעכע קרייזן). נאָר דאָ האָט שוין, ווייזט אויס, געווירקט די מענטשלעכע שוואַכקייט פון קנאה פון אַנדערע אַרטיסטן, וועלכע האָבן זיך געמוזט ראַנגלען מיט אייגענע כוחות, כדי צו שפּילן יידיש טעאַטער.

די אויפטרעטונגען פון „אנחנו כאן" אין דער וועלט, האָבן געבראַכט נישט נאָר אָנזען יידיש לשון, נאָר פּרעסטיזש דער מדינה גופא. אומעטום האָט מען אָפּגעשאַצט די זאָרג פאַר דער קולטורעלער אויפלעבונג, כאָטש יעדער ווייסט, ווי שווער די מדינה ראַנגלט זיך מיט אירע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען.

אויך מיר אין מעלבורן האָבן געהאַט דאָס גרויסע פאַרגעניגן צו געניסן פון די „אנחנו כאן" אויפטרעטונגען.

צו אונדז אין שטאָט קומען פון צייט־צו־צייט ענלעכע אַנסאַמבלען, וועלכע זענען מלוכהשע אינסטיטוציעס, און רעפּרעזענטירן די פאָלקס־קונסט פון די מלוכות — פון וועלכע זיי זענען געשיקט געוואָרן. מיר האָבן געפילט, אַז מדינת ישראל איז דאָ בכבודיק רעפּרעזענטירט געוואָרן, און מיר האָבן — אויסער עסטעטישן גענוס — אויך געהאַט דעם געפיל פון נאַציאָנאַלן שטאָלץ.

נאָר אָט זענען צו אונדזער דערגאַנגען קלאַנגען, אַז דער גורל פון „אנחנו כאן" וואַקלט זיך צווישן זיין — און נישט — זיין; אַז די מיטגלידער פון דעם אַנסאַמבל קלייבן זיך אויסצוזעצן ביי די טירן פון קולטור־מיניסטעריום און דערקלערן אַ הונגער־שטרייק.

די „קדימה" — אָפּשאַצנדיק די וויכטיקייט פון דער עקזיסטענץ פון אַזאַ אַנסאַמבל פאַר די קולטור־באַדערפעניש פון יידן, האָט באַלד זיך באַשטייערט אויף אַ פאָנד, וואָס זאָל דערמעגלעכן דעם אַנסאַמבל אָנצוגיין מיט זיין אַרבעט. מיר האָבן זיך אויך געוואָנדן צו פאַרשידענע ישראלדיקע, פירנדע פערזענלעכקייטן, ווייל מיר גלויבן — אַז אַזאַ מין רעפּרעזענטאַטיווער אַנסאַמבל דאַרף אויסגעהאַלטן ווערן פון דער מלוכה. מיר האָבן זיי געבעטן נישט צו דערלאָזן — אַז דער אַנסאַמבל זאָל זיך צעפאַלן, ווייל דאָס וואָלט געווען אַ גרויס פאַרלוסט, פאַר אונדזער נאַציאָנאַלן אויסדרוק.

מיר ברענגען דאָ דריי ענפערס, וועלכע די „קדימה" האָט דערהאַלטן. מיר טוען אַלץ, אַז אונדזער רוף זאָל דערהערן ווערן: „אנחנו כאן" טאָר נישט אונטערגיין!!!

יידיש־קורסן אין בן־גוריון אוניווערסיטעט

מיר דערוויסן זיך, אַז די קורסן פון יידיש און יידישער ליטעראַטור אין בן גוריון־אוניווערסיטעט אין באר שבע גייען אָן נאָרמאַל שוין דאָס דריטע יאָר. די קורסן עקזיסטירן אין די ראַמען פון דער אָפּטיילונג פאַר אַלגעמיינע דיסציפּלינען ביים הומאַניסטישן פאַקולטעט. די לעקטאָרין פון יידיש איז אנא דרעסקער, וועלכע לערנט אויך יידיש אַזעלכע וואָס קענען לגמרי נישט די שפּראַך. די קורסן זענען בעיקר באַזירט אויף די שריפטן פון שלום עליכם און י. ל. פרץ. עס ווערט פאָרויסגעזען, אַז אין גיכן וועט מען אויך לערנען די שריפטן פון אַנדערע יידישע שרייבער.

דאָס ישראל־ליד „הללויה" — געווונען אינטערנאַציאָנאַלן געזאַנג־קאָנקורס

יעדעס יאָר ווערט דורך די אייראָפּעאישע טעלע־וויזיעס דורכגעפירט אַ פאַרמעסטונג פאַרן בעסטן ליד. דער קאָנקורס גייט אונטערן נאָמען: **„אייראָווויזשן"**. דאָס איז אַ זייער פּאָפּולערע פאַרמעסטונג, צו וועלכער עס קוקן זיך צו מיליאָנען מענטשן.

היי יאָר — ווי פאַראַיאָרן — האָט די פאַרמעס־טונג געווונען ישראל מיט ליד: **הללויה**, געזונגען דורך דער 26 יאָריקער **גלי אַטאַרי** מיט דער באַגלייטונג פון דער „מילך און האָניק" מוזיקאַלישער גרופּע.

דאָס ישראלדיקע ליד האָט געווונען מיט 125 פונקטן, אַנטקעגן שפּאַניש — 111 פונקטן, אין פראַנ־צויזיש — 106 פונקטן.

אויף אַ פּרעסע־קאָנפערענץ, ווו די אָנטיילנעמער אין דער פאַרמעסטונג פון 19 לענדער האָבן געטאַנצט אונטער די קלאַנגען פון דעם ליד, האָט אַטירא באַ־צייכנט די פּראָגראַם:

„שלום אייראָווויזשן".

אונדזער מיטאַרבעטער, דער דיכטער חיים מאַל־טינסקי, האָט אונדז צוגעשיקט די יידישע איבער־זעצונג פון דעם ליד.

שימרית אור

יידיש — **חיים מאלטינסקי**

הללויה

הללויה זאָל אייביק שאַלן,
הללויה — זינגען מיר אַלע.
אין דעם איין וואָרט דאָס האַרץ
מיט אַ שפע פון דאַנקבאַרקייט
קוועלט.
סאַראַ ווונדערלעך־שיינע וועלט!

הללויה מיטן ליד היינט,
הללויה — דעם טאָג וואָס שיינט,
הללויה אויף דעם וואָס געווען און ניטאָ
און וואָס נאָך ניט געווען —
הללויה, אין אַ גוטער שעה.

הללויה — זאָל אייביק שאַלן.
הללויה — זינגען מיר אַלע.
וועלן קומען די גרויסע טרייסט און גאולה,
אַ שפע פון קלאַנגען די לופט וועט פאַרפולן,
און אויך מיט אונדז צוזאַמען זאָגן — הללויה.

הללויה מיטן ליד היינט,
הללויה — דעם טאָג וואָס שיינט,
הללויה אויף דעם וואָס געווען און ניטאָ
און וואָס נאָך ניט געווען —
הללויה, אין אַ גוטער שעה.

הללויה פאַר אַלץ אויף דער ערד,
הללויה, נעכטן און מאָרגן,
וואָס זיין וועט באַשערט.

הללויה, גיין האַנט ביי האַנט
און מיט איין האַרץ זינגען נאָכאַנאַנד —
הללויה.

הללויה מיטן ליד היינט,
הללויה, דעם טאָג וואָס שיינט,
הללויה, אויף דעם וואָס געווען און ניטאָ
און וואָס נאָך ניט געווען —
הללויה, אין אַ גוטער שעה.

חיים מאלטינסקי
אור יהודה

חודש פון יידישן בוך
אָרגאַניזירט פון אַרבעטער־רינג אין תל־אביב

דער אַרבעטער־רינג האָט אָרגאַניזירט אַ חודש פון יידישן בוך אין זיין לאָקאַל אויף קאַלישער 48. במשך דעם חודש זענען יידישע ביכער, אין אַ גרויסן אויסוואַל, פאַר־קויפט געוואָרן צו הנחה־פּרייזן. עס זענען אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם בוך־חודש פאָרגעקומען אַ גאַנצע ריי ליטעראַ־רישע אימפּרעזעס וועלכע האָבן צוגעצויגן אַ גרויסן עולם און אַזוי אַרום געהאָלפן דעם פאַרקויף פון יידישן בוך, וואָס איז געווען זייער דערפאָלגרייך.

עס זענען פאָרגעקומען 5 אונטערנעמונגען אין וועלכע עס האָבן אָנטייל גענומען די שרייבער און קינסטלער: אין ערשטן אָוונט — באַביץ, יהודה קערש, ה. וואַסער, פייוול זיגעלבוים, ד"ר י. ח. בילעצקי, נחמן ראַפּפּ און דער סאַמאַראָוו־כאָר. אין צווייטן אָוונט האָבן זיך באַטייליקט: מ. חלמיש, אברהם ליס, בן עמי פאָגעל און ח. מאל־טינסקי. אין דריטן אָוונט: ה. אַשעראָוויטש, ל. פּאָדריאַ־טשיק, יוסף קערלער און ש. טאָפּ. אין פערטן אָוונט: י. צ. שאַרגעל און יוסף פּאַפּיערניקאָוו. דער שלוסאָוונט איז פאָרגעקומען ביי געדעקטע טישן.

לעכע טראַדיציעס און אין אונדזערע יידישע וועגן. איך זאָג, אַז דער וועלטלעכער און סעקולערער יידישער סעקטאָר האָט ביים היינטיקן טאָג נישט די געהעריקע מיטלען איינצוהאַלטן דעם צוקונפטיקן יידישן דור. איז עס צוליב גאַנץ פשוטע טעמים, אָבער דער הויפּט־טעם איז, וואָס מיר אַליין שטעלן פעסט, אַז „אַלע געטער האָבן פאַרראַטן": דער פאַשיזם מיט דער היטלער־מגפה, די נאָכפאָלגער זייערע — קאָמוניזם מיט דער סטאַלין־מגפה, האָבן באַווירקט אונדז, דעם עלטערן דור און גאָר שטאַרק דעם יונגערן דור. דאָס דריקט זיך אויס אין אַ געוויסן פעסימיזם, וואָס שטעלט אין שאָטן דעם עצם יידישקייט אין אַלע פאָרמען בכלל, די וועלטלעכע פאָרם בפרט.

ווי וועט טאַקע אויסזען יידיש מעלבורן אין יאָר 2000? קיין נייער צושטראָם פון אַ קערנדיקער יידישער עמיגראַציע, ווי דאָס איז געווען מיט 30 יאָר צוריק, זעט זיך נישט פאָר. די רוסיש־יידישע עמיגראַציע האָט אַבסאָלוט גאָרנישט אין איר גייסטיקן באַגאַזש, וואָס זאָל זיי פאַרבינדן מיט אונדזער אַמאָליקן עטיש־טראַדיציאָנעלן שטייגער און אויך הונדערט פּראָצענט — גאָרנישט פון אַ יידישער קולטור־ירושה. ממילא ווערן די יסודות פון אונדזער יידיש־רעליגיעזן און יידיש־וועלטלעכן לעבן אַלץ בלאַסער און שוואַכער און עס קומען ארויף געדאַנקען: צי האָט עס אַ זינען די דאָזיקע יסודות איינצוהאַלטן?!

דאָ האָט אייגנטלעך דער דאָזיקער אַרטיקל זיך געדאַרפט פאַרענדיקן. איז דאָך אָבער אַן אַלטער אמת, אַז געשיכטע ווערט נישט געמאַכט דורך צווייפלער, נאָר דורך עקשנים און אָפּטימיסטן.

נישט קוקנדיק אויף דעם וואָס מיר לעבן אין אַ צייט פון שפע, איז עס אָבער אָן שום פאָרם און אינהאַלט. מיר דאַרפן אויפהערן — אויף אונדזערע קולטור און געזעלשאַפטלעכע אונטערנעמונגען — איבערחזרן אונדזערע נאָסטאַלגישע דערינערונגען. מיר דאַרפן אָנהויבן סיי אין די שולעס, סיי אין דער פרעסע — יידישע און ענגלישע — און ספּעציעל אויף אַלע פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעך קולטורעלע אימפּרעזעס איןביידע שפּראַכן, ארויסקומען מיט דעם אידעאַל פון „אויב נישט נאָך העכער!" — דאָס באַדייט, אז דאָס יידישע פאָלק איז אין דער פאַרגאַנגענהייט, איצט און וועט זיין אין דער צוקונפט — אַן אויסנאָם פאָלק — מיט אַ העכערן בליק סיי אין דעם יידיש פאָלקישן לעבן און סיי אין אַלמענטשלעכן לעבנס־גאַנג. די לעצטע פאָר יאָר מערקט זיך די דאָזיקע „אויב נישט נאָך העכער" אידעאָלאָגיע ביי אַ סך אַנדערע קאָלירטע און נישט קאָלירטע פעלקער וואָס האָבן זיך געקלאַמערט אין זייערע טראַדיציעס און מנהגים. מיר דאַרפן זאָגן אונדזער צוקונפטיקן דור ביי אַלע געלעגנהייטן, אַז עפּעס מיסטעריעזעס איז פאַראַן ביי דעם יידישן פאָלק און דאָס מיסטעריעזע קען אָנגערופן ווערן „קיום און המשך" אין פאַרשיידענע וואַריאַציעס און אויפפאַסונגען. דאָס קען סטימולירן און אינטריגירן, אַז מען דאַרף נישט האָבן קיין שיפלות צום אייגענעם פאָלק, אַז מען דאַרף נישט זוכן אַן אינהאַלט אין לעבן, דורך אַנטלויפן פון זיך, צו איניווערסאַלער טעכנאָלאָגישער אַסימילאַציע, נאָר פאַרקערט: אידענטיפיצירן זיך מיט דעם דאָזיקן מיסטעריעזן געראַנגל, וואָס דאָס יידישע פאָלק האָט געפירט אויף אַלע געביטן און אין אַלע צייטן.

אוודאי וועלן א סך „לאַכער" און „אָפּלאַכער" פרעגן מיט איראָניע: איז דער דאָזיקער אידעאַל „אויב נישט נאָך העכער", נישט דאָס זעלבע וואָס מען האָט אַמאָל געפּרייקט — דעם „אתה בחרתנו" אידעאַל?

האָב איך נישט בדעה אריינצוגיין אין אַ דעבאַטע, וואָס מיינט ענלעכקייט און וואָס מיינט נאָוואַטאָרישקייט — וואָס איך ווייס יאָ אויף זיכער איז, אַז עס איז וויכטיק עפּעס אַזעלכעס וואָס זאָל צוימען די צעשטערערישע פּראָצעסן וואָס קומען פאָר אין אַלע יידישע ישובים גרויסע און ספּעציעל קליינע — אַ חוץ מדינת ישראל.

איך זאָג, אז דער אידעאַל „אין ברירה" איז געווען אַ לאָזונג וואָס האָט געראַטעוועט דעם יידישן ישוב אין ישראל אין אַלע פאַזן פון געפאַר און אומקום, וואָס אין רעזולטאַט, איז די יידישע מדינה אויסגעוואַקסן צו דעם גרויסן יידישן העגעמאָנישן צענטער איבער דער גאָרער יידישער וועלט.

מיין איך דעריבער, גאָרנישט טאָן איז פאַטאַל סיי פאַר אונדז און סיי פאַר דעם נייעם יידישן יינגן דור! עפּעס טאָן — בכדי צו פאַרמיידן דעם צוקונפטיקן חלל וואָס וועט אַנטשטיין אין אונדזער קליינעם יידישן ישוב, איז אַלץ בעסער, ווי פאַרנעמען זיך בלויז מיט פאָרויסזאָגונגען.

דער חלום פון לעבן

דער חלום פון לעבן
געמישט איז פוןביידן:
טייג פון'ם גיהנום
און מאָן פון גן־עדן.

אַמאָל איז ער מילד,
אַ גוטער, אַ שיינער
מיט אַמאָל, אַ חיה
מיט וועלפישע ציינער.

אַ מאָל איז ער — זומער
מיט בלומען און קאָרן,
מיט אַמאָל, איז ער ווינטער —
און שטעכט ווי אַ דאָרן...

אַמאָל קומט ער האַרבסט־בונט
אין זוניקן וועטער,
מיט אַמאָל, — געלער־יעסיען, —
— משונה־פאַרקערטער, —
— רייסט פון דיביימער ארונטער די בלעטער...

ווייל אַ מיש איז דאָס לעבן,
פון בייזן מיט גוטן: —
לײדנדע יאָרן —
מיט בלומען — מינוטן . . .

מאיר זייבל

י. אָרבאַך
יידיש מעלבורן... אין יאָר 2000

אויף א געזעגענונגס־אָוונט לכבוד די יידיש געזעלשאַפטלעכע טוערס פון לאָס־אַנדזשעלעס, די פריינד לילקע און שלמה מייזנער, האָט דער שרייבער פון דעם ארטיקל — נאָך אַן אינהאַלטרייכן איבערבליק איבער דעם יידיש געזעלשאַפטלעכן לעבן אין די פאראייניקטע שטאַטן פון לילקע מייזנער — געפרעגט די פראַגע: „ווי אזוי שטעלט איר זיך פאָר דאָס יידיש און יידיש־געזעלשאַפטלעך לעבן אין אמעריקע מיט 10 אָדער 20 יאָר שפּעטער?״ די גרעסטע צאָל צוהערער האָבן אויסגעבראָכן אין אַ איראָניש געלעכטער ווען זיי האָבן געהערט די דאָזיקע אויסטערלישע קשיה. די פרעלעגענטין האָט דוקא נישט מיטגעלאַכט מיט די צוהערער, נאָר געענטפערט, אַז, „זי וויל נישט זיין קיין נביא, ווייל אַ נביא איז א האַלבער נאַר״... זי האָט אָבער צוגעגעבן, אַז „בכדי דער פראַגעשטעלער זאָל האָבן אַ פאָרשטעלונג ווי אזוי עס וועט אויסזען, וואָלט נישט געשאַדט, ווען די גרויסע און קלענערע יידישע ישובים אין צפון־אמעריקע זאָלן זיך אביסל לערנען פון דעם קליינעם יידישן וויטאַלן און אַקטיוון געזעלשאַפט־לעבן לעבן אין מעלבורן״.

איך האָב געברענגט דעם דאָזיקן עפּיזאָד אַלס אריינפיר צו מיין אַרטיקל צוליב דעם, וואָס איך וויל יאָ זיין „אַ האַלבער נאַר״ און ארויסזאָגן זיך, אויפן סמך פון מיין יידיש געזעלשאַפטלעכע דערפאַרונג אין משך פון 25 יאָר אין מעלבורן — ווי אַזוי וועט דאָס יידישע מעלבורן אויסזען אין יאָר 2000?

מיר זענען ביים היינטיקן טאָג אַ קליינער יידישער ישוב אין דעם גרויסן קאָנטינענט אויסטראַליע און אויך אין אונדזער ירושלים — דאויסטראַליע — מעלבורן.

מיר ווערן פון יאָר צו יאָר אַלץ מער און מער באַהערשט פון דער שטאַרקער אויסטראַליש־ענגלישער קולטור, וואָס איז שטאַרקער פון אַ סך אַנד. עטנישע קולטורן און פון אונדזער ספּעציפיש יידישע קולטור, אוודאי און אוודאי. דער רעזולטאַט פון דעם פּראָצעס פון דער דאָזיקער באַהערשונג איז, אַז אונדזער יוגנט פאַרלירט איר אייגענעם יידישן פנים, פאַרלירט דעם נאַציאָנאַלן איך און באַקומט אַ מינדערווערטיקייט־געפיל צו דער יידישער שפּראַך און צו יידישער קולטור. דער צוגאַנג זייערער צום יידישן לעבן האָט כמעט גאָרנישט צו טאָן מיט אונדזער רייכער פאַרגאַנגענהייט און ממילא ווערן ביי זיי פאַרבלאַסט אַלע אָנגעווייטיקטע יידישע פּראָבלעמען און אפילו אין אַ געוויסער מאָס דער פּראָבלעם פון דער יידישער מדינה. און „אזוי ווי עס קריסטלט זיך אַזוי אויך יידישט זיך״... די דרויסנדיקע, נישט יידישע יוגנט לויט דער לעצטער „אַפלוענטישער״ מאָדע, האָט אָנגענומען דעם אידעאַל פון: „כאַפּ אריין דעם היינט און זאָרג זיך נישט וועגן מאָרגן״... ביי דער יידישער יוגנט אין דער פרייער וועלט — אויסטראַליע בתוכם, איז דער אויסדרוק פון „כאַפּ אַריין״ — דאָס אָוועקוואַרפן און פאַרגעסן דעם גרויסן יידישן נעכטן פון דעם פּויליש־ליטווישן יידנטום און נישט טראַכטן וועגן דער יידישער צוקונפט. דער „כאַפּ־אַריין״ דריקט זיך אויך אויס מיט דעם, וואָס מען אַסימילירט זיך נישט אַזוי שטאַרק, מיט שפּראַך און קולטור, נאָר מען אַסימילירט זיך, מיט דער נייער אוניווערסאַלער טעכנאָלאָגישער קולטור. דאָס ווירקט אַ סך מער, כדי צו ווערן אָפּגעפרעמדט פון יידישע טראַדיציעס, פון יידישער קולטור, ווי שפּראַך און קולטור־אַסימילאַציע, וואָס בלויז דאָס אליין האָט אויך געבראַכט אַ סך שאָדן דעם יידישן פאָלק.

נאָך אַ זאַך, וואָס איז זייער וויכטיק פאַר דעם יידישן סעקטאָר אין אונדזער יידיש מעלבורן. דאָס איז: אַז אויב דער רעליגיעזער סעקטאָר אין אונדזער יידישן מעלבורן האָט „מיט וואָס״ און „צו וואָס״ אַנטקעגנצושטעלן זיך דער דאָזיקער אוניווערסאַלער אַסימילאַציע, האָט דער סעקולערער און וועלטלעכער יידישער סעקטאָר — צום באַדויערן — נישט די דאָזיקע „מיט וואָסן״ און „צו וואָסן״ וואָס זאָל איינהאַלטן אונדזער יוגנט אין אונדזערע וועלט־

וועגן וועלכע די באָבע ברײנע פלעגט דערציילן אירע קינדער, ווען זיי זענען נאָך געווען קליין, און די דאָזיקע געשיכטע פונעם קרייץ־צוג שווייסט צונויף דעם פאַרבלאָנדזשענדן זון מיט זיין פאָלק דורך דעם פלאַם פון עמפּערונג און יראת הכבוד.

מען וואָלט זיך גאַנץ גוט געווען געקאָנט באַגיין אָן דער דאָזיקער מיסטישער ראַם, וואָס גיט זייער ווייניק צו דעם בילד. אָבער דער עיקר איז דאָס, וואָס די דאָזיקע איבעריקע ראַם רעמט אַרום אַ בולט בילד פון דער פּסיכאָפּאַטאַלאָגיע פון אַסימילאַציע און פון נאַציאָנאַלן געזונט ווערן.

*) אַזוי איז דער טיטל פון דער דייטשער איבערזעצונג אין אָריגינאַל הייסט דאָס בוך "The Island Within" („דער אינזל אין זיך״), אַ טיטל, וואָס הגם ער איז בילדלעך, איז ער גלייכצייטיק אַבסטראַקט־אינטעלעקטועל. די בילדלעכקייט איז דאָ נישט דורכזיכטיק.

*) אין צווייטן טייל פון זיין ביאָגראַפיע "Mid Channel" שרייבט לואיסאָן: פון דערפאַרונג, און מער נאָך פון באַאָבאַכטונג, בין איך אינערלעך געצוווּנגען געווען (impelled) צו שרייבן די געשיכטע, באַטיטלט "The Island Within" און כמעט תיכף נאָך איר דערשיינען און ווייטער האָט מען מיר געהאַלטן אין איין שטעלן, בריוולעך און מינדלעך, די פראַגע: „איר ווילט מיר זאָלן זיין יידן, פונקט ווי אַנדערע זענען אַמעריקאַנער אָדער ענגלענדער, און מיר פילן טיף, אַז מיר ווילן זיין יידן, און אַז דורך דעם, וואָס מיר וועלן זיין אַזעלכע, וועלן מיר באַפרייט ווערן פון קאָנפליקטן און ליידן און שווערקייטן, וואָס מאַטערן אונדז איצט. אָבער מיט וואָס זאָלן מיר זיין יידן? וואָס איז דער אינהאַלט פון דער יידישער טראַדיציע, וועגן וועלכער איר רעדט?״

און דעם ענטפער אויף די דאָזיקע פראַגן וויל ער זיינע פרעגער געבן אין "Mid Channel"

די געבראַכטע ציטאַט באַווייזט, אַז די „שטים פון בלוט״ איז פון איין זייט ביאָגראַפיש, אָבער פון דער צווייטער איז דאָס אַן אויסדרוק פון אַ גאַנצן דור, וואָס האָט דעם ראָמאַן אויפגעכאַפּט ווי אַן אייגענעם געשריי.

וואָס באַשטייט אין דער ירושה פון לעבעדיקע אינסטינקטן, וואָס ווירקן נאָך און שענקען דאָס געפיל פון אַ געוויסער המשכדיקייט. ער הויבט אָן זיך צו קוקן צו זיין קריסטלעכע פרוי און ער זעט, אַז הגם זי איז שוין „נישט געווען קיין מעטאַדיסטין, און אירע לעצטע אבות זענען בשעתו אַרויסגעטראָטן פון דער דאָזיקער סעקטע, דאָך האָבן נאָך אירע וואָרצלען געזויגן לעבנס־זאַפטן פון דאָזיקן גלויבן, הגם עפּעס וואָס אין איר האָט זיך געבונטעוועט קעגן דאָזיקן גלויבן...”

אין איר דאָזיקער אָפּגעשוואַכטקייט איז געווען עפּעס העראָאישעס, ווייל דאָס, מיט וואָס זי האָט זיך געראַנגלט, איז געווען דער גלויבן פון איר פאָטער און די ירושה פון איר בלוט... די יידן אָבער פון זיין דור האָבן מער נישט געהאַט קעגן וואָס זיי וואָלטן געווען געקאָנט רעוואָלטירן...”

אַרטור הויבט אָן צו שפּירן אַן אַבסאָלוטע גייסטיקע היימלאָזיקייט, אַ גייסטיקע עיקרדיקייט, ווייל יעדע שעפערישער אויסדרוק דאַרף דורכגיין דורך דעם מעדיום פון דער נאַציאָנאַלער קולטור, אויב אפילו אין דער פאָרם פון קאַמף קעגן איר.

אַרטור טרעט צו צו ליקווידירן אַלע זיינע שוואַכע פונקטן. ער קעמפט קעגן זיין מינדערווערטיקייטס־קאָמפלעקס, ער קעמפט קעגן זיין היימלאָזיקייט אַפילו אין געביט פון די אינסטינקטן און ער קעמפט פאַר אַ מעדיום פון אַ נאַציאָנאַלער קולטור, כדי נישט צו בלייבן גייסטיק פּרוכטלאָז...

ווען ער זעט די ספּעציפישע יידישע ליידן פון די יידישע משוגעים אין משוגעים־הויז (זייליידן אפילו פון די קריסטלעכע קראַנקע — אויף צו פייניקן יידן זענען אפילו די משוגעים געגוג נאָרמאַל, פּונקט ווי די נאָרמאַלע זענען דערויף געגוג משוגע), וואוהין ער קומט אָן אַלס דאָקטאָר — ווייל ער נישט ענלעך זיין אויף יענעם יידן, וועלכער האָט זיך נישט אָנגענומען פאַרן אַלטן, געשלאָגענעם יידן, כדי נישט צוצוציען די אויפמערקזאַמקייט צו זיין אייגענער יידישקייט. אויב די לאַגע פון די יידישע קראַנקע איז ערגער פאַר דער לאַגע פון די איבעריקע, דאַרף ער זיי נעמען אונטער זיין שוץ, הגם ער וועט דערמיט צוציען צו זיין קראַנקן אָרט פיינטלעכע בליקן.

און ווען ער זעט, אַז זיין קאַמף איז פאַרמשפּט אויף אַ דורכפאַל, בלייבט ער נישט שטיין אויף אַ האַלבן וועג: ער גייט אַוועק אין אַ יידישן שפּיטאָל.

דאָרט פילט ער זיך פרייער, נאַטירלעכער, באַפרייט פון דער פּסיכישער שפּאַנונג צוליב די יידיש־קריסטלעכע קעגנזייטיקע באַציונגען. און ביי דער אַרבעט אין דאָזיקן שפּיטאָל הויבט ער ערשט אָן צו פאַרשטיין ווי געהעריק, ווי גוט ס'וואָלט געווען, ווען מען קאָן באַפרייען די יידן פון דער דאָזיקער טויטנדיקער (מאָראַליש און פּסיכיש) שפּאַנונג נישט נאָר אויפן אינזל־געביט פונעם שפּיטאָל.

פאַראַן אין לואיסאָנס ראָמאַן אַ קליינינקער פּרט, וואָס גיט אַ מעגלעכקייט צו וואַרפן אַ טיפן בליק אין די טיפענישן פון מענטשנס פּסיכישן לעבן.

ביי דער צערעמאָניע פון מל זיין זיין זון, פילט ער זיך באַפרידיקט. ער פילט אין זיך מיט פרייד די ווידערגעבורט פון יידישן אַטאַוויזם. ווען אַרטור וואָלט געווען זיין אַ פּסיכיש פולגעוויכטיקער ייד, וואָלט ער אָדער געקאָנט דורכפירן איבער זיין זון די מצווה פון מילה אָדער קעמפן קעגן איר, אָבער איצט, אין זיין אָפּגעפרעמדטן צוריקקער, איז די דערפילונג פון דער דאָזיקער מצווה פאַר אים גלייכבאַדייטנדיק מיטן באַקומען יידישע ערן־בירגערשאַפט. זיין פרוי קאָן קעמפן קעגן איר מעטאָדיסטישער ירושה; ער, אַרטור, מוז נאָך דערווערבן דאָס, קעגן וואָס מען קאָן קעמפן — דאָס, וואָס מען קאָן מאָדעלירן, ווייל מען באַזיצט עס אינערלעך.

און אַרטור דעראָבערט די דאָזיקע אינערלעכע ירושה. פון איין זייט שטויסט אים דערצו דער לאָגישער געדאַנק, אַז אויב מען מוז שוין סיי־ווי זיין אַ ייד (צוליבן ווילן פון דער אַרומיקער סביבה, וואָס אָנערקענט נישט אונדזער אַוועקגיין פון יידנטום), טאָ פאַרוואָס נישט אַלס ייד, וואָס איז גייסטיק רייך? פאַרוואָס נישט נעמען פון יידנטום און פון זיין טראַדיציע דאָס בעסטע? פאַרוואָס נישט שעפּן „פון דער דיכטונג פון דער ראַסע און פון דער געשיכטע פון די אבות?” און פון דער צווייטער זייט דערגרייכט אים די בשורה פון דער געשיכטע פון זיינע אבות, ער הערט אויף צו זיין „אַן אַרומשלעפּער, וואָס געדענקט נישט זיין אָפּשטאַם” (לויטן אויסדרוק פון רוסישן דיכטער איוואַנאָוו). אַרטור שפּירט מיט זיין גאַנצן וועזן, אַז ער וואָרצלט זיך איין אין דער פאָלקס־סובסטאַנץ, אַז ער הערט אויף צו זיין גייסטיק היימלאָז, גייסטיק נאַקעט.

„עס האַנדלט זיך וועגן דעם — רעזומירט פאַר זיך אַרטור, אַז מען דאַרף אָפּהיטן פאַרן זון די ירושה... מען טאָר נישט דערלאָזן, אַז זיין זון זאָל ווען נישט איז האָבן דאָס געפיל, אַז עמעצער שליסט אים אויס פון עפּעס...”

ווען יאַקאָב לעווי דערוויסט זיך וועגן דער איבערקערעניש אין זיין זונס אינערלעכן לעבן, זאָגט ער צו אים:

„מיין דור האָט זיך באַמיט אַראָפּצוטראָגן דאָס הויז פון ישראל. אפשר וועט איר עס ווידער אויפשטעלן”.

די ראָם פון לואיסאָנס ראָמאַן, וואָס מיר האָבן אים טיילווייז אויסגעפאָרשט פון זיין אידעאָלאָגישער זייט, איז אַביסל אַ מיסטישע. ברײנע, אַרטורס באָבע, וואַרפט אַוועק אירע קינדער (שווער צו גלויבן אויף אַ יידישע מאַמע פון יענער צייט) און פאָרט אַוועק קיין פּאַלעסטינע. זי פילט פאָרויס, נאָכן מאַנס און זונס אַוועקגיין צום משכיל אַלס אָנגעשטעלטע, אַז די יידישקייט פון איר פאַמיליע גייט באַרג אַראָפּ, און זי פאָרט אַוועק אינעם הייליקן לאַנד, כדי דאָרט צו לאָזן אַ רעטנדיקן וואָרצל. נישט אומזיסט שווימט אַרויס ברײנעס געזיכט — די קינדער און די אייניקלעך ווערן אַמאָל ענלעך אויף איר. ווען די טאָכטער פון יאַקאָב לעווי וויל זיך שמדן, וואַכן אין פאָטער אַטאַוויסטיש אויף צום לעבן די ווערטער פון זיין באָבען ברײנע וועגן דעם, אַז בעסער זען דעם געליבטן מענטשן אַ טויטן אידער אַן אַוועקגעגאַנגענעם אין שמד (פאַר ברײנען איז שמד געווען דאָס אָננעמען אַ שטעלע ביי אַן אפיקורס, פאַר יאַקאָבן — דאָס אָננעמען דעם קאַטוילישן גלויבן). דער העלד פון ראָמאַן, אַרטור, געפינט היסטאָרישע דאָקומענטן פון אַ געהיימנישפולן משפחה־קעסטעלע,

מיט זיי, בעת אַרטור, דער ייִד, האָט זיך געשעמט מיט זיינע אינסטינקטן און זיך באַצויגן צו זיי מיט פאַראַכ־טונג".

און אומבאַמערקט פאַר זיך אַליין מאַכט אַרטור אַ קאָפּערניקאַנישע איבערקערעניש. אַ גאַנץ לעבן האָט ער געוואָלט ענלעך זיין אויף זיין פריינד דאַוסאָן, און ער האָט באַדויערט, וואָס ער האָט נישט קיין אבות אין שאָט־לאַנד, אבות, מיט וועלכע מען דאַרף זיך נישט שעמען, וועלכע מען דאַרף נישט פאַרלייקענען. אָבער איצט דער־נענטערט ער זיך צו אַ פשוטן, נאָרמאַלן געדאַנק: ער קאָן ענלעך זיין אויף זיין פריינד, אויב ער וועט זיך נאָר אויפ־הערן צו שעמען מיט זיינע אבות. אויב ער וועט נאָר אויפהערן אַוועקצולויפן פון זיין עבר.

אַרטור באַמערקט, אַז דער פּסיכאָפּאַטאָלאָגישער צו־שטאַנד פון אַלע זיינע אַסימילירטע פריינד נעמט זיך פון דעם, וואָס „זיי אַלע האַלטן אין איין אַנטלויפן פון דער ווירקלעכקייט (ווי אַלע נויראַטיקער — י. ר.), דאָס דער־דריקט זיי ווי אַן אומדערטרעגלעכע משא".

כדי געזונט צו ווערן מוז מען עפענען די אויגן אויף דער ווירקלעכקייט, אָננעמען זי, פירן מיט איר אַ קאַמף — מיט איין וואָרט, אַראָפּוואַרפן פון זיך דעם נויראַטישן פחד פאַר דער אייגענער ייִדישקייט.

אַזאַ געזונט ווערן ליגט אויפן וועג צו דער נאַציאָ־נאַלער באַוועגונג פון ייִדישן פאָלק.

✶

אַרטורס וועג צום ייִדנטום איז אַ לאַנגזאַמער, אַ דווי־ערנדיקער. נישט אַזוי לייכט וואַקסן אויס אײדעלע זוימען אויף אַ נישט־צעאַקערטן, צעטראַטענעם פעלד. אָבער דער זוימען פון נאַציאָנאַלער צוגעבונדנקייט שפּראָצט דאָך אַרויס און וואַקסט, הגם ביי שרעקלעכע חבלי־לידה.

ווען יאַקאָב לעוויס זיידע, מענדל דער מלמד, ווערט „קאַליע", דערנענטערט זיך צו די משכילים און גייט אַוועק אויף אַ שטעלע צו אַ משכיל, דעם הער ברעסלאַ־ווער — רעאַגירט אויף דעם זיין ווייב, די פרומע בריינע, מיט פאָלגנדיקע ווערטער:

„כ'וואָלט שוין ליבער צעריסן מיין קלייד אַלס צייכן פון טרויער נאָך דיר, אײדער דערלעבן צו דעם־אָ!"

זי האָט מורא געהאַט, אַז דאָס דאָזיקע קליינע אָפּווייכן פון דער טראַדיציע וועט דערפירן, אין לעצטן סך־הכל, — צום פולן אַוועקגיין פון ייִדנטום, און טיילוויז איז זי גערעכט — די זין גייען אַוועק נאָך ווייטער, און די איי־ניקלעך געפינען זיך שוין אויף דער צווייטער זייט פון דער באַריקאַדע. יעדנפאַלס איז דאָס זייער שטרעבן. אָבער דאָס איז נאָר אַ טיילווייזער אמת. ס'איז נישט אַזוי לייכט אַוועקצוגיין פון ייִדנטום, אַפילו ווען מען וויל דאָס. ערשטנס, שטויסט אונדז די וועלט צוריק צום ייִדנטום; און צווייטנס, אונדזער אין משך פון יאָר־טויזנטער דיסטילירט, מיט ייִדנטום אָנגעזעטיקט בלוט ציט צוריק צום ייִדנטום. דאָס פאַרשטייט אַפילו דזשאַ גאָלדמאַנס מוטער — וועל־כע איז ווייט פון דער טראַדיציע און פון נאַציאָנאַלע עמאָציעס — ווען זי הערט די דיסקוסיע, צווישן איר זון דזשאַ און אַרטורן, וועגן ייִדנטום, וועגן דעם ווונטש פון זייערע שוועסטערס צו אַנטלויפן פון ייִדנטום.

„ייִדן — זאָגט זי, פאַרלאָזנדיק זיך אויף דער לאַנגער היסטאָרישער דערפאַרונג — זענען תמיד געווען ייִדן און אַזעלכע וועלן זיי תמיד בלייבן. אין דעם קאָנט איר שוין זיכער זיין".

און אין דער דאָזיקער זיכערקייט איז דאָ אַ געוויסער אמת, לכל הפחות אַ פאַקטישער.

ווען האַזעל, אַרטורס שוועסטער, פאַרליבט זיך אין אַ קריסטלעכן בחור און זי וויל זיך שמדן, זאָגט דער פאָ־טער, אַז ער וויל זי ליבער זען אין קבר. און די מוטער איז מסכים מיט אים. דער דאָזיקער אויסברוך פון די עלטערן מאַכט דעם איינדרוק פון אַן אומבאַוווּסטזיניקער רעפלעקטיווער רעאַקציע, פון עפּעס אַן אַטאַוויזם. זיי, די דאָזיקע עלטערן, האָבן דאָך מיט גאָרנישט נישט פאַר־בונדן די קינדער מיטן ייִדנטום. אַפילו זייער אייגענע פאַרבינדונג מיטן ייִדנטום איז געווען זייער אַ שוואַכע. אָבער פון די טיפסטע טיפענישן פון אייניקל האָבן זיך אָפּגערופן, ווי אַ ווידערקול, דער באָבעס שרעקלעכע ווער־טער. מען האָט אָנגערירט דעם וואָרצל, און ער האָט זיך מיט אַלע כוחות אַ ציי געטאָן צו היימישן באָדן: אויסגע־ריסן ווערן אינגאַנצן וויל ער נישט.

דאָס מיידל איז לאָגיש געדעכט, ווען עס זאָגט:

„פאַרוואָס נישט? העגרי האָט מיך ליב, און איך האָב אים ליב. איך פיל, אַז מען דאַרף האָבן אַ רעליגיע, יאָ. דאָ האָט מען מיר קיין שום רעליגיע נישט געלערנט!" (אַן אויסטערלישע ענלעכקייט מיט יוסטינעס ווערטער פון אַשס דראַמע „די יורשים").

אויך אַרטור איז לאָגיש געדעכט, ווען ער פרעגט:

„פאַרוואָס?", און „הויבט אויף זיין שטימע כמעט ביז שרייען".

„זיינע ווערטער — קאָמענטירט לואיסאָן טיף, מעכ־טיק און סוגערירנדיק — זענען געפאַלן, ווי שטיינער אין דער טיפער שטילקייט, נישט קיין אָפּקלאַנג, נישט קיין ענטפער".

ווער האָט אים דען געקאָנט געבן אַן ענטפער, אויב דער פאָטער האָט גערעדט נישט מיט דער שטימע פון אייגענעם באַוווּסטזיין, נאָר מיט דער שטים פון די אבות, מיט דער שטים פון בלוט.

און אַרטור פאַרשטייט נישט צוערשט: „אַרטורס בליק איז ארומגעלאָפן פון דער מוטער צום פאָטער. עפּעס פרעמדס, אימהדיקס, אייביקס און ווייט־ווייטס האָט ווי אַראָפּגענידערט אויף זיי ביידע". אָבער דערנאָך פאַרשטייט ער דאָס, ער הויבט דאָס אָן צו פאַרשטיין:

„דער אור־היסטאָרישער אינסטינקט האָט אין יענעם אָוונט אויפגעבליצט אין זיין פאָטער. און אַרטור האָט פלוצלונג דערשפירט, אַז אַזאַ אינסטינקט האָט אין זיך עפּעס שיינס, עפּעס אַזוינס, וואָס פאַרדינט יראת הכבוד".

✶

אַרטור הויבט אָן צו פאַרשטיין, אַז אים און זיין יונגן אַסימילירטן דור פעלט יענץ לעצט שטיקל היימיש באָדן,

יחיד, נאָר די פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע פון אַ פאָלק, וואָס געפינט זיך אין אומנאָרמאַלע באַדינגונגען אין גרויסע טיילן זיינע זענען פּסיכיש קראַנק געוואָרן.

דער קליינינקער אַרטור באַמערקט, אַז ווען עס קומט צו אים צו גאַסט אַ קליינינקער גוי, פילט זיך אין דער אַטמאָספער פון זיין היים עפּעס קינסטלעכס, אָנגעצויגנס. דער קליינינקער אַרטור קאָן נישט וויסנשאַפטלעך דעפינירן די דאָזיקע דערשיינונג, אָבער ער באַמערקט און פילט זייער גוט די דערשיינונג און די ווירקונג פונעם מינדערוועַרטיקייטס־קאָמפּלעקס, וואָס צעפרעסט אונדזער פּסיכיק אין אַ סך אַ גרעסערער מאָס, ווי מיר שטעלן זיך פאָר, ווי מיר ווילן דאָס מודה זיין, דאָס דערשיינען פון אַ קליינעם קריסט אין יעדער יידישער סביבה פּאַראַליזירט דאָס נאָרמאַלע פונקציאָנירן פון דער יידישער פּסיכיק.

דאָס, וואָס דער קליינער אַרטור האָט באַמערקט אין זיין אייגענער היים, אין זיין צימער, ווו עס איז צו אים געקומען שפּילן זיך א קליינינקער קריסט, וועט ער שוין נישט אויפהערן צו באַמערקן אומעטום און תמיד. ער וועט, ווען ער וועט עלטער ווערן, באַמערקן די שרעקלעכע דערשיינונג פון דער יידישער מימיקרי. ער זעט, ווי יידן מאַכן דעם אָנשטעל, אַז זיי באַמערקן נישט ווי יונגע כוליגאַנעס שפּאָטן אָפּ פון אַן אַלטן יידן, כדי נישט צו ציען די אויפמערקזאַמקייט צו זייער יידישקייט. יידן ווענדן אָן אַלע סאָרטן פון מימיקרי — פונעם שוץ־קאָליר ביזן אָנשטעל, אַז זיי זענען טויט, אַז זיי הערן נישט און זעען נישט.

אַרטור מאַכט אַמאָל פאָלגנדיקע אַנטדעקונג: זיין פאָטער זעט אויס „אומגלויבלעך יידיש". און ער פרעגט זיך:

„צי דען וועט אַן אירלענדיש־אַמעריקאַנער יונגער מענטש זיך זאָגן: „ווי אירלענדיש עס זעט אויס מיין פאָטער!"

און אַרטור באַמערקט דעם הויפּט־אונטערשיד צווישן אים און זיינע חברים־קריסטן. זיין שאָטלענדישער פריינד לייקנט גאָרנישט, אַז זיין היימלאַנד איז שאָטלאַנד. ער שעמט זיך נישט מיט זיין אָפּשטאַם, מיט זיינע אבות, בעת ער, אַרטור, איז ווי שטאַמלאָז. אָן אָבות.

איינמאָל זאָגט אַ ייד וועגן קליינינקן אַרטור, וועלכער גייט מיט די ביכער אונטערן אָרעם: אַקוראַט ווי אַ קליינינקער מלמד..."

אַרטור פרעגט אין דער היים, וואָס עס באַדייט דאָס וואָרט „מלמד", און זיין פאָטער, דערמאָנענדיק זיך זיין זיידן דעם מלמד, דערקלערט דאָס דאָזיקע וואָרט דורך אַן אומנאַטירלעכן געלעכטער, שפּירנדיק אַ ווייטיק. ער פילט, וואַרשיינלעך, אַ ווייטיק פונעם אומריינעם געוויסן, וואָס ער באַהאַלט אויס פאַר זיינע קינדער — זייערע און זיינע אָבות, די ווייטע, ווי די נאָענטע.

אַרטור פילט זיין באָדנלאָזיקייט. זיינע עלטערן און דזשאָנס עלטערן (די עלטערן פון די כלערליי אַרטורס און דזשאָנס) האָבן אַן אייגענעם געטאָ, ווו זיי לעבן ווי נישט איז, אָבער דער יונגער אַסימילירטער דור האָט קיין שום סביבה נישט. פון יידנטום האָט מען זיי אָפּגעריסן, און זיי לויפן פון אים, ווייַל זיי פילן נישט צו אים קיין שום צוגעבונדנקייט, און פון דער אַרומיקער סביבה טרייבט מען זיי אָפּ.

און דער רעזולטאַט: דער דאָזיקער יונגער דור ליידט פון אַ שרעקלעכן מינדערוועַרטיקייטס־קאָמפּלעקס, און ווי עס געשעט תמיד אין אַזעלכע פאַלן, מוזן זיי זיך פילן העכער פאַר עמעצן און עמעצן פאַראַכטן, כדי צו האָבן אַ מעגלעכקייט פּסיכיש צו אָטעמען, כדי זיך צו קאָמפּענסירן. און זיי פאַראַכטן זייער אייגן פאָלק. ערשטנס דערפאַר, ווייל אַלע פאַראַכטן אים, און אויף אַזאַ אופן גנבענען זיי זיך אַריין, כאָטש פון דער דאָזיקער זייט, פון שוואַרצן אַריינגאַנג צו יענע, וועלכע לאָזן זיי צו זיך נישט צו פון פראָנט אַריינגאַנג. זיי אידענטיפיצירן זיך מיט זיי, מיט די פאַראַכטער פון זייער פאָלק. און צווייטנס דערפאַר, ווייל דורך דער דאָזיקער פאַראַכטונג זענען זיי זיך נוקם פאַר ליידן, וואָס זיי לעבן איבער צוליב דער צוגעהעריקייט צום דאָזיקן פאָלק.

„יידן... יידן... יידן..."

דאָס דאָזיקע אייביקע וואָרט מאַכט אים, אַרטורן (ווי מיר האָבן אויבן געזען), קראַנק. דאָס דאָזיקע וואָרט פאַרפאָלגט אים.

„ער פאַראַכטעט שוין דאָס דאָזיקע וואָרט גופא. און וואָס שייך די יידן, וועלכע קומען צו פאָרן פון רוסלאַנד" — **צו זיי שפּירט ער אַ שנאה, ער קאָן זיי נישט פאַרטראָגן.** (איין געזעץ פאַרן קליינינקן אַרטור און פאַרן גרויסן וואַסערמאַן).

אָבער דאָ פאַלט אַרטור אַריין אין אַ קעסל־גרוב, וואָס איז נישט ווייניקער טיפיש, ווי זיין מינדערוועַרטיקייטס־קאָמפּלעקס. ער פאַלט אַריין אינעם קעסל־גרוב פון געירשנטן בלוט.

אַרטור באַמערקט, אַז ווען ער זאָגט אַרויס דאָס וואָרט „רוסלאַנד", „טראַכט (ער) נישט ווילנדיק נאָר וועגן קישיניעווער פּאָגראָם... ער האָט זיך דאָס נישט געקאָנט דערקלערן... פּשוט, אומבאַגרייפלעך..."

אָבער ווי קומט דאָס? ער האָט דאָך פיינט די יידן, באַזונדערס די רוסישע? אָבער, ווי עס שיינט, איז „דער פּראָטעסט קעגן קישיניעוו געלעגן ביי אַרטורן אין בלוט".

און ווען זיינע פריינד וואַרפן אים פאָר, אַז אויף די באַציאונגען צווישן אמעריקע און רוסלאַנד קוקט ער, אַרטור, פון יידישן שטאַנדפּונקט, הויבן זיך אָן דורכצושלאָגן אין אים זעלבשטענדיקע געדאַנקען — אַ זאַך, וואָס טרעפט זייער זעלטן ביי די, וואָס ליידן פונעם מינדערוועַרטיקייטס־קאָמפּלעקס.

„ווען עס וואָלטן פאָרגעקומען — טראַכט אַרטור — אַן אָנפאַל אויף שאָטלאַנד, דעם היימלאַנד פון זיין פריינד דאָוסאָן, צי וואָלט אויך ער, דאָוסאָן, אויפן נאַטירלעכסטן אופן נישט געווען געקוקט אויפן דאָזיקן אָנפאַל נישט פונעם אַמעריקאַנער שטאַנדפּונקט, פּונקט ווי ער, אַרטור, קוקט אויף דער מיטאַרבעט מיט רוסלאַנד?..."

אָבער אַן אונטערשיד איז דאָ צווישן אים, אַרטורן, און דאָוסאָנען: „דאָוסאָן האָט באַוווּסטזיניק געלעבט אין הסכם מיט זיינע אינסטינקטן, ער האָט אפילו שטאָלצירט

צוערשט באַמיט זיך יאַקאָב לעווי נישט אַרויסצוּווייזן זיין יידישקייט.

„יידן — זאָגט לואיסאָן — וועלכע האָבן גערעדט יידיש, זענען אים געווען אומאָנגענעם".

דער דאָזיקער קליינינקער שטריך גיט אַ מעגלעכקייט אַריינצובליקן זייער טיף אין דער קראַנקער נשמה פון דער אַסימילאַציע. יאַקאָב וואַסערמאַן האָט זיך אַמאָל מודה געווען, אַז ער פלעגט זיך אָפט פילן אומגליקלעך אין דער אָנוועזנהייט פון מזרח־אייראָפּעאישע יידן. דאָס איז טיפּיש פאַר אַלע אַסימילאַטאָרן: זיי האָבן מורא, אַז די נאָענטקייט פון אַ צווייטן יידן זאָל נישט ציען די אויפמערקזאַמקייט פון די אַרומיקע אויך אויף זיי. גראָד דאָס, וואָס זיי פילן זייער קרובהשאַפט מיטן דאָזיקן יידן, וועקט אין זיי אַ שנאה צו אים.

איינער פון די פּערסאָנאַזשן פון לואיסאָנס ראָמאַן, דזשאָ גאָלדמאַן, באַזיגט יאַקאָב וואַסערמאַנס עמאָציע: „אויב איין ייד רעדט צו הויך, דאַן ציטערן תיכף אַלע אַנדערע יידן... פון שרעק, אַז אין דעם קאָן מען זען אַ באַשטעטיקונג פון אַלגעמיינעם פאָראורטייל".

מען דאַרף נישט דווקא, אַז דער ייד זאָל רעדן יידיש אָדער הויך — עס איז גענוג זיין יידישע נאָז, עס איז גענוג, וואָס דער אַסימילאַטאָר ווייסט, אַז עס זיצט נעבן אים אַ ייד. דאָס, וואָס ער וויל אַנטלויפן (און ס'דאַכט זיך אים, אַז ער איז דערפון אַנטלאָפן) זיצט פּלוצלינג פאַר אים אָביעקטיוויזירט, זעעוודיק פאַר אַלע אַרומיקע — ער זעט זיין „איך" אַן אָביעקטיוויזירטן, און ער ווערט מלא חימה, ער באַקומט אים פיינט, ווי זיין יידישן „איך".

מען זאָגט, אַז אַ הויקער פרייט זיך, ווען ער דערזעט אַ צווייטן. דאָס איז נישט אמת. אַ הויקער האָט פיינט זיינע חברים די הויקערס, ווייל זיי דערמאָנען אים זיין אייגענעם אומגליק. יעדער הויקער האַלט פאַר אים אַ שפּיגל. און דעם דאָזיקן הויקער אין שפּיגל ווילט זיך צעברעכן.

יאַקאָב לעווי איז נישט געווען קיין אויסנאַם פון דאָזיקן כלל. אָבער ווען ער איבערצייגט זיך, אַז ער האָט נישט וואָס מורא צו האָבן דערקענט צו ווערן, ווייל מען האָט אים שוין סיי־ווי דערקענט, האָט ער פאַר זיך אַן אָנשפּאַר אין דער יידישער פאַרגאַנגעהייט. און ער טרעט אָפּ צו זיין ירושהדיקער פּאָזיציע: „איך קאָן נישט פאַרטראָגן קיין יידן, וועלכע מאַכן דעם אָנשטעל, אַז זיי זענען עפּעס אַנדערש.

און פון זיין דאָזיקער פּאָזיציע ווערט אים שווער צו פאַרשטיין זיינע קינדער. ווען מ'נעמט נישט אָן זיין טאָכטער אין אַן אַריסטאָקראַטישער שולע, און זי איז אויסער זיך פון חרפּה און ווייטיק, לייגט איר דער פאָטער פאָר אַריינצוטרעטן אין אַ שולע, וואָס ווערט באַזוכט בלויז דורך יידן.

די טאָכטער איז פאַרצווייפלט: „איך וויל נישט, איך וויל נישט, איך וויל נישט".

דער פאָטער פאַרשטייט נישט: „פאַרוואָס נישט? צי דען שעמסטו זיך מיט דעם, וואָס דו ביסט אַ יידישקע?" און דאָס יונגע מיידל ענטפערט מיט אַ געשריי פון דערלייכטערונג (ווי אַרויסוואַרפנדיק צוזאַמען מיטן דאָזיקן געשריי אַ שווערקייט פון איר נשמה): „יאָ, איך שעם זיך!"

און ווען דער פאָטער ברענגט איר אַלס ביישפּיל זיך: אויך ער האָט נאָר יידישע האַנדלס־באַציאונגען, „מיר פאַרקערן נאָר צווישן אייגענע מענטשן", פרעגט זיך זיין זון, אַרטור, אין געדאַנק: „צי דען זענען יידן „זיינע" מענטשן, די מענטשן פון זיין שוועסטער?"

און ער פרעגט דעם פאָטער: „ווער זענען דאָס — אונדזערע מענטשן?"

דער פאָטער, וועלכער האָט אַמאָל אַליין אויך אויסגעמיטן יידן (מיינענדיק, אַז אַ דאַנק דעם וועט ער אויסמיידן אַנטיסעמיטיזם), ווען עס איז אָבער דאָך פרעמד זיינע קינדערס אַבסאָלוטע אָפּגעפרעמדקייט פון יידנטום, האָט דערויף איין ענטפער: „משוגעת!" אים דאַכט זיך אויס, אַז זיינע קינדער זענען נישט נאָרמאַל. ער איז אָבער נישט גערעכט. אויב אינעם יידישן קאָמפּלעקס פון יאַקאָב לעוויס קינדער איז אפילו דאָ אַן עלעמענט פון משוגעת, דאַרף מען אים זוכן אין דער דערציאונג, וואָס ער האָט געגעבן זיינע קינדער. באמת, וואָס האָט אַרטור לעווי בשותפותדיקס מיטן יידנטום? ער טראָגט אויף זיך קינס צייכן, נישט וויסנדיק פאַר וועמענס זינד. און דערין ליגט זיין עיקרדיקע טראַגעדיע. ער טראָגט „די ירושה אין בלוט", אָדער, ווולגאַר אויסגעדריקט, די ירושה אויף דער נאָז, אָבער נישט אינעם באַוווסטזיין, נישט אין זיין האַרצן. און וועגן דער דאָזיקער „ירושה פון בלוט" דערמאָנען אים אַנדערע, מערסטנטייל פרעמדע מענטשן, וואָס זענען צו אים פיינטלעך געשטימט. ווען נישט זיי, וואָלט ער אפשר וועגן דער דאָזיקער ירושה פון בלוט נישט געוווען געהאַט קיין אַנונג.

צווישן אַרטורן און זיין חבר דזשאָ גאָלדמאַן (וועלכער לייגט אַלע האָפענונגען אויף דער באַפרייאונג פון יידישן אומגליק אויפן זיג פון קאָסמאָפּאָליטיזם) קומט פאָר אַ כאַראַקטעריסטישער דיאַלאָג:

אַרטור: „צי דען קאָנען מיר זיין נאָך ווייניקער יידן ווי מיר זענען?... אין וואָס, אייגנטלעך, באַשטייט דאָס דאָזיקע יידישע אין מיר און אין דיר?"

דזשאָ: „איך ווייס נישט. זאָל איך אַזוי וויסן פון בייז, ווי איך ווייס נישט. און דאָך..."

ער רייסט איבער און פאַרענדיקט דערנאָך:

„דאָס מאַכט מיך קראַנק".

„אַרטור: „מיך אויך".

וועגן די סימפּטאָמען פון אָט־דער קרענק, וועגן אירע דערשיינונגען און וועגן די מיטלען זי צו באַקעמפן רעדט זיך טאַקע אין לואיסאָנס בוך.

★

מיר האָבן אויבן געזאָגט, אַז לואיסאָנס בוך איז אויטאָביאָגראַפיש. מען דאַרף דאָס אָבער נישט נעמען צו ענג. עס באַזירט זיך אויף פערזענלעכע איבערלעבונגען, אָבער אויך אויף אַ פיינער לעבנס־באָאָבאַכטונג*). דאָס דאָזיקע בוך שילדערט די פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע נישט פון אַ

וויזן אַן אויסערלעכן דערפֿאָלג, ווייזט זיך דאָך אַרויס, אַז דאָס אַנטלויפֿן איז געווען אומזיסט: דער דריטער, דאָס דורך און דורך אַסימילירטע שפּראָצל פֿון דער דאָזיקער טיפּישער יידישער פֿאַמיליע פֿון דער אַסימילאַציע־עפּאָכע, קערט זיך אום צום יידנטום, מיד פֿון אומפּרוכטבאַרן קאַמף קעגן דער טאָפּלטער ירושה פֿון גורל און בלוט, און ער איז זיכער, אַז דער דאָזיקער קאַמף איז נישט נאָר אַ פֿאַרשפּילטער, נאָר ער איז אויך נישט אָנשטענדיק, דערנידערנדיק און עקלהאַפֿט.

דער דאָזיקער קאַמף איז פֿאַרשפּילט, ווייל מען מוז אים פֿירן אויף צוויי פֿראָנטן: מיט דער אויסערלעכער וועלט און מיט דער אינערלעכער. אונטערן דרוק פֿון די דאָזיקע צוויי פֿיינטלעכע פֿראָנטן, זאָגט זיך אַרטור לעווי אָפּ פֿונעם קאַמף און ער קערט זיך אום — אַלס באַזיגטער זיגער — צום יידנטום.

★

די יידישע אַסימילאַציע איז נישט קיין פּראָצעס פֿון אוממיטלבאַרן אַריינוואַקסן אין אַ פֿרעמדער סביבה. דאָס איז אַ באַוווסטזיניק אַנטלויפֿן, דאָס איז אַ פּראָצעס פֿון אַרויסרייסן מיט גוואַלט טיפֿע וואָרצלען. דאָס יידנטום האָט אין משך פֿון יאָר־טויזנטער געלעבט אויסערלעך און אינערלעך אָפּגעזונדערט פֿון די אַרומיקע סביבות, און מיט דער צייט האָט זיך ביי יעדן מיטגליד פֿון אונדזער פֿאָלק אַנטוויקלט כמעט ווי אַן אינסטינקטיווער זעקסטער חוש פֿון אָפּגעזונדערטקייט (אַ חוץ דעם מעכטיקן באַוווסטזיין פֿון אָפּגעזונדערטקייט) און פֿאַר קיינעם שטעלט די אַסימילאַציע נישט פֿאַר אַזאַ קרענקלעכן פּראָצעס, ווי פֿאַר אַ יידן (אויך צוליב דער באַציאונג פֿון דער אַרומיקער וועלט צו אים: צוליב דער פּסיכישער באַציאונג — שנאה און שפּאָט, און צוליב דער פֿיזישער — פּאָגראָמען). אַ חוץ דעם קאַמף מיט דער אַרומיקער וועלט זי זאָל דערלויבן און אָנערקענען די אַסימילאַציע, מוז דער ייד נאָך שטיין אויף דער וואַך קעגן זיין באַוווסטזיין און קעגן זיין אינסטינקט, וועלכע שלעפּן אים צוריק, ווי נאָר זיין אַסימילאַציע־באַוווסטזיניקייט ווערט אָפּגעשוואַכט.

טאָביאַס לעווין — איינער פֿון די רינגען פֿון צווייטן דור פֿון דער דאָזיקער טיפּישער פֿאַמיליע, וואָס געפֿינט זיך אויף די וועגן פֿון אַסימילאַציע — שמדט זיך, דערגרייכט אַ הויכן שטאַפּל פֿון געזעלשאַפֿטלעכן לייטער, אָבער עס שטערט אים נאָך אַלץ די דעראינערונגען. זיין איינציקע האָפֿענונג באַשטייט אין דעם, אַז זיינע קינדער וועלן שוין פֿריי זיין פֿון דער דעראינערונגס־לאַסט. זיי וועט אין זייער וועג נישט שטערן דער שיין פֿון די שבת־ליכט, אין זייערע הערצער וועלן נישט אָפּקלינגען, ווי אַ ווידערקול, יידישע ווערטער, אַרויסגערעדט דורך אַ מוטער־מויל... זיינע קינדער וועלן שוין זיין גליקלעך.

זיינע קינדער זעען מיר נישט אין לואיסאָנס ראָמאַן; מיר זעען זיינע פּלימעניקעס, וועמען די שבת־ליכט שטערן אויך נישט, און דאָך זענען זיי נישט גליקלעך.

פֿאַרקערט. אָבער כאַראַקטעריסטיש איז דער סוף פֿון דאָזיקן איינציקן געשמדטן מיטגליד פֿון אָט־דער משפּחה. בעת דער וועלט־מלחמה געפֿינען די הונגעריקע מאַסן אין דייטשלאַנד אין דעם ים רייכע הייזער גראָד זיין הויז. ער באַווייזט נאָך נישט צו קומען צו זיך פֿון די שטיינער, וואָס דער המון האָט געוואָרפֿן אין אים, און שוין ברענגט אים דער דינער אַ טעלעגראַמע, וואָס טיילט אים מיט, אַז זיין זון איז געפֿאַלן אויפֿן פֿראָנט. אונטער די קלעפּ פֿון גורל און פֿון אויסערלעכן פֿראָנט, ווערט זיין באַוווסטזיין פֿאַרטונקלט און דער קאָנטראָללאָזער אינסטינקט וואַרפֿט אַרויס פֿון זיין לאַנג פֿאַרלייגטער און באַוואַכטער טיפֿעניש ווערטער, וואָס האָבן אונדז אין משך פֿון לאַנגע יאָר־הונדערטער פֿאַרביטן אַ פֿאָלקס־פֿאָן: „שמע ישראל!”

ווי אומבאַהאָלפֿן עס איז דער דאָזיקער גליקלעכער אַריבערלויפֿער פֿון געטאָ קעגן גלייכצייטיקן אָנגריף פֿון צוויי פֿראָנטן: דעם אויסערלעכן און אינערלעכן; ווי נעבעכדיק עס זעט אויס די גאַנצע אָנשטרענגונג פֿון זיין לעבן צו מאַסקירן זיינע פּאָזיציעס.

די שטעלע מיטן „שמע ישראל!” איז מעלאָדראַמאַטיש, ווי עס איז בכלל מעלאָדראַמאַטיש די ראַם, אין וועלכער דאָס דאָזיקע ווערק איז אַריינגעפּאַסט, און דאָך גיט עס גוט איבער די אַטמאָספֿער פֿון פּאַטום, וואָס הערשט אין דאָזיקן ווערק: דאָס געיאָגטע, פֿאַרהעצטע יידנטום ליגט אַ באַלאַגערטע — פֿון אויסנווייניק און פֿון אינעווייניק און ביי יעדער פּאַסיקער געלעגנהייט ברענגט ער אַ מפּלה די דאָזיקע טראַגי־קאָמישע, אומגליקלעכע, נעבעכדיק־לעכערלעכע און עקלהאַפֿטע (אַלץ צוזאַמען!) קרבנות.

לאָמיר זיך גוט צוקוקן צום דאָזיקן קאַמף. נישט פֿון זיין מעלאָדראַמאַטישער זייט, אויך נישט פֿון דער זייט פֿון זיין אויסערלעכער געשיכטע, נאָר פֿון זיין פּסיכאָפּאַטאָלאָגישער זייט.

★

אַ זון פֿון אַ ווילנער מלמד פֿאָרט אַוועק קיין דייטשלאַנד און אַסימילירט זיך פּאַסיוו. איינער פֿון זיינע זין שמדט זיך: אַזוי אַרום רעכנט ער פּטור צו ווערן פֿון יידישן אומגליק, וואָס פֿאַרפֿאָלגט אים אין געשטאַלט פֿונעם מאָנסטער־אַנטיסעמיטיזם. אַ צווייטער זון, יאַקאָב, פֿאָרט אַוועק קיין אַמעריקע, אויך כדי זיך צו ראַטעווען פֿון זעלבן פֿאַרפֿאָלגנדיקן מאָנסטער. אויך ער איז אַ פּאַסיווער אַסימילאַטאָר, וואָס רייסט נישט איבער אינגאַנצן מיטן יידנטום, אָבער ער גיט אויך נישט זיינע קינדער קיין שום יידישעס. און די הויפּט־טראַגעדיע פֿון דער אַסימילאַציע שפּילט זיך אָפּ אין דער נשמה פֿון יאַקאָב לעווי, וועלכער איז נאָך פֿאַרבונדן מיטן יידנטום דורך דעראינערונגען, וועלכער האָט צו וואָס זיך אומצוקערן אינסטינקטיוו, ווען דער טרוים וועגן אַ פֿרייער אַמעריקע פֿאַרגייט ווי רויך, און ער באַגעגנט אויף זיין וועג אין אַמעריקע דעם אַלטן באַקאַנטן — דעם אַנטיסעמיטיזם.

י. ראַפּאַפּאָרט

די פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע פון אַסימילאַציע

(לודוויג לואיסאָנס „די ירושה פון בלוט")

די אַרבעט איז געשריבן אין יאָר 1948, זי האָט אָבער גאָרנישט פאַרלוירן פון איר אַקטועלקייט.

רעדאַקציע.

סיי די אַסימילאַציע, אַלס אידייע, סיי די אַסימילאַציע, אַלס אידייענלאָזע צופּאַסונג, האָט באַנקראָטירט. די אַסימילאַציע האָט געליטן אַ פולשטענדיקע מפּלה סיי טעאָרעטיש, סיי פּראַקטיש. יענע, וועמען עס האָבן נישט געקאָנט איבערצייגן קיין גייסטיקע אַרגומענטן, — זענען איבערצייגט געוואָרן דורך לעבנס־פּאַקטן.

און הגם די אַסימילאַציע, אין אַלע אירע פאָרמען, האָט אָנגעמאַכט (און זי מאַכט נאָך אָן דורך אינערציע און פּחדנות) פאַרוויסטונגען אין אונדזער נאַציאָנאַלן לעבן; און הגם די מפּלה פון אונדזער געפערלעכן און געמיינעם שונא וואָלט געוועזן באַדאַרפט אַרויסרופן אין אונדזערע רייען אַ יובל, — פונדעסטוועגן באַמערקן מיר עפּעס נישט אין אונדזער ליטעראַטור קיין שום קינסטלערישע סך־הכלען פון דאָזיקן לאַנגן קאַמף און פון ענדגילטיקן — אידעאָלאָגישן — זיג.

אויף די שטאַרק באַאומרואיקנדיקע סיבות פון דער דאָזיקער דערשיינונג האָב איך שוין נישט איינמאָל אָנגעוויזן אין אַנדערע אָפּהאַנדלונגען, — דאָ וויל איך בלויז קאָנסטאַטירן, אַז די יידישע ליטעראַטור האָט אָדער געמיטן וויניק אויפמערקזאַמקייט דעם דאָזיקן קאַרדינאַלן פּראָבלעם פון אונדזער לעבן, אָדער זי האָט זיך נישט קיין עצה געגעבן מיט דעם דאָזיקן פּראָבלעם (אַן עדות דערויף איז מירקין פון שלום אַשס טרילאָגיע „פאַרן מבול").

דער פּראָבלעם פון אַסימילאַציע האָט געפונען זיין אָפּשפּיגלונג ביי איינעם פון זיינע אוממיטלבאַרע קרבנות — ביים אַמעריקאַנער יידישן שרייבער לודוויג לואיסאָן. דאָס יידישע לעבן וועגעטירט אין נאַציאָנאַלן זין, און דעריבער לעבט אונדזער ליטעראַטור נישט דורך שאַרף און זי שילדערט נישט בולט די אַסימילאַציע־פּראָבלעמען; אָבער לודוויג לואיסאָן, וועלכער האָט געליטן אַ פּסיכישן שיף־ברוך און האָט שאַרף איבערגעלעבט זיין טראַגעדיע, געפינט גענוג העלע פאַרבן, כדי צו שילדערן די טראַגעדיע פון אַסימילאַציע. זיין „די ירושה פון בלוט"*) איז דער שאַרפסטער באַשולדיקונג־אַקט קעגן אַסימילאַציע, און גלייכצייטיק די איבערצייגנדיקסטע, טיפזיניקסטע, קינסטלערישע פּראָפּאַגאַנדע פאַר דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג.

★

לודוויג לואיסאָן איז אַ גוט־באַקאַנטער אַמעריקאַנער ראָמאַניסט, ליטעראַטור־קריטיקער און דענקער. איינער פון זיינע ראָמאַנען איז באַרט געוואָרן אין דער דייטשער איבערזעצונג דורך אַ באַגייסטערטן פאָרוואָרט פון טאָמאַס מאַן — דעם גרעסטן היינטצייטיקן פּראָזאַאיקער פון דער דייטשער שפּראַך. טאָמאַס מאַן האַלט לואיסאָנס „דער ענין פון מיסטער קרומס" פאַר איינס פון די בעסטע עפּאָפּייעס פון דער היינטצייטיקער ליטעראַטור. לואיסאָנס קריטיק ווערט באַטראַכט כמעט ווי קלאַסיש אין דער אמעריקאַנער ליטעראַטור, און די סטודענטן שטודירן זיינע ווערק אַלס מוסטערן פון גוטן ענגלישן סטיל. לואיסאָן איז אין אַן אַמעריקאַנער אוניווערסיטעט געוועזן פּראָפעסאָר פון דער דייטשער ליטעראַטור־געשיכטע.

צוליב אַ פּערזענלעכער פאַמיליע־טראַגעדיע איז לואיסאָן געצוווּנגען געווען אויף לאַנג צו פאַרלאָזן דעם אַמעריקאַנער קאָנטינענט. צו די פּערזענלעכע טראַגעדיע האָט געדינט אַלס סטימול צו פאַרוואַנדלען לואיסאָנען פון אַן אַסימילאַטאָר אין אַ נאַציאָנאַלן יידן, אָדער פאַרקערט, זיין גייסטיקע פאַרוואַנדלונג האָט געדינט אַלס סיבה פאַר דער פּערזענלעכער טראַגעדיע, אָדער (אַלס דריטע מעגלעכקייט) די דאָזיקע צוויי פּראָצעסן האָבן זיך אָפּגעוויקלט פּאַראַלעל און דערנאָך — צוזאַמענגעפאַלן, ווי דאָס קומט פאַר אין דער אָן ספק ביאָגראַפישן „די ירושה פון בלוט" (ווי מען זעט הערשן נישט אין דער מענטשלעכער פּסיכיק די געזעצן פון דער געאָמעטריע, און צוויי פּאַראַלעל לויפנדיקע ליניעס טרעפן זיך יאָ צונויף אין לעצטן סך־הכל) — דאָס ווייס איך נישט, און אין איצטיקן מאָמענט איז דאָס פאַר אונדז גאָרנישט וויכטיק. וויכטיק איז פאַר אונדז די טיפע שטודיע איבער דער פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע פון דער אַסימילאַציע, וואָס לואיסאָן גיט דורך די קינסטלערישע געשטאַלטן פון זיין בוך „די ירושה פון בלוט".

דאָס דאָזיקע בוך לאָזט אויף קיין איין מינוט נישט פאַרגעסן, אַז אָפּט רעדט דאָ צו אונדז אַ קינסטלער, גאַנץ אָפּט אַ גוטער פּסיכאָלאָג, אַ פרוידיסט, אָבער תמיד אַ מענטש, וועלכע האָט פּערזענלעך איבערגעלעבט די דאָזיקע שרעקלעכע קראַנקהייט, וועלכער האָט אַ פּערזענלעכע ווערטפולע דערפאַרונג, וואָס ער גיט איבער אין אונדזער רשות מיט דער טיפסטער אויפריכטיקייט און דער העכסטער פּסיכאָלאָגישער דורכדרינגלעכקייט.

לואיסאָנס בוך „די ירושה פון בלוט" איז סיי אַן אויסערלעכע געשיכטע פון אַסימילאַציע און סיי אַן אַנאַליז פון איר אינערלעכער פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע. לואיסאָן גיט אַ טיפּישע געשיכטע פון אַ יידישער פאַמיליע, וואָס דערווייטערט זיך בהדרגהדיק, סיסטעמאַטיש אין משך פון דריי דורות פון יידנטום און נישט געקוקט אויף דעם, וואָס דער דאָזיקער צענטער־לויפנדיקער פּראָצעס האָט אויפצו־

קאָנגרעס די ידיעה, אַז די פוילישע רעגירונג איז גרייט אויסצוצאָלן די סומע פון 25 מיליאָן דאָלאַר פאַר די פוילישע יידן, וועמענס אייגנטום איז געוואָרן נאַציאָנאַליזירט דורך דער רעגירונג.

די נישטיקע סומע פון 25 מיליאָן — פאַרן אָנגעראַבעוועטן יידישן פאַרמעגן, איז נישט מער ווי אַ ביין, צוגעוואָרפן דעם פוילישן יידנטום, ווייל דער פאַקטישער באַטרעף פון יידישן פאַרמעגן דערגייט אין די הונדערטער מיליאָנען דאָלאַרן. ס׳איז כדאי צו באַמערקן, אַז בלויז אין מעלבורן האָבן יידן אָנגעגעבן פאָדערונגען אויף מער, ווי עס באַטרעפט די גאַנצע סומע וועלכע די פוילישע רעגירונג האָט אַסיגנירט.

גלייכצייטיק ווערט מצד דער פוילישער רעגירונג געפירט אַ ברייטע פראָפּאַגאַנדע אין לאַנד ווי אין אויסלאַנד, מיטן ציל צו פאַרשיטן דעם ריס וואָס איז אַנטשטאַנען מיט די אַנטי־יידישע פאַרפאָלגונגען אין די יאָרן 1967־68. גאַנץ אומגעריכט האָבן די פוילישע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע געפינען זיך אויף עמיגראַציע, באַשלאָסן צו פייערן דעם 36־טן יאָרטאָג פון וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד. צו דעם צוועק זענען פאַרבעטן געוואָרן יידן, וועלכע האָבן אויסגעפירט די פראָגראַמען. אָבער נישט בלויז די קעגנער פון היינטיקן פוילן האָבן אַדורכגעפירט געטאָ־פייערונגען — אויך די פוילישע קאָנסולאַטן זענען דאָס יאָר געווען די איניציאַטאָרן פון די געטאָ־פייערונגען אין אַ סך לענדער. אין מעלבורן האָבן אין אַזאַ אימפּרעזע אָנטיילגענומען יידן אין פאָלאַקן — אָנהענגער פון קאָמוניסטישן רעזשים אין פוילן.

די פוילישע אָרגאַניזאַציעס אין דער פרייער וועלט, קעגנער פון קאָמוניסטישן רעזשים אין פוילן, פירן אַן אינטענסיווע טעטיקייט קעגן די דאָרטיקע הערשער. ווען ס׳קומט אָבער צו דעם פּראָבלעם: יידן — דאַן זענען אַלע פאָלאַקן געאייניקט.

זיי — די עמיגראַנטן — זענען עס ביים היינטיקן טאָג די אויספירער פון נייעם קורס, וועלכן די קאָמוניסטישע רעגירונג פון פוילן האָט אונטערגענומען. דער פוילישער רעגירונג גייט אין לעבן אויסצומעקן דעם שאַנדפלעק פון דער פאַרגאַנגענהייט. ספּעציעל די פאַרפאָלגונגען פון די יידן אין די יאָרן 1967־68.

די באַמיאונגען פון דער פוילישער רעגירונג האָבן אַ קאָנקרעטן ציל: זיי ווילן באַקומען 500 מיליאָן דאָלער פון די פאַראייניקטע שטאַטן אין דער פאָרם פון טעכנישע הילף; לעבנסמיטל. דער עיקר גייט זיי אין דעם, עס זאָל אַראָפּגענומען ווערן דער באָיקאָט פון פוילישע אויסאַרבעטונגען.

דאָס זענען די הויפּט־סיבות פון דער געענדערטער טאַקטיק פון דער פוילישער פראָפּאַגאַנדע, לגבי יידן.

אַמטרויעריקסטן איז דער פאַקט, וואָס צו דער פאַרבעסערונג פון דער פוילישער ווירטשאַפט, וועלכע לעבט איבער אַ שווערן קריזיס, העלפן צו יידן.

ס׳האָט אַמאָל געשריבן, אַ פוילישער שרייבער פון יידישער אָפּשטאַמונג:

„ווען וועלן יידן מאַכן אַ סוף צו דער ליבע מיט פוילן?"

יאָ — טאַקע, ווען?!!!

די נאָדל

יאָני פיין

דער צער ווי אַ דינע נאָדל, שטוקעוועט צוזאַמען
דעם נעכטן מיטן היינט.
דער רעגן קלאַפּט אין שויב מיט די פינגער פון אַ מאַמען,
אַ שטיין קייקלט זיך אַוועק, אַ גרוב לאָזט אַרויס אַ פריינד.

אַ צימער שווימט אויף: אַ שטול, אַ טיש, אַ ביכל צעעפנט צום ווינט
און אויף דער טיר אַ היטל מיט אַ דאַשעק פאַרקוקט אין די שטערן.
אין אַ פאַרגליווערטער כמאַרע שפּילט זיך אַ קינד,
אויפן בוידעם שלאָפן מעשיות: פאַרהאָניקטע בערן.

דער צער שטעפּט און שטעפּט מיט אַ רויטן פאָדעם,
די שטעך ווערן בלומען, אַ סענטימענטאַלער פּאַרק — די ערד.
שאָטנס קרייזן אַרום אַ וואַלס אין יום־טובדיקע בגדים,
דער נידעריקער באַלקן ווערט מיט אַ חלום פאַרטערט.

„געליבטע, טו אויס דיינע שיך נאָכן לאַנגן גאַנג,
די פאָדלאָגע איז פריש געוואַשן און דער ווייַן, ווי אַ מאָל, צאַרט,
דער וואַזאָן אין פענצטער איז פאַר דיר מיין גרוס געזאַנג.
איך האָב אַזוי לאַנג, אַזוי ביטער לאַנג אויף דיר געוואַרט".

דו פרעגסט מיך וואָס איך טו, ווילסט הערן און הערן.
איך גיב דיר מיין נאָדל, דעם פאָדעם ציסטו אַריין אַליין.
דער צימער ווערט אויף ס׳ניי פאַרפולט מיט עפּל און שטערן,
איך פרעג ניט, ווען דו וועסט ווידער קומען צו גיין.

ו. יאבלאנסקי

אין דער יידן־פראגע זענען אלע פאלאקן געאייניקט...

אין דער לעצטער צייט באווייזן זיך פוילישע פובליקאציעס אין פארשידענע לענדער. די מערהייט איז געשריבן אין דער פוילישער שפראך און זיי בארירן דאס פראבלעם פון פאלאקן און יידן.

איינע פון די וויכטיקסטע צייטשריפטן פון דער פוילישער עמיגראציע — איז דער זשורנאל „קולטורא" — וועלכער דערשיינט אין פאריז. איז איינע פון די לעצטע נומערן איז פארעפנטלעכט אן ארטיקל פון א געוויסן שטשיפיארסקי אויף דער טעמע: פאלאקן און יידן".

פוילן — שרייבט ער — האט אויפגענומען אין מיטלאלטער גערודפטע יידן פון שפאניע, דייטשלאנד און אנדערע לענדער. די יידן האבן געפונען אנערקענונג ביי די פוילישע הערשער. אין פוילן זענען אלע מאל געווען אנטיסעמיטן, אבער נישט קיין אפיציעלער אנטיסעמיטיזם. דאס פארפאלגן יידן אין פוילן איז געווען א רעזולטאט פון עקאנאמישער קאנקורענץ, אבער זיי האבן קיינמאל נישט געהאט קיין ראסיסטישן אינהאלט.

שטשיפיארסקי באטאנט, אז יידן האבן ביים סוף פון 18טן יארהונדערט געציילט 12 פראצענט פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג. ביים סוף פון 19טן י"ה האבן יידן שוין געציילט גאנצע 30 פראצענט. צווישן זיי איז געווען א גרויסע צאל יידן, וועלכע זענען פארטריבן געווארן קיין פוילן, דורך דער צארישער אדמיניסטראציע. צוליב אט די צוגעקומענע יידן פון רוסלאנד, וועלכע זענען געווארן קאנקורענטן פון פוילישן בירגערטום, זענען אויפגעקומען פאליטישע פראגראמען מיט אן אנטיסעמיטישן אינהאלט.

ער איז זיך מודה, אז צווישןביידע וועלט־מלחמות, זענען אין פוילן פארגעקומען עקסצעסן.

מיט קיין ווארט ווערן נישט דערמאנט די 160 פאגראמען, אמאל קלענערע — א מאל גרעסערע — וועלכע זענען פארגעקומען אין פוילן, אין די יארן פון פוילנס אומאפהענגיקייט.

ווען די נאציס האבן אקופירט פוילן—שרייבט ווייטער שטשיפיארסקי — זענען הונדערט טויזנט יידן אפגעראטעוועט געווארן דורך פאלאקן. א סימן — דער יד־ושם האט געפלאנצט 300 ביימער פאר פוילישע מענטשן, וועלכע האבן געראטעוועט יידן. וועגן דער גרויס פון דער פוילישער פאליציי (אונטער די נאציס) און די שאנטאזשיסטן, די א. ג. „שמאלצאווניקעס", וועלכע האבן איבערגעגעבן יידן אין די הענט פון דער געסטאפא — דערמאנט ער נאר 20 נעמען פון פאלאקן — וועלכע זענען דערשאסן געווארן דורך פוילישע אונטערערדישע ארגאניזאציעס. שטשיפיארסקי „פארגעסט" צוצוגעבן, אז די מוסרים פון יידן אויף דער ארישער זייט, האבן זיך געציילט אין די טויזנטער. אן די א־מיטהעלפער, וואלטן די נאציס נישט געקענט אומברענגען אזוי פיל יידן. שטשיפיארסקי קען אויך נישט פארשטיין, פאר וואס די יידן אין דער פרייער וועלט האבן אויפגעהויבן א א גוואלדיקע קאמפאניע קעגן פאלאקן. אט אזעלכע, און ענלעכע ארטיקלען באווייזן זיך פון צייט צו צייט אין דער פוילישער עמיגראנטישער פרעסע.

אין קאמוניסטישן פוילן, איז אין דער לעצטער צייט אויך א סך געשריבן געווארן וועגן יידן און זייער צושטייער צו דער פוילישער קולטור. אין דער לעצטער אויסגאבע פון דער אפיציעלער פוילישער ענציקלאפעדיע (דערשינען דאס יאר) איז דערמאנט איין נאמען פון א ייד, אן אסימילאטאר, וועלכער האט געגעבן זיין צו שטייער צו דער פוילישער קולטור. זיין נאמען איז: קראנענבערג.

כאראקטעריסטיש: די ארגאניזאטארן פון יידישן פאווילאן אין אוישוויץ זענען די הערן קאנקאל, וויעטשארעק און פליכאווסקי. דאס זענען די זעלבע מענטשן, וועלכע האבן אין די יארן 1967־68 געשפילט די הויפט־ראל אין העצן קעגן ישראל, ווי קעגן יידן בכלל. היינט זענען זיי די, וואס פירן אן מיט דער אקציע פון פארבעסערן די באציאונגען צווישן פוילן און די יידן אין דער וועלט.

ווען אין פוילן זענען פארגעקומען די פייערונגען צום הונדערטסטן געבוירנטאג פון יאנוש קארטשאק, איז מיט קיין איין ווארט נישט דערמאנט געווארן, אז קארטשאק איז געווען א ייד, און געווידמעט זיין לעבן דער דערציאונג פון יידישן קינד.

צום קאנגרעס פון וועלט־פארבאנד פון די פוילישן יידן, וועלכער איז הייאר פארגעקומען אין ישראל, האט דער מיניסטער קאנקאל געשיקט א דעלעגאציע, וועלכע איז באשטאנען פון דריי יידן פון קולטור־געזעלשאפטלעכן פארבאנד אין פוילן. דאס זענען געווען: דער רעדאקטאר פון דער „פאלקס־שטימע" — טענענבוים; דער זשורנאליסט — קוואטערקא, און דער רעזשיסער פון יידישע טעאטער — שורמיעי. די דעלעגאציע האט געבראכט אויפן הויפט פון דער קאטוילישער היערארכיע אויסגערופן און אויסגעשריען פאר מיליאנען פאלאקן דעם אויסגעשריי — וואס מיר — על־פי־נס אפגעראטעוועטע רעשטלעך פון חורבן — האבן שטעדיק באטאנט: „נישט פארגעסן און נישט פארגעבן!", דער ראש פון היינטיקן וואטיקאן, דער פאלאק יאן וואיטילא האט נאר דעם ערשטן טייל אויסגעשריען: נישט פארגעסן" מיט דעם צוגאב, אז אויב די וועלט וועט דאס וועלן פארגעסן, קען אזא פעלקער מערדעריי זיך נאכאמאל איבערחזרן.

דער וואטיקאן און די קאטוילישע היערארכיע האבן געדארפט ווארטן 34 יאר כבדי א ביסעלע זיך רעהאביליטירן קעגן דעם שטילשוויגן אין די יארן 39—45, ווען דאס יידישע פאלק איז אפגעגאנגען אין טייכן בלוט.

י. אַרבאַך

דער וואַטיקאַן האָט זיך מיט עפּעס רעהאַביליטירט

אין די איטאַליענישע פּליטים־לאַגערן, האָבן זיך ביים סוף פון יאָר 1945, געפונען ארום 20 טויזנט יידן.

אַ דעלעגאַציע פון דער ערשטער שארית הפליטה קאָנפערענץ, האָט באַקומען אַן אויפנאַמע ביים דעמאָלסטיקן פּויפּסט — פּיוס דער 12־טער.

צווישן דער דאָזיקער יידישער פּליטים־דעלעגאַציע האָבן זיך געפונען 2 איצטיקע תושבים פון מעלבורן. איינער איז געווען דער פאָרשטייער פון יידישן אַרבעטער־קאָמיטעט אין איטאַליע — י. אַרבאַך און דער צווייטער איז געווען דער פאָרשטייער פון דעם „קיבוץ המאוחד" — א. סאָקאָלאָוויטש.

דאָס רוב פון די דעלעגאַטן האָבן געוווסט, אַז דער פּויפּסט — פּיוס דער 12־טער איז דער אַמאָליקער פּאַטשעלי — דער דיפּלאָמאַט, וועלכער האָט זיך געפריינדעט מיט די נאַציס און אַלע אַנדערע פאַשיסטן איבער דער גאָרער וועלט. אויך האָבן די יידישע פּליטים־דעלעגאַטן געוווסט, אַז פון 1939 ביז 1945 האָט דער פּויפּסט — פּיוס דער 12־טער, צוזאַמען מיט זיין גאַנצער וואַטיקאַנישער היעראַרכיע טויט־שטיל געשוויגן, בעת די נאַציס זענען אָנגעגאַנגען מיט זייער מאָרד־מאַשין איבער מיליאָנען יידן פון מזרח־איראָפּע און אויך איבער צענדליקער טויזנטער קאַטאָליקן פון פּוילן און ליטע.

די דעלעגאַציע איז זייער פריינדלעך אויפגענומען געוואָרן און דער פּויפּסט — פּיוס דער 12־טער האָט אין אַ פּליסיקן העברעיש באַגריסט און אויך אויסגעדריקט מיטגעפיל צו דער פּליטים־דעלעגאַציע פאַר די מיליאָנען יידישע קרבנות, אומגעבראַכט דורך די נאַציס און זייערע מיטהעלפער.

דער דירעקטאָר פון „דזשאָינט" אין איטאַליע, פּר׳ ה. הורוויץ, וועלכער איז געווען דער אָנפירער פון דער דעלעגאַציע, האָט זייער פריינדלעך צוריק געענטפערט און אויך געבעטן די דערלויבעניש פון פּויפּסט, אַז מען זאָל געבן די מעגלעכקייט די פאָרשטייער פון די פּליטים צו שטעלן פראַגן דעם פּויפּסט אַליין. דער פּויפּסט האָט מסכים געווען, און עס האָבן פאָרשטייער פון „מרכז לגולה" פון ארץ־ישראלדיקן ישוב און די פאָרשטייער פון די יידישע פּליטים געשטעלט פאַרשיידענע פראַגן.

דער שרייבער פון די שורות איז אויך געווען פון די פראַגן־שטעלער און געפרעגט דעם פּויפּסט די פאָלגנדע פראַגע:

„היות די הייליקייט און איבערגעגעבנקייט צום וואַטיקאַן און צו דעם ראש פון דער קאַטוילישער וועלט איז געווען ביי די צענדליקער מיליאָנען פּאָלאַקן און ליטווינער אומבאַרירבאַר און אומאָפּפרעגבאַר, טאָ פאַרוואָס האָט דער וואַטיקאַן מיט דעם פּויפּסט אין דער שפּיץ, נישט ארויסגעשיקט אַ צירקולאַר צו אַלע בישאָפן און פירער פון דער קאַטוילישער קירכע אין פּוילן און ליטע, אַז זייערע גלויביקע זאָלן — על כל פנים — נישט מיטהעלפן די נאַציס אין זייער פאַרניכטונגס־פּראָגראַם פון זייערע יידישע שכנים, פון קרוב 1000 יאָר?".

דער פּויפּסט האָט נאָך אַ קורצן שטילשווייגן און געבנדיק אַ שאַרפן בליק אויף זיין קאַרדינאַל־סעקרעטאַר, געענטפערט אין דער דייטשער שפּראַך דאָס פאָלגנדיקע:

„מיר האָבן געהאַט ידיעות פון אויטענטישע קוואַלן, אַז די נאַציס מיט דעם פירער זייערן אַדאָלף היטלער האָבן אין זייערע פּלענער אַן אידייע צו אָקופּירן דעם וואַטיקאַן און צו אינטערנירן דעם פּויפּסט אויף אַן איזאָלירטן אָרט און עווענטועל דעם פּויפּסט אומברענגען. מיר האָבן פאַרשטאַנען, אַז יעטוועדע אריינמישונג פון וואַטיקאַן, מיט דער צושטימונג פון פּויפּסט אין דער פּאָליטיק פון די נאַציס לגבי דער יידישער אויסראָטונגס־פּראָגראַם, קען פאַרשנעלערן און פאַרווירקלעכן דעם טייוולאָנישן (דאָס וואָרט טייוולאָניש האָט פּיוס דער 12־טער ספּעציעל אַקצענטירט) נאַצישן ליקווידירונגס־פּלאַן פון וואַטיקאַן".

★

מיט 33 יאָר שפּעטער, אין 1978 זענען פאָרגעקומען גרויסע ענדערונגען אין דער קאַטוילישער וועלט. דער פּאָלאַק יאַן וואָיטילאַ, דער בישאָף פון דער קראָקעווער דיאָצעזיע, איז אויסגעקליבן געוואָרן צו זיין דער אָנפירער פון די 700 מיליאָן קאַטאָליקן איבער דער גאָרער וועלט.

איין יאָר שפּעטער אין 1979 האָט דער פּויפּסט יאָהאַן פּאול דער XXIII — דער פּאָלאַק יאַן וואָיטילאַ, דער נייער פאַרטייטשער און באַגרינדער פון באַגריף „פרייהייט פון רעליגיע" באַזוכט דעם גרעסטן קבר פון מזרח־איראָפּעאישן יידנטום אין פּוילן — דעם נאַצישן פאַרניכטונגס־לאַגער אוישוויץ און אונטער די קלאַנגען פון רעליגיעזע לידער געזונגען דורך געוועזענע קאַצעטניקעס־פּאָלאַקן, וואָס האָבן דורכגעמאַכט אוישוויץ, האָט דער איצטיקער

סאַדאַטן ביי די אַראַבער. די זעלבע אַרגומענטן קומען צום אויבערפלאַך אין ישראל גופא, אפילו אין די רעגירונגס־קרייזן.

ס׳מוז ווידער קלינגען פּאַראַדאָקסאַל: די שוואַכקייט פון פּרעמיער בעגין אין זיינע פאַרהאַנדלונגען מיט סאַדאַטן און פּרעזידענט קאַרטער באַשטייט אין דעם, אַז ער האָט נישט קיין שטאַרקע אָפּאָזיציע. די אָפּאָזיציע דערפילט נישט איר מלוכהשער אחריות.

ווען מען באַטראַכט די ראָלע פון דער פּאַרלאַמענטאַרישער אָפּאָזיציע אין דער כנסת, וואָס איז שטילער ווי וואַסער קומט אויפן געדאַנק אַ פּאַראַדאָקס: מי יודע צי בעגין וואָלט נישט בעסער געדינט דער מדינה אין אַזאַ גורלדיקן מאָמענט, אַלס אָנפירער פון דער אָפּאָזיציע?...

דיפּלאָמאַטיש מייסטערהאַפטע דאָקומענטן, וואָס יעדער צד האָט געקאָנט אונטערשרייבן און גלייכצייטיק זיי אויסטייטשן לויט זיין אייגענעם איינזען.

אזוי האָבן זיך ביידע צדדים פאַרפליכטעט אין לויף פון א יאָר צו פאַרענדיקן די פאַרהאַנדלונגען מיטן ציל צו עטאַבלירן אַ זעלבסט־רעגירנדיקע אויטאָריטעט אין יהודה, שומרון און עזה, בכדי צו געבן פולע אויטאָנאָמיע צו די איינוווינער.

לויט דער ישראלדיקער אינטערפּרעטאַציע באַציט זיך די פולע אויטאָנאָמיע נאָר צו די איצטיקע אַראַבישע איינוווינער פון יהודה, שומרון און עזה און נאָך דעם ווי די זעלבסט־רעגירנדיקע אויטאָריטעט וועט זיך קאָנסטיטואירן אין לויף פון פינף יאָר, וועט די סוווערעניטעט פון די שטחים ארונטערפאַלן אונטער ישראל.

די מצרישע אינטערפּרעטאַציע איז אַ גאַנץ פאַרקערטע. אַ זעלבסטרעגירנדיקע אויטאָריטעט באַציט זיך צו מענטשן, איינוווינער, ווייל אַ שטח אַליין קאָן זיך דאָך נישט רעגירן און די איינוווינער וועלן שפּעטער קאָנען דעצידירן וועגן זייער פּאָליטישן גורל.

דאַן קומט די פראַגע ווער וועט קאָנטראָלירן דעם באָדן, וואָס געהערט נישט צו די איינוווינער? (מלוכה־אייגנטום), ווער וועט קאָנטראָלירן די וואַסער־קוואַלן? לויט דער ישראלדיקער אינטערפּרעטאַציע וועט די מיליטערישע פאַרוואַלטונג האָבן די אויסשליסלעכע קאָנטראָל אין דעם פינפיאָריקן איבערגאַנגס פּעריאָד און שפּעטער וועט דאָך די גאַנצע טעריטאָריע אונטערפאַלן אונטער דער ישראל סוווערעניטעט. — לויט דער מצרישער אינטערפּרעטאַציע דאַרף די זעלבסט־רעגירנדיקע אויטאָריטעט איבערנעמען די קאָנטראָל נאָך אין לויף פון דעם פינפיעריקן איבערגאַנגס־פּעריאָד.

קלאָר און דייטלעך איז פאַראויסגעזען אין די דאָקומענטן, אַז אויך נאָכן איבערגאַנגס־פּעריאָד וועלן די ישראלדיקע מיליטערישע כוחות פאַרבלייבן אין די שטחים אין געוויסע זיכערקייטס־פּונקטן, אָבער אויף ווי לאַנג? פאַר ישראל איז דאָס נישט קיין פראַגע, ווייל ישראל טענהט אַז אויטאָנאָמיע אָדער פולע אויטאָנאָמיע מיינט דאָך לכל הדעות נישט קיין זעלבשטענדיקע מדינה און לויט ישראל וועט די סוווערעניטעט נאָכן איבערגאַנגס־פּעריאָד זיין א ישראלדיקע, אָבער סאַדאַט וועט זיכער פאַרלאַנגען אַ באַגרענעצטע צייט פאַר די מיליטערישע זיכערקייטס־פּונקטן.

די שטעלונגען פון ביידע צדדים לגבי ירושלים זענען געווען אַזוי עקסטרעם, אַז די מחברים פון די דאָקומענטן האָבן באַשלאָסן דעם ענין ירושלים אינגאַנצן ארויסצולאָזן פון די אָפּמאַכן. ביידע צדדים האָבן אין סעפּעראַטע בריוו צו פרעזידענט קאַרטער פעסטגעשטעלט זייערע פּאָזיציעס. פּרעמיער בעגין האָט פעסטגעשטעלט, אַז ירושלים איז די נישט צעטיילבאַרע, פאַראייניקטע הויפּטשטאָט פון מדינת ישראל. פּרעזידענט סאַדאַט האָט פעסטגעשטעלט זיין פּאָזיציע, אַז דער אַראַבישער טייל פון ירושלים איז אַן אינטעגראַלער טייל פון דעם מערב ברעג פון ירדן.

ווי מיר זעען, געפינט זיך אין די חלוקי דעות גענוג דינאָמיט אויפצורייסן די שלום פאַרהאַנדלונגען אין דער ערשטער פאַזע, אָדער אין דער צווייטער, דריטער פאַזע...

די פּרינציפּיעלע פראַגע איז איצט: ווען דאַרף פאַרקומען די קאָנפראָנטאַציע מיטן ציל צו לייזן די חלוקי דעות? אין דער ערשטער פאַזע אָדער נאָך דער דריטער?

אין אַ קריטישן מאָמענט, איידער דער שלום־אָפּמאַך איז צושטאַנדגעקומען, האָט די „ניו יאָרק טיימס” געעצהט סאַדאַטן צו זיין איצט מער עלאַסטיש („פלעקסיבל”), דערפאַר אָבער נאָך דעם ווי ער וועט צוריקבאַקומען די טעריטאָריעס פון סיני, וועט ער זיין אין א בעסערער לאַגע אויסצואיבן אַ דרוק אויף ישראל, זי זאָל מאַכן ווייטערדיקע קאָנצעסיעס. די ליניע וואָס סאַדאַט האָט אָנגענומען אין די איצטיקע פאַרהאַנדלונגען מיט ישראל רעפלעקטירט די עצה פון „ניו יאָרק טיימס”.

אין ישראל, אין די רעגירונגס־קרייזן קריסטאַליזירן זיך אויס צוויי מיינונגען: פּרעמיער בעגין און די מערהייט פון קאַבינעט האַלטן, אַז דווקא איצט, ביים אָנהויב פון דער ערשטער פאַזע מוז די רעגירונג פאָרלייגן דער מצרישער דעלעגאַציע בעגינס פּלאַן פאַר דער אויטאָנאָמיע און ישראל׳ס דעטערמינאַציע צו עטאַבלירן איר סוווערעניטעט אויף די שטחים נאָך דעם פינפיאָריקן איבערגאַנגס־פּעריאָד.

די באַרעכטיקונג פאַר אַזאַ קלאָרער שטעלונג ווערט דערקלערט מיט דעם, אַז כל זמן ישראל האַלט די סיני־טעריטאָריע, וועט סאַדאַט זיין געצוווּנגען נאָכצוגעבן אויף געביטן וואָס האָבן פּאַקטיש נישט קיין שייכות מיט די עגיפּטישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן.

לויט דער מיינונג פון וויצמאַן און דיין, געפינט זיך סאַדאַט אין אַזאַ איזאָלירטער לאַגע אין דער אַראַבישער וועלט (וואָס האָט אים פּראָקלאַמירט אַלס אַ פאַררעטער), אַז ער וועט זיין געצוווּנגען צו איבעררייסן די פאַרהאַנדלונגען און זוכן אַ וועג צוריק צו דעם קאָנפראָנטאַציע־לאַגער. אַרגומענטירן אָבער די קרייזן פון פּרעמיער בעגין, אַז אויב סאַדאַט איז גרייט מקריב צו זיין די מצרישע אינטערעסן פאַר די פּאַלעסטינעזער און זיך צוריק אומקערן צו די קאָנפראָנטאַציע לענדער — איז בעסער ער זאָל דאָס טאָן היינט, כל זמן דער וויכטיקסטער טייל פון סיני מיט די נאַפט־קוואַלן און די ריזיקע לופט־באַזעס געפינען זיך נאָך אין די הענט פון ישראל.

אויב וויצמאַן און דיין זענען גערעכט אין זייער אָפּשאַצונג, אונטערליגט דאָך נישט קיין שום צווייפל, אַז האָבנדיק גאַנץ סיני אין דער האַנט, וועט סאַדאַט מיט אַ גאַנץ לייכט האַרץ און שמייכל צערייסן דעם שלום־אָפּמאַך ווען ס׳וועט האַלטן ביים ענין ירושלים, ווו קיין שום קאָמפּראָמיס קאָן נישט גענומען ווערן אין באַטראַכט.

ס׳מעג קלינגען פּאַראַדאָקסאַל: סאַדאַט געפינט זיך אין אַ בעסערער לאַגע דווקא צוליב דעם אַראַבישן חרם, צוליב דער איזאָלאַציע און דער באָיקאָט־היסטעריע פון כמעט אַלע אַראַבישע לענדער, איינשליסלעך די אזוי גערופענע „מעסיקע”. נישט בלויז וועט אַמעריקע איינלייגן וועלטן, אַז ישראל זאָל מאַכן קאָנצעסיעס בכדי צו כשרן

פּאָליטישע רעפלעקסן

דר׳ מ. פערשטענדיק

הייסן הייסט עס, אַז ישראל טרעט אריין אין דער ערשטער פאַזע פון נאָרמאַליזאַציע אין אירע באַציאונגען מיט מצרים. דער שלום־אָפּמאַך איז אונטערגעשריבן. אל־עריש, די הויפטשטאָט פון סיני איז איבערגעגעבן געוואָרן צו מצרים. די ישראלדיקע קאָלאָניסטן, וואָס האָבן אויפגעבויט און באַאַרבעט אַ גרינציקע קאָלאָניע. אויסערהאלב אל עריש זענען מיט צוואַנג עוואַקואירט געוואָרן. אַלץ פאַרן פּרייז פון שלום, אין דער ערשטער פאַזע פון נאָרמאַליזאַציע.

אל־עריש איז צוריקגעגעבן געוואָרן אַכט חדשים פאַר דער צייט (לויט דעם שלום־אָפּמאַך), אַלס אַ זשעסט פון גוטן ווילן פאַר אַ צוגעזאָגטן זשעסט צו עפענען די גרענעצן אין סיני, אין דער ערשטער פאַזע פון נאָרמאַליזירן די באַציאונגען צווישן די צוויי מדינות. פרעזידענט סאַדאַט האָט געהאַלטן וואָרט. אָבער נאָר לויט דעם נוסח פון אַ מצוה, וואָס מען קאָן איר יוצא זיין מיט אַ כזית. אַזוי צו זאָגן: סימבאָליש איז ער געפלויגן איבער אַ לופט־קאָרידאָר אין סיני, צוזאַמען מיטן פרעמיער בעגין, אָבער דערווייל ווענדן נאָר געציילטע יחידים, דיפלאָמאַטן און ספּעציעל איינגעלאַדענע פערזענלעכקייטן קאָנען באַזוכן מצרים אויף דעם זעלבן אופן ווי ביז איצט.

דאָס מיינט נישט, אַז די ישראל־רעגירונג איז אָפּגענאַרט געוואָרן און סאַדאַט נעמט נישט ערנסט דעם שלום. (סאַדאַט האָט אַמאָל געפאָדערט מ׳זאָל אים צוריקגעבן אל עריש אַלס אַן איינזייטיקן זשעסט, נאָך פאַרן אונטערשרייבן דעם שלום־אָפּמאַך). אָבער דער לעצטער סימבאָלישער זשעסט פאַרן פּרייז פון שטחים זאָגט אָן, ווי אַזוי סאַדאַט שטעלט זיך פאָר דעם שקלא וטריה אין די ווייטערדיקע פאַרהאַנדלונגען, וואָס מיר רופן: די ערשטשע פאַזע פון נאָרמאַליזאַציע (און די צווייטע, און די דריטע...).

ס׳איז די אָפּשאַצונג פון אַ יעדן אָביעקטיוון באַאָבאַכטער, אַז מצרים האָט זיך אויסגעשלאָסן פון דעם אַראַבישן קאָנפראָנטאַטאַציע־פראָנט קעגן ישראל, ווייל דאָס איז דער געבאָט פון די מצרישע נאַציאָנאַלע אינטערעסן, נישט נאָר די צייטווייליקע עקאָנאָמישע אינטערעסן, נאָר די ווייטגייענדיקע געאָפּאָליטישע אינטערעסן. גלייכצייטיק ווייסט יעדער אָביעקטיווער באַאָבאַכטער, אַז צוליב דעם, וואָס סאַדאַט האָט אונטערגעשריבן אַ שלום־אָפּמאַך מיט ישראל, האָט ער צעבראָכן די אייזערנע וואַנט פון דער אַראַבישער אַבסאָלוטער קעגנערשאַפט צו דער עקזיסטענץ פון מדינת ישראל. היות מצרים (צוזאַמען מיט סודאַן) רעפּרעזענטירן צוויי דריטל פון דער גאַנצער אַראַבישער וועלט, שאַפט דער שלום־אָפּמאַך אַ פאַקטישן שלום צושטאַנד אַרום אַלע גרענעצן פון ישראל, ווייל אָן דער מיליטערישער מאַכט פון מצרים זענען אַלע אַנדערע קאָנפראָנטאַציע־לענדער נישט בכוח אָנצוגרייפן ישראל. דערפאַר — די איזאָלאַציע און די באָיקאָט־היסטעריע, דער טומל און דער רעש קעגן מצרים. דערפאַר איז אויך פאַרשטענדלעך, אַז מצרים פאַרלאַנגט פון ישראל און פון אַמעריקע אַ הויכן פּרייז פאַרן אומוואַרפן די אייזערנע וואַנט. דער פּרייז איז נישט בלויז סיני און עקאָנאָמישע (אויך מיליטערישע) הילף פון אמעריקע, נאָר אויך אַזעלכע קאָנצעסיעס פון ישראל, וואָס זאָלן באַאיינפלוסן די אַנדערע אַראַבישע לענדער צוצושטיין צום שלום־פּראָצעס.

דער שקלא וטריא אָנהויבנדיק פון דער ערשטער פאַזע פון נאָרמאַליזאַציע, וועט זיך ציען אויף אַ לאַנגן וועג, אויסגעפלאַסטערט מיט שטעכיקע דערנער, ווייל אַ יעדע פאַזע איז פאַרבונדן געוואָרן מיט דערגרייכן פאָרשריטן אויפן וועג פון אַ לייזונג פון דעם פאַלעסטינער פּראָבלעם.

דאָס מיינט נישט, אַז סאַדאַט וועט איצט פאַרלאַנגען מער, אָדער ישראל וועט זיך באַמיען צו געבן ווייניקער, ווי ס׳איז באַשטימט געוואָרן אין די „קעמפּ דייוויד״ אָפּמאַכן און אין דעם שלום פאָרטראַג מיט מצרים. ס׳איז בלויז אַ פראַגע פון אינטערפּרעטאַציע און אויסטייטשונג פון די דאָזיקע דאָקומענטן.

אויבערפלאַכלעך זענען די אונטערגעשריבענע דאָקומענטן אַ מוסטער פון פשטות. אָבער אויף יעדן זאַץ קאָן יעדער צד אויפבויען זיין אייגענעם פלפול, וואָס איז אין דיאַמעטריקאַלישן קעגנזאַץ צום פלפול פון דעם אַנדערן צד.

אינטערעסאַנט איז, אַז ביידע צדדים האָבן באַלד פון אָנהויב (נאָך איידער זיי האָבן אונטערגעשריבן) נישט געמאַכט קיין סוד, אַז זייערע אויסטייטשונגען פון די דאָקומענטן זענען אין סתירה איינע מיט די אַנדערע. אלא, פאַרוואָס האָבן זיי אונטערגעשריבן דאָקומענטן, וואָס איין צד האָט זיי באַלד ביים אונטערשרייבן עפנטלעך אויסגעטייטשט אין פולער סתירה צום צד שכנגד? איז דער ענטפער אויך אַ מוסטער פון פשטות: כאָטש די שטעלונגען פון ביידע צדדים זענען געווען סתירהדיק — זענען אָבער אין דער זעלבער צייט אַלע דריי צדדים (אויך אַמעריקע) געווען פאַראינטערעסירט אין חתמענען די שלום־אָפּמאַכן, אַלס אַן אָנהויב פון אַ ממשותדיקע באַוועגונג צו שלום. האָבן דעריבער די מחברים פון די דאָקומענטע (סטיליסטן, דיפּלאָמאַטן־יוריסטן) באַוווסטזיניק פאַרפאַסט אַזעלכע

אַרמיי? אַן אויספאָרשונג אין דער ק.ג.ב.? אַ באַשולדיקונג אין שפּיאָנאַש? כוליגאַניזם?

עס זענען „פאַרשוווּנדן״ צוויי טויזנט יידן אין אַרגענטינע. כאָטש אין דער עפנטלעכקייט ווערט דאָס „פאַרשווינדן״ נישט דיסקוטירט, און צו קיין דעמאָנסטראַציעס קעגן רעזשים וואָס הערשט אין אַרגענטינע — רופט קיינער נישט — ווייס מען אָבער, אַז אַ גרויסער טייל פון די „פאַרשווונדענע״ האָבן זיך נישט פאַרנומען מיט פּאָליטישער טעטיקייט, אין אַלגעמיינעם לעבן.

דער יידישער פאָלקס־אָרגאַניזם איז זייער שפּירבאַר אויף אַלע עוולות, וואָס ווערן באַגאַנגען לגבי יידן, אין וועלכן וועלט־טייל דאָס זאָל נישט געשען.

מ. א.

מעלבורנער בלעטער

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

"KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia. :אַדרעס פון רעדאַקציע

מעלבורן, אויסטראַליע — נומער 7 (18) — יוני־יולי 1979

יידישע פּראָבלעמען

יעדעס לאַנד האָט אירע פּראָבלעמען: פּאָליטישע, עקאָנאָמישע —אינערלעכע ווי אויסערלעכע — וועלכע האָבן אַ דירעקטע שייכות צום געגעבענעם לאַנד. די דאָזיקע פּראָבלעמען רירן אָן די בירגער פון לאַנד — ווי איינוווינער פון דעם לאַנד, אָבער נישט ווי אָנגעהעריקע צו אַ פאָלק.

יידן זענען תמיד געווען אַן אויסנאַם. ווען יידן האָבן נישט געהאַט קיין מלוכה, האָבן די פּראָבלעמען אין לענדער וווּ זיי האָבן געוווינט (דער עיקר אין אייראָפּע) זיי אָנגערירט סיי אַלס בירגער און סיי אַלס יידן. דער דאָזיקער מצב האָט זיך נישט געענדערט אויך נאָך דער אַנטשטייאונג פון מדינת ישראל. ישראל — אויסער די נאָרמאַלע פּראָבלעמען, מיט וועלכע אַ מלוכה מוז זיך באַשעפטיקן האָט זי אויך ספּעציפיש־יידישע פּראָבלעמען, פון וועלכע יעדער אַנדער מדינה איז פריי.

אין משך פון 30 יאָר האָט ישראל געמוזט קעמפן אין פיר מלחמות פאַר איר עצם־עקזיסטענץ. אַצינד מוז זי קעמפן פאַר אַ גערעכטן שלום, כאָטש ישראל ווייס, אַז זי וועט מוזן זיך באַנוגענען מיט אַ סך ווייניקער ווי אַבסאָלוטע גערעכטיקייט.

נאָך די פאָרמעלע פאַרהאַנדלונגען, איז דאָס איבערגעבן אל־עריש צו עגיפּטן פאָרגעקומען אָן רייבונגען — הגם אייניקע זאַכקענער (ווי פּראָפּ. משה שאַראָן, געוועזענער ראַטגעבער פון פּרעמיער־מיניסטער בעגין, אין אַראַבישע פראַגן) האַלטן, אַז די ישראלים האָבן ארויסגעוויזן צופיל גרייטקייט און ברייטהאַרציקייט, וואָס וועט אויסגעטייטשט ווערן דורך די אַראַבער, אַז ישראל לייגט זיך אין דער לענג און אין דער ברייט — כדי צו נאָרמאַליזירן די באַציאונגען.

די אייגנטלעכע אונטערהאַנדלונגען הויבן זיך ערשט אָן, ארום דער פראַגע: אויטאָנאָמיע. אין אַן אָפּמאַך — אונטערגעשריבן אין קעמפּ דייוויד, ווערט די באַצייכענונג אויטאָנאָמיע, באַגלייט מיטן וואָרט: פולע אויטאָנאָמיע. אַצינד בלייבט פאַר עקספּערטן (פּאָליטישע, דיפּלאָמאַטישע, יורידישע, דעמאָגראַפישע) צו אינטערפּרעטירן, וואָס עס מיינט אַזוינס: פולע אויטאָנאָמיע.

עס איז פאַרשטענדלעך, אַז אין גאַנג פון די פאַרהאַנדלונגען וועט דאָס שווער־געוויכט געלייגט ווערן ארום דער פראַגע פון מזרח־ירושלים.

מיט 12 יאָר צוריק, דעם 7טן יוני 1967 האָט זיך פאַרענדיקט ירדנס הערשאַפט איבער דעם טייל ירושלים, וועלכן זי האָט אָקופּירט אין 1948.

די שטימונג אין ישראל וועגן דער פראַגע דריקט אויס די צייטונג „דזשערוזאַלעם פּאָסט" אין אַ לייטאַרטיקל:

„ירושלים איז די ערשטע און די איינציקע הייליקע שטאָט פאַר יידן, פאַר קריסטן — די דריטע — נאָך רוים און בית־לחם; אויך איסלאַמס דריטע שטאָט — נאָך מעקאַ און מעדינאַ".

וועלכע פאָרעם די פאַרהאַנדלונגען זאָלן נישט אָננעמען — וועט דער ענין ירושלים בלייבן אַן אָפּענער — ווייל עס קאָן זיך קוים גלויבן, אַז ישראל זאָל איינגיין אויף וועלכע נישט איז קאָמפּראָמיסן.

אחוץ די שלום־פאַרהאַנדלונגען, שטייט אויפן טאָגאָרדענונג פון דער מדינה און פון יידישן פאָלק דאָס פּראָבלעם פון די פערסישע יידן, וועלכע פילן זיך אין איראַן, ווי באַלאַגערטע, וועמענס גורל עס איז אָפּהענגיק פון דער שטימונג פון דעם אָדער יענעם מאַכמעדאַנישן פאַנאַטיקער, וועלכע האָבן אַריינבאַקומען די מאַכט אין זייערע הענט.

אויך די פראַגע פון די רוסישע יידן — איז נאָך אַלץ נישט קיין קלאָרע. געוויס דאַרף מען זיין דאַנקבאַר דער אַמעריקאַנער אַדמיניסטראַציע (און פּרעז. קאַרטערן) פאַרן אויסטוישן צוויי סאָוויעטישע שפּיאָנען אויף אַ גרופּע יידן, וואָס זענען געווען אומשולדיק פאַרשפּאַרט אין סאָוויעטישע טורמעס און לאַגערן — אָבער דער איינדרוק בלייבט סיי ווי — די לאַגע פון די סאָוויעטישע יידן איז אָפּהענגיק פון אַ קו־האַנדל; פון פּאָליטישער קאָניונקטור (אַ טראָפּן מענטשלעכקייט ערב דער אָלימפּיאַדע אין מאָסקווע, אַ באַדערפעניש נאָך אַמעריקאַנער האַנדלס־קאָנצעסציעס) שתדלנות פון איינפלוסרייכע פּערזענלעכקייטן, ווי דער פּירער פון די אויסטראַלישע פּראָפּ.־פאַריינען באָב האוק.

עס פעלט דאָס מינימאַלע צו וועלכע מענטשן זענען באַרעכטיקט אין אַ ציוויליזירטער געזעלשאַפט: עס פעלן די געזעצן וואָס זאָלן רעגולירן די פּראָבלעמען פון עמיגראַציע פאַר די סאָוויעטישע יידן, וועלכע ווילן אויסוואַנדערן. טראָץ דעם, וואָס דער אָפיציעלער באַשלוס פון דער סאָוויעטישער רעגירונג איז צו דערלויבן אויסוואַנדערן, האָבן יידן מורא פאַר די קאָנסעקווענצן נאָכן אָנגעבן אַ ביטע וועגן אַן אויסוואַנדערונג־דערלויבעניש: וועט קומען אַ דערלויבעניש? אַ מאָביליזאַציע־צעטל אין דער

Just Published

PORTRAITS OF YIDDISH WRITERS

By

YITZHAK KAHN

"Kahn reveals himself as a lover of beauty, who rejoices in the discovery of golden poetic grains, and as a moral personality in search of the inner nobility of each creative writer that he brings to our attention."

(Sol Lipstein)

"Yitzhak Kahn's 'Portraits of Yiddish Writers' is a rare and valuable work . . . it is scholarly, instructive and profound while remaining at all times lucid and accessible to the general reader." (See review on page 11).

FOR PARTICULARS RING 527 2214

צוזאַמען מיט אייך זאָשע, רחלע און יידעלע, טרויערן מיר ביים פרישן קבר פון אייער מאַן און פֿאָטער

קובאַ געטלער

— אונדזער האַרציקן פריינד

משפחות:

ב. און ב. אַראָנפעלד
מ. און ד. אַמסטער
מ. און ד. אַפּעלאָוויטש
ס. אַקערמאַן
י. און מ. גורפינקעל
י. און ש. גריפענבערג
י. און פּ. דעמבינסקי
ג. און י. וואַרשאַווסקי
י. און ח. לערמאַן
ה. און ח. מאַקאָטאָוו
ל. און ע. פינסקער
ס. און פּ. פלאַטקאָווסקי
ד. און ד. פייגמאַן
פּ. און ע. רינגעלבלום
נ. און ח. שקלאַר

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאַלט:

מ. א. — ייִדישע פּראָבלעמען 1

ד"ר מ. פּערשטענדיק — פּאָליטישע רעפלעקסן 2

י. אָרבאַך — דער וואַטיקאַן האָט זיך מיט עפּעס רעהאַביליטירט 4

י. יאַבלאָנסקי — אין דער ייִדן־פראַגע זענען אַלע פּאָלאַקן געאייניקט . . 5

יאָני פיין — די נאָדל (ליד) 6

י. ראַפּאָפּאָרט — די פּסיכאָפּאַטאָלאָגיע פון אַסימילאַציע 7

י. אָרבאַך — ייִדיש מעלבורן... אין יאָר 2000 13

מאיר זייבל — דער חלום פון לעבן (ליד) 14

שימרית אור — הללויה (ליד) ייִדיש: ח. מאַלטינסקי 15

ווערט דער אַנסאַמבל „אנחנו כאן” אינטעגרירן? . . . 16

סענדער בורשטין — דער קימבערלי פּראָיעקט 18

מ. אייזענבוד — און דאָס לעבן גייט ווייטער... (דערציילונג) 19

י. מ. לעווין — פנחס גאָלדהאַר — דער טרוימער־רעאַליסט 22

ר. בערלינער — צווי סימבאָלן — פון חלום און רעאַליטעט 25

מ. אייזענבוד — אין אַנדער דימענסיע... 27

דר. אליהו שולמאַן — איז בערנאַרד מאַלאַמוד אַ ייִדישער שרייבער? 29

מעם אַלף — נוסח ווילנע 29

מעם — פאַרביַיגייענדיק 31

פּרייז 1 דאָלאַר

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה” אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן — נר. 7 (18) — יוני־יולי 1979